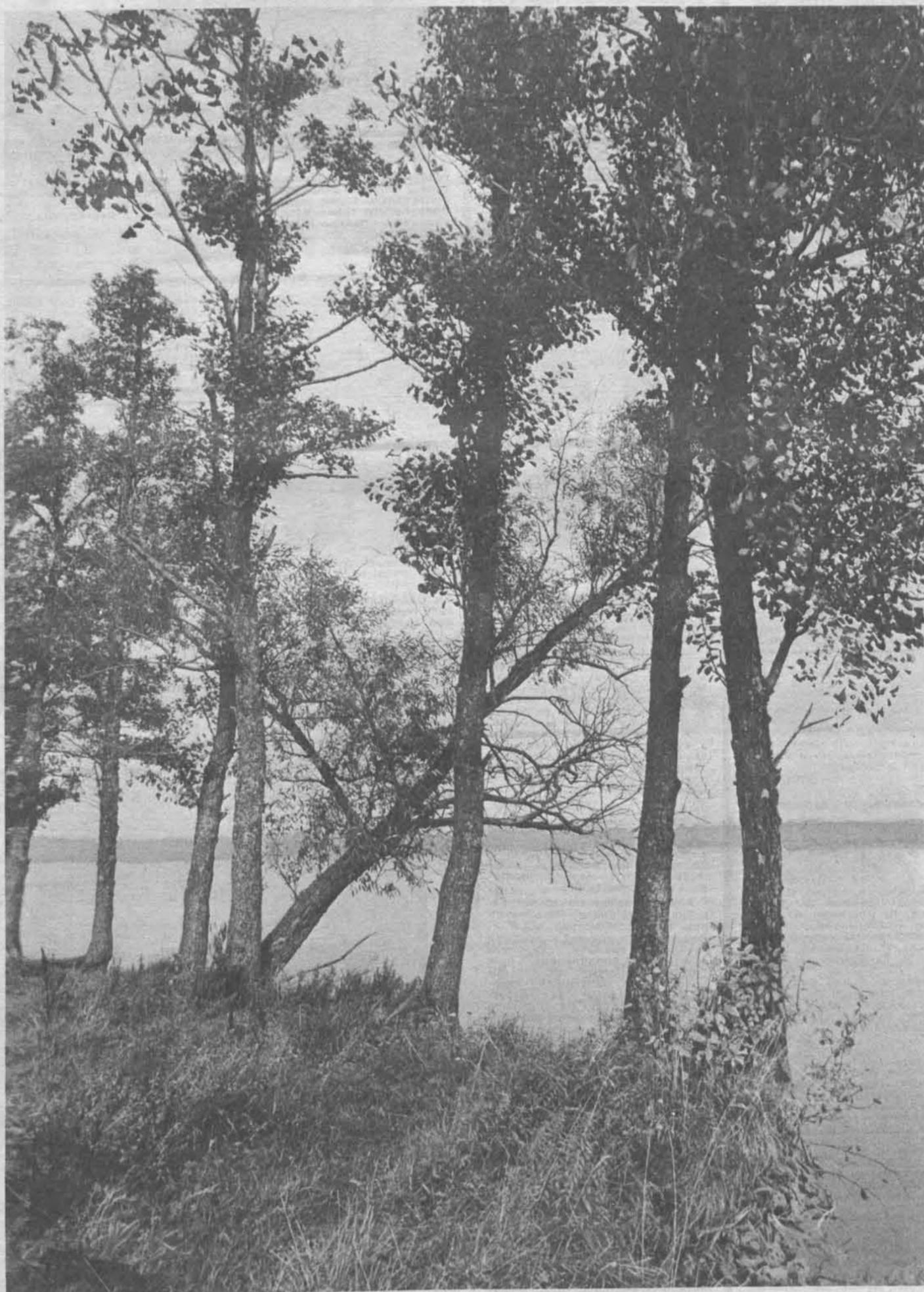

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 14 чэрвеня 1985 г. № 24 (3278) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Чэрвеньскае світанне.

Фотаэцюд А. ЛАВАДЫ.

УНУМАРЫ:

Міхась КЕНЬКА

**Плыць
супраць плыні.**

Сучаснасць і сучасная
літаратура.

Уладзімір
ГНІЛАМЕДАЎ

**Паэт
купалаўскай
школы.**

Да 80-годдзя
з дня нараджэння
Петруся Броўкі.

Аляксей РУСЕЦКІ,
Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

Новыя вершы.

М. ЗАМСКІ
**Восем стрэлаў
у паветра.**
Судовы нарыс.

ПАСКАРЭННЕ НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАГА ПРАГРЭСУ—ПАТРАБАВАННЕ ЖЫЦЦЯ

11—12 чэрвеня ў ЦК КПСС адбылася нарада па пытаннях паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу. У яе рабоце прынялі ўдзел таварышы М. С. Гарбачоў, Г. А. Аліеў, В. І. Варатнікоў, В. В. Грышын, А. А. Грамыка, Д. А. Кунаеў, Я. К. Лігачоў, М. І. Рыжкоў, М. С. Саломенцаў, М. А. Ціханаў, В. М. Чэбрыкаў, У. В. Шчарбіцкі, П. Н. Дземічаў, У. І. Далгіх, В. В. Кузняцоў, Б. М. Панамароў, С. Л. Сакалоў, Э. А. Шэварднадзе, М. В. Зімянін, І. В. Капітонаў, В. П. Ніканаў, К. В. Русакоў, сакратары ЦК кампартый саюзных рэспублік, крайкомаў і абкомаў партыі, рада буйных гаркомаў, міністры і старшыні дзяржкамітэтаў, савецкія і прафсаюзныя работнікі, вядомыя вучоныя, кіраўнікі і галоўныя спецыялісты навукова-вытворчых і вытворчых аб'яднанняў, прадпрыемстваў, будаўнічых арганізацый, калгасаў і саўгасаў, навукова-даследчых і праектных інстытутаў, ВНУ, перадавыя рабочыя і калгаснікі, наватары вытворчасці. У нарадзе ўдзельнічалі прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, друку.

З дакладам «Карэннае пытанне эканамічнай палітыкі партыі» на нарадзе выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў.

У ходзе абмеркавання даклада ўдзельнікі нарады зацікаўлена і патрабавальна гаварылі аб карэнных пытаннях, ад якіх залежаць тэмпы сацыяльна-эканамічнага развіцця нашага грамадства, пераводу народнай гаспадаркі на інтэнсіўныя рытмы развіцця. Яны сканцэнтравалі ўвагу на магістральных напрамках пошуку і выкарыстання ўнутраных рэзерваў для паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, эфектыўнай работы ва ўсіх сферах грамадскай вытворчасці.

З заключным словам на нарадзе выступіў М. С. Гарбачоў.

СПРАВАЗДАЧА З'ЕЗДУ

Шырока і вольна ў той дзень лілася песня над стромімі дрэвамі Мінскага парку культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў. Пра родны кут, пра яго людзей, пра каханне і шчасце, пра памяць аб мінулым слявалі ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці.

З канцэрта сюды прыехалі самадзейныя артысты Мядзельскага раёна. Праводзіць такіх выступленняў перад жыхарамі горада-героя Мінска стала традыцыяй. Сёлетня яны праходзіць пад дэвізам «Міншчыны роднай слаўтыя крокі» і прысвячаюцца XXVII з'езду КПСС.

Перад пачаткам канцэрта выступіў загадчык аддзела пра-

паганды і агітацыі РК КПБ А. Чарановіч, які расказаў аб дасягненнях працаўнікоў раёна, аб вырашэнні сацыяльна-эканамічных праблем.

Самабытна і шчыра ў выкананні самадзейных артыстаў прагучалі беларускія народныя песні «А мой мілы варэнічнаў хоча», «Пасылала баба дзеда», «Ой ляцелі гусі» і іншыя.

Высокае выканаўчае майстэрства прадэманстравалі танцавальныя калектывы, у рэпертуары якіх былі танец «Лявоніха», «Каза», «Восем дзяўчат, адзін я», кампазіцыя «Людзі свету, на мінуту ўстаньце».

У. ВАСІЛЕУСКІ.

ПРА РОЛЮ БІБЛІЯТЭК

Мінская абласная арганізацыя таварыства аматараў кнігі сумесна з абласнымі бібліятэкамі імя А. С. Пушкіна і імя Янкі Маўра правялі навукова-практычную канферэнцыю «Ідэалагічная работа бібліятэк у святле патрабаванняў установаў ЦК КПСС «Аб далейшым паліпшэнні партыйнага кіраўніцтва камсамолам і пашырэнні яго ролі ў камуністычным выхаванні моладзі».

Тэма «Літаратура і сучасная ідэалагічная барацьба» прысвяціў сваё выступленне першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Н. Гілевіч. З дакладам «Бібліятэка і фарміраванне новага чалавека на этапе развіцця сацыялістычнага грамадства» выступіў загадчык навукова-метадычнага ад-

дзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна М. Розум.

Аб ролі бібліятэк у выхаванні юнага пакалення ў духу сацыялістычнага патрыятызму і інтэрнацыяналізму гаварыла намеснік Дзяржаўнай ЦБС А. Баранова. «Формы і метады выхавання чытачоў на прыкладах жыцця і дзейнасці У. І. Леніна і яго саратнікаў» — такія тэмы выступлення намесніка дырэктара Мядзельскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы К. Фірагі.

Удзельнікі навукова-практычнай канферэнцыі вырабавалі мерапрыемствы па далейшым удасканаленні ідэяна-выхаваўчай і прапагандыскай работы бібліятэк з моладдзю.

Л. ПЯРШУК.

У ФОНД МІРУ

Аўтарэйс па маршруце Мінск — Асіповічы — Бабруйск — Магілёў — Горкі зрабіла група беларускіх пісьменнікаў, у складзе якой былі ветэраны вайны Л. Прокша, В. Трыхманенка, В. Трасцяцкі, а таксама паэты пакалення, маленства якога апалена вайной, — Н. Тулупава, У. Снарнін, В. Жуковіч. У клубах і палацах культуры, у цахах заводаў і фабрык, у антавых залах і аўдыторыях навучальных устаноў, у рабочых інтэрнатах былі наладжаны літаратурныя сустрэчы і вечары. Сродкамі мастацкага слова ўдзельнікі спецыяльнага аўтарэйс прапагандавалі рашэнні краўдзінага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС, унутраную і знешнюю палітыку КПСС, выступалі з успамінамі і творами надзвычай тэматны. Публіцыстыка і лірыка, гумар і сатыра не пакідалі раўнадушнымі слухачоў. Ганарар, атрыманы за выступленні, пералічаны ў Савецкі фонд міру.

А. ВАСІЛЕВІЧ.

Шосты нумар часопіса «Неман» адірываецца вялікай падборкай твораў вядомых беларускіх паэтаў. Змешчаны вершы М. Танка, П. Панчанкі, М. Лужаніна, К. Кірзенкі, М. Аўрамчыка, Т. Бондар, Г. Вяртаўкіна, А. Вялюгіна, А. Вярцінскага, Н. Гілевіча, А. Грачэнікава, С. Законнікава, В. Зу-

бінка, А. Лойкі, П. Макаля, У. Някляева, Ю. Свіркі, В. Лукшы, перакладзеныя А. Драчухастам, П. Кошалева, А. Барановічам, Б. Спрычанам, С. Кузняцовай, І. Васілеўскім, В. Маскаленкам, Р. Казаковай, І. Бурсавым, Л. Гямбіцкай, Э. Сябелевым.

Ганарар за творы, якія склалі гэтую падборку, што называецца «Адна надзея і адна трывога», аўтары уносяць у Савецкі фонд міру.

Ю. ЗАРАНOK.

Віцебскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў БССР створана пяць гадоў назад. І з першага года свайго існавання ў аддзяленні стала традыцыяй штогод сіламі членаў Саюза пісьменнікаў, маладых літаратараў вобласці рыхтаваць і змяшчаць у абласной газеце «Віцебскі рабочы» літаратурную старонку «Зарніцы», ганарар за якую пералічваць у Савецкі фонд міру.

Д. ГРЫГОР'ЕУ.

У ВЯНОК ЛЮБОВІ ПЕСНЯРУ

Заклікальныя гукі старадаўняга беларускага музычнага інструмента сурмы, вернутыя да жыцця вядомым музыкантам — рэстаўратарам У. Пузынем, якія звычайна апаўшалі аб нейкіх важных падзеях, у мінулыя дзесяцігоддзі не выпадкова прагучалі ў парку Беларускай сталіцы ля помніка народнаму песняру Янку Купалу. Чарговы раз тут прайшло традыцыйнае гарадское свята паэзіі «Палымнае слова паэта».

У выкананні У. Пузынг гучалі і іншыя старадаўнія музычныя інструменты, выступалі таксама ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці горада-героя. І, як заўсёды, прыйшлі на сустрэчу з чытачамі вядомыя беларускія паэты.

Адкрыў і вёў свята сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы В. Зубанак. Выступілі перад прысутнымі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы П. Маналь і лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы М. Аўрамчык, а таксама лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова С. Грахоўскі, старэйшы беларускі паэт С. Шушкевіч, адзін з аўтараў помніка Янку Купалу, народны мастак БССР А. Анікейчык, паэты А. Вольскі, М. Федзюковіч, М. Шаховіч, галоўны захавальнік фонду Літаратурнага музея Янкі Купалы Я. Раманоўская, інжынер Мінскага вытворчага аб'яднання «Гарызонт» В. Славінскі.

Сёлетняе свята «Палымнае слова паэта» прысвечалася двом знамянальным датам — 40-

годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і 60-годдзю з дня прысваення Янку Купалу ганаровага звання народнага паэта. Гэта і падкрэслівалася ў выступленнях. А яшчэ гаварылася

аб тым, як цесна быў звязаны Купала з жыццём роднага краю, як апыаў яго ў сваіх выдатных і неумірочных творах.

А. БЕРАЗОУСКІ.
Фота М. МІНКОВІЧА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У час сустрэчы ў Саюзе пісьменнікаў, Амар Азрадж — другі справа.
Фота А. КАЛЯДЫ.

Мінск наведваў алжырскі паэт, крытык і журналіст, лаўрэат міжнароднай прэміі «Лотас»

Амар Азрадж. Нарадзіўся ён у 1949 годзе. Працаваў выкладчыкам арабскай мовы, журналіст

У Мар'інагорскай сярэдняй школе № 3 пабывалі пісьменнік А. Савіцкі, Л. Прокша, М. Гамолка. Яны пазнаёміліся з дзейнасцю школьных музеяў У. І. Леніна, «Героі і подзвігі», зрабілі запіс у кнізе водгукнаў.

У школе адбылася сустрэча з вучнямі і настаўнікамі, прысвечаная памяці пісьменніка-земляка М. Паслядовіча. Госці падарылі музею свае кнігі з аўтаграфамі.

М. ІВАНЕНКА.

«Свет, створаны Алексіным, добры і гошы, у ім хочацца жыць, ён вучыць жыць». Гэтыя словы Марыі Прыляжовавай згадваліся пры сустрэчы, якая адбылася нядаўна ў Палацы прафсаюзаў. Анатоль Алексін, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР і РСФСР, прыехаў у Мінск па запрашэнні Цэнтральнай дзіцячай бібліятэкі імя Астроўскага.

Адкрыла чытацкую канферэнцыю загадчыца метадычнага сектара Н. Цвірка. Усхвалявана, шчыра гаварылі пра творчасць вядомага пісьменніка бібліятэкары горада З. Даниловіч, С. Лісоўскага, Л. Рубіна, Л. Бесіеру, Г. Новакава. У заключэнне выступіў А. Алексін.

У канферэнцыі прымалі ўдзел В. Вітка, А. Васілевіч, Э. Агняцет, В. Хомчанка, Э. Гурзвіч.
В. КАЗЛОУСКІ.

У Доме работнікаў мастацтваў адбыўся вечар, прысвечаны 25-годдзю Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР.

Адкрыў вечар начальнік Галоўнага архіўнага ўпраўлення пры Савецкім Міністраў БССР У. Лашкевіч. Ён уручыў калектыву Ганаровую граматы Галоўнага архіўнага ўпраўлення пры Савецкім Міністраў СССР. Ці прафсаюза работнікаў дзяржаўных устаноў за дасягнутыя поспехі ў справе збірання, забеспячэння захавання і арганізацыі вынарыстання дакументаў па гісторыі беларускай літаратуры і мастацтва, а яго супрацоўнікам — ганаровыя граматы Галоўных архіўных упраўленняў пры Савецкім Міністраў СССР і БССР, ЦК і БРК прафсаюза работнікаў дзяржаўных устаноў.

З наведаннем і ўспамінамі выступілі дырэктар архіва-музея Г. Сурмач, першы дырэктар і стваральнік устаноў К. Жорава, пісьменнікі М. Гамолка, С. Шушкевіч, А. Мальдзіс, рэдактар бюлетэня «Тэатральны Мінск» С. Клімковіч, загадчык рэдакцыі выдавецтва «Беларуская Савецкая Эцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, кандыдат філалагічных навук І. Саламевіч, супрацоўнік сектара кіно Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР Я. Гліндзіч, галоўны захавальнік фонду Літаратурнага музея Янкі Купалы Я. Раманоўскія і

Выступае начальнік Галоўнага архіўнага ўпраўлення пры Савецкім Міністраў БССР У. Лашкевіч.

Фота А. КАЛЯДЫ.

старшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Якуба Коласа М. Міцюк.

На вечары прагучалі ўрыўкі дакументаў з асабистых фондаў пісьменнікаў, анцэраў і кампазітараў, якія прачыталі артыст тэатра імя Янкі Купалы А. Уладзімірскі і супрацоўніца архіва-музея А. Тэатрыка.

Салісты тэатра оперы і балета народны артыст БССР В.

Чарнабаеў, заслужаны артыст рэспублікі В. Снорабагатаў і салістка оперы І. Адзіноца выканалі беларускія народныя песні, раманы рускіх кампазітараў і ары з опер.

Да вечара была падрыхтавана выстаўка рэдніх дакументаў з асабистых фондаў дзяржаўнай літаратуры і мастацтва і кніг з аўтаграфамі.

Л. БАЛЫНІНА.

СВЯТА ПАЭЗІІ

Чарговы раз праводзіцца рэспубліканскае свята паэзіі. Сёлета яно прысвячаецца знамянальнай даце — 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і адбудзецца на тэрыторыі мемарыяльнага комплексу «Прачыў», які знаходзіцца на тэрыторыі Ушаччыны — зямлі гераічнай і адначасова паэтычнай, спеўнай, што падарыла народу нямала песняроў, сярод якіх народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэ-

міі, Герой Сацыялістычнай Працы Пятрусь Броўка, з дня нараджэння якога неўзабаве спаўняецца 80 гадоў.

У нядзелю, 16 чэрвеня, тысячы людзей збяруцца, каб пачуць выступленні вядомых беларускіх пісьменнікаў і гасцей з іншых рэспублік, ветэранаў вайны, пазнаёміцца з творчасцю калектываў мастацкай самадзейнасці.

На свяце можна будзе набыць кнігі і атрымаць аўтографы аўтараў.

ВЫСТАЎКІ

«Франтавыя малюнкi беларускіх мастакоў» — выстаўка, якая працуе ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. Яна ўзнаўляе паасобныя эпізоды ўсенароднай барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Прадстаўлены малюнкi Я. Зайцава, С. Каткова, І. Белановіча, С. Раманава, Б. Маліна, П. Гаўрыленкі і іншых аўтараў, што выконвалі ў партызанскіх атрадах, дэзочай арміі, у тыле ворага, а таксама замалёўкі В. Волкава, зробленыя адразу пасля вайны. Яны расказваюць аб ваенным побыце, узнаўляюць партрэты ўдзельнікаў вайны.

С. ВІРЗОУСКІ.

Г. Лагуновіч — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Камандаваў узводам, быў нарэспандантам газеты «В бой за Родину», цяпер працуе ў шматтыражы «Автозаводе». Аднак многія ведаюць яго не толькі як журналіста, але і як календарна-нера. Яшчэ з гадоў юнацтва Г. Лагуновіч збірае газеты. Гэтай справы не пакінуў ён і ў час суровых выпрабаванняў. Сёння календары перыядычных выданняў, сабраная Г. Лагуновічам, адна з буйнейшых у Савецкім Саюзе. Есць у ёй нават паасобныя нумары такіх выданняў, як «Вперед», «Эхо», «Соціал-демократа», першы нумар газеты «Правда», але асноўнае месца займаюць газеты і лістоўні гадоў Вялікай Айчыннай вайны.

З паасобнымі з іх можна пазнаёміцца на выстаўцы, якая працуе ў Дзяржаўным музеі БССР. Дзесяткі выданняў, прадстаўленых на ёй, аб'яднаны ў раздзелы «За намі — Масква», «Сталінград не аддамо», «Вогненная дуга», «У баях за Беларусь» і іншыя. Есць і беларускія выданні: нумары газеты «Савецкая Беларусь», газеты-планкі «Раздзім фашысцкую гадзіну...» А побач — нумары «Бальшавіцкай трыбуны», органа Барысаўскага падпольнага гарнома і райкома партыі, «Молодого мстителя» — антыфашысцкай газеты, што выходзіла на тэрыторыі акупіраванай Баранавіцкай вобласці.

«АД ШКОЛЬНАГА ПАРОГА»

Так называецца маляўнічая кніга, якая амаль адначасова выходзіць ва ўкраінскім выдавецтве «Веселка» і беларускім «Юнацтва». Зборнік нарысаў украінскіх і беларускіх пісьменнікаў і журналістаў прысвечаны 40-годдзю Вялікай Перамогі. У ім расказваецца аб юных героях Вялікай Айчыннай вайны, аб настаўніках, якія рыхтавалі маладое пакаленне да подзвігу, савецкіх школах, якія дзейнічалі на акупіраванай фашыстамі тэрыторыі, у партызанскіх атрадах.

Сярод аўтараў кнігі — беларускі пісьменнік А. Вольскі, журналісты В. Марозаў, А. Захарэнка, украінскі пісьменнік В. Кава, І. Шкароўска, былы краснадонскі школьнік К. Іванцоў.

У складзе рэдакцыйнай кале-

гій зборніка — Герой Савецкага Саюза Ю. Збанаці, дырэктар выдавецтва «Веселка» В. Касцючэнка, Б. Сачанка і В. Лушка.

У планах «Юнацтва» — сумесныя выданні з калегамі з братніх сацыялістычных краін. Разам са славацкім выдавецтвам «Млада лета» рыхтуецца зборнік апавяданняў для малодшых школьнікаў, які выйдзе на беларускай і славацкай мовах. Такі ж зборнік плануецца выпусціць з чэшскім выдавецтвам «Альбатрос».

Сумеснае выданне з польскімі калегамі — кніга «Юныя героі», якая расказала пра гераічны ўдзел у барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў юных патрыётаў Беларусі і Польшчы.

В. МАСКАЛЕНКА.

У ЧАСОПІСЕ «СОВЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА»

У чацвёртым нумары чэшскага і славацкага варыянтаў часопіса «Советская литература». Друкаецца заканчэнне апавесці народнага пісьменніка Беларусі В. Быкава «Знак бяды». Знаёміць часопіс сваіх чытачоў і з творчасцю вядомага пісьменніка Л. Арабей, прадставіўшы яе двума апавяданнямі — «Белы шпіц» і «Танцуй танга». Дарэчы, гэтыя творы Л. Арабей атрымалі шырокую вядомасць. Іх друкаваў штотыднёвік «Пшыльня», часопіс «Дружба народаў», іншыя выданні.

Л. САМУСЕНКА.

У АЛЬМАНАХУ «ПОЭЗИЯ»

Чарговы, сорак першы выпуск усеаюзнага альманаха «Поэзия», які выпускае выдавецтва «Молодая гвардия», прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, таму шэраг твораў, змешчаных у ім, адлюстроўваюць мужнасць і гераізм у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Есць у выпуску і традыцыйны раздзел «Імёны на паверцы». І. Бурсаў гаворыць усхваляванае слова пра творчасць беларускага паэта А. Коршака, які не вярнуўся з вайны, і прапонуе некалькі вершаў яго ў сваім перакладзе.

Значную частку выпуску займаюць творы ўдзельнікаў VIII Усеаюзнага нарады маладых пісьменнікаў. Адзі з вершаў А. Пісьмянкова пераклаў В. Коркія.

П. ШУЛЯК.

ПРА ТОЕ, ШТО ХВАЛЮЕ

За агульнасцю назвы кнігі заўчасна пайшоўшага з жыцця крытыка і літаратуразнаўцы Ю. Кузьменкі «Савецкая літаратура учора, сёння, заўтра» — яе другі раз выпусціла выдавецтва «Советский писатель» — канкрэтныя праблемы, якія хвалілі аўтара: прасочваюцца асноўныя тэндэнцыі развіцця сацыялістычнага рэалізму ад п'есы Максіма Горкага «Мяшчане», што, як вядома, была напісана яшчэ ў 1901 годзе, да твораў, якія выйшлі з друку надаўна. З беларусаў Ю. Кузьменку зацікавілі А. Адамовіч, Я. Брыль, В. Быкаў, У. Калеснік, І. Мележ, І. Чыгрынаў і І. Шамякін, чые творы знаходзяцца ў полі зроку крытыка.

М. ГЕЛЬСКИ.

ЯК ПАЧУЮ СКРЫПКУ...

У Беларускім політэхнічным інстытуце больш чым 50 самадзейных калектываў мастацкай самадзейнасці. Вялікая папулярнасцю сярод студэнтаў карыстаецца і ансамбль скрыпачоў, створаны сем гадоў назад. Ён неаднаразова прымаў удзел у раённых і гарадскіх аглядах-конкурсах, а на конкурсах класічнай музыкі ў Ерэване ўдастоены дыплама другой ступені. Высокае выканаўчае майстэрства паказваў калектыв і ў тэлеконкурсе маладых выканаўцаў.

Цікавы рэпертуар ансамбля скрыпачоў, — гаворыць дырэктар клуба інстытута Л. Мурачова. — Гэта творы Д. Шастановіча і А. Дворжана, М. Блантэра і А. Туранкова, Г. Свірыдова і Ф. Шуберта. Шырока прадстаўлена музыка сучасных беларускіх кампазітараў.

К. АНТАНОВІЧ.

3 рэспубліканскай выстаўкі «40 год Вялікай Перамогі»

Л. ШЧАМЯЛЕУ. Налібоцкая пушча.

Л. АСЯДОУСКІ. «Вставай, страна огромная...»

С. РАМАНАУ. Привал пад Выхавам.

Л. ДУДАРЭНКА. Партизаны Беларусі.

Часопісы ў чэрвені

«ПОЛЫМЯ»

У нумары — вершы Д. Бічэль-Загнетавай, А. Салтука, В. Яраца, драматычная паэма В. Коўтуна «Суд Алаізы».

Праза прадстаўлена апавяданнем І. Грамовіча «Чатыры сантыметры надзеі», апавесцю М. Клебановіча «Манька», навіламі з новай кнігі В. Сачанкі.

Да 75-годдзя з дня нараджэння А. Твардоўскага яго вершы пераклаў А. Грачынаў.

Змешчаны публіцыстычныя матэрыялы Л. Яўменава «Ленін. Сучаснасць. Будучыня», міністра замежных спраў БССР А. Е. Гурыновіча «Мір — надзея мілбнаў», пачатак памфлета А. Бажко «Жывыя здані».

Артыкул М. Сташкевіча «Сартнін Леніна» прымеркаваны да 100-годдзя з дня нараджэння Я. М. Сявядова.

Шэраг матэрыялаў прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння П. Броўкі: К. Крапівы «Багацце

душы і таленту», Я. Скрыгана «Пра даўняга сябра», К. Кірэенкі «Слова паміці і ўдзячнасці», Б. Алейніка «Несмяротнасць», Я. Казекі «На новай ніве», Э. Герасімовіч «Сіла слова», В. Тараса «Урок».

Да 85-годдзя з дня нараджэння К. Чорнага Т. Шамякіна выступае з артыкулам «Пошукі будучыні».

Слова пра В. Зуёнка гаворыць К. Камейша — «3 вышыні сэрца».

Новыя кнігі рэцэнзуюць Ю. Свірка, К. Леціца, У. Анісковіч, У. Ягоўдзік, І. Корзун.

«Са слоўніка Дзісеншчыны» — артыкул М. Крыўчы.

Завяршае нумар «Наш календар».

«МАЛАДОСЦЬ»

У шэсць гадзін вечара пасля вайны — паэма А. Лойкі, з вершамі выступаюць Н. Мцяш, В. Ракаў, С. Чыгрынаў, Э. Акулін. Друкуецца заканчэнне рама-

на А. Савіцкага «Обаль» і апавяданне А. Кірвеля «Разумненскае дзючо».

«Крокі фестывалю» — артыкул М. Германова і У. Навіцкага.

Пра працаўладкаванне моладзі расказвае П. Рабянок — «Быць пасіўным не маеш права».

У сувязі з 80-годдзем з дня нараджэння М. Шлохава змешчана падборка вытрымак з яго выступленняў — «Сумленнасць».

Творчы партрэт В. Зуёнка напісаў Я. Міклашэўскі — «Празісіну да існасці».

У гады перажытага вяртаецца ў мемуарных запісах «Гартава паміці старонкі» П. Наваляў.

Г. Сачанка ўзімае праблемы творчага станаўлення маладых акцёраў — «П'еса, якой няма».

«БЕЛАРУСЬ»

Пад рубрыкай «Літаратурны пост Беларусі» ў падшэфным калгасе публікацыя выступлення сабрата партыіма калгасімя Жалезняковіча Наваградскага раёна А. Раманоўскага «Вяртанне ў Жухавічы», «Пісьменнікі і жыццё» — публіцыстычнае слова Э. Агняцёт «Дзецім

чыстыя святанкі».

Паэзія прадстаўлена легендай «Нара» С. Грахоўскага, вершамі Н. Мцяш, проза — урыўкам з рамана П. Місько «Хлопцы, чые вы будзеце...», раздзелам з новай кнігі С. Алексіевіч.

Творчы партрэт жывалісца Г. Вашчанкі напісала Т. Бондар — «3 асветленых натхненнем раціц».

«Пясяня існасці» — слова З. Азгура пра беларускага скульптара Я. Мініна.

Тэма фізкультуры і спорту ў беларускім мастацтве прывялісца артыкул Б. Крэпана «Сонцу і ветру насустрэч».

Думіамі пра творчасць К. Чорнага дзеліцца М. Гіль — «Зіхотка вяршыня» (да 85-годдзя з дня нараджэння творцы).

Юбілей з дня нараджэння П. Броўкі адзначаю публікацыямі С. Законнікава «Жывал крыніца» і Э. Герасімовіч «Калі вершы напісаны сэрцам».

Пра паэзію В. Зуёнка і да 50-годдзя паэта разважае К. Цвірка — «Тварыць нанова свет».

Есць падборкі «Спадчына», «Рэзананс» і іншыя.

«НЕМАН»

Творы вядомых беларускіх

паэтаў у перакладах розных аўтараў аб'яднаны ў падборцы «Адна надзея і адна трывога».

Апавяданні К. Чорнага пераклаў У. Жыжэнка. З празаічных твораў чытач пазнаёміцца таксама з апавяданнямі В. Супрунчука (аўтарызаваны пераклад Л. Пракопчыка) і заканчэннем рамана М. Чаргінца «Загад № 1».

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» — матэрыялы Л. Патапава «У пошуках гармоніі», «Запіскі. Успаміны. Дакументы» — нарыс І. Барысава «На вайне без траншэй» і ўспаміны Ф. Куляшова «Іван Мележ: сустрачы і ўспаміны».

«Сучаснік на экране» — артыкул Е. Бондарвай.

Успаміны Г. Бураўкіна «Крыніца пад вечным зоркам» пра П. Броўку і артыкул П. Васіючэнка «Дзіцтва памятае» публікуюцца ў раздзеле «Літаратурная крытыка».

З рэцэнзіямі выступаюць Я. Таганаў і Д. Караў.

Падарожныя нататкі пра наведванне Эфіопіі напісаў А. Лысцоў — «У краіне чырвонага сонца».

У заканчэнне нумара — «Хроніка «Немана».

Аляксей РУСЕЦКІ

З'яднаем думкі і рукі

Прывыкайце, людзі, прывыкайце
у кватэры ці ў катэджы, хаце
да гаворкі страшнай позна й рана,
што чуваць з дынамікаў, з экрана,
да трывогі ў голасе газет,
чуеце?—
Зямля жывая наша
можа стаць яна пустэльній Марса
ад вулканных выбухаў ракет.
Прывыкайце, а ці страх, ці мукі,
біч хвастаты ўбачыць над сабой;
вокалгненне буры агнявой —
ні бацькоў, а ні сыноў, ні ўнукаў,
ні зярнятка, ні раллі самой.
Свет наш родны, свет зялёна-сіні,
хто ж чакае гэткае часіны,
а хто здатны жах такі цяпець?
З гэтым лёсам звыкнемся цяпер —
дык усё,
усёй зямлёй загінем.
Сілу смерці маюць ненажэры
золатам і ўладай,
іх намеры:
як не ім зямля ўся, свет—не ім—
слепей, каб на жыллішчы людскім
мёртвы пыл хістаўся ў змроку шэрым.
Быццам, людцы, нас і не было,
не рыпелі пёры і сціло,
стрэлак часу не было й не будзе;

між планет блішчыць зямлі святло
мутным вокам...
Памятайце, людзі!
Хай трывога, як набат, гудзе
за жыццё, за вечны мір штодзень
і злучае нашы думкі й рукі;
наша еднасць, міру моц расце,
хай жыве жыццё,
сыноў і ўнукаў!
Наш нядаўна пачынаўся шлях
першым крокам на Зямлі, ў Сусвеце;
Сонца свеціць нам і зоры свецяць,
у таемны клічуць нас прасцяг.
Маладосць
хіба паддасца смерці?

Сумненне

Калі з грымотай цяжкаю вайна
ураз да неба з краю ў край паўстала
агнём крывавым, вогненным металам,—
ці ж ведаў хто,
каму і што яна
наканавала?

Не трэба німам ушаноўваць нас,
мы, як хто мог, у час ліхі, шалёны
свой абавязак споўнілі галоўны;
і нівы, гарам крытыя не раз,
уваскрасілі
з покрывам зялёным.

Сыны і ўнукі нашыя ўзраслі,
падданыя інакшаму ўжо часу,
трывожыць ён над хмарнаю грымасай,—
пад ёй жыццё ці смерць
людзей, зямлі...

Ім адстаяць планету нашу.

Хіба дарэмна думалася мне
калісь на пераправе дымнавейнай,
што заступілі назаўжды
надзейна,
што перакрылі мы шляхі вайне
упершыню
з часоў біблейных?

Слава

Хто сказаў, што слава—сонца
мёртвых?

Промні славы грэюць і жывых
працавітых, смелых,
духам цвёрдых,
ёй абраных юных і сівых.

Дзесьці нехта дбае ўдзень і ўночы
як лаўчэй ступаць, хоць пакрысе,
пад яе цікаўны зірк жаночы,
засвяціцца
пры яе красе.

Можа, нейк ён спыніць яе вока
звонам слоў, дзівацкасцю прыгод,
і яна няўважнаю сяброўкай
пройдзе з ім
і абсмяе яго.

Іншы ж—і трывогі, сны і думкі
пра сваю зямлю,
ёй на карысць—
розум і агонь душы, і рукі,—
славы бляск заўжды над ім гарыць.

За такім яна і ў смутку рушыць
па шляху жалобным;
праз вякі
да яго імя схіляе ружы,
на яго сляды кладзе вякі.

Пчолы

У садзе пчолаў два вуллі,
як дзве дзяржавы, дзве манархіі,
сваёю працаю жылі,
нідзе ні крадзяжу, ні мафіі.

З вясны па сонцу, як пацвей,
парадек ладзілі царыцы,
насілі ношку і дзяцей
глядзелі пчолы-працаўніцы.

Ды неяк у адной з дзяржаў
шмат звонкіх трутняў развялося,
затым працоўны рой пачаў
пераціхаць, слабець пад восень.

Даведаліся той парой
пра ўсё лазутчыцы-суседкі,
і рой на рой пайшоў вайной
ужо забыўшыся на кветкі.

Няшчасныя ў напад-налёт
былі там джаламі пасечаны,
разрабаваны іхні мёд
і дзеці назаўжды знявечаны.

Разбагацелы рой вайной
заходзіўся ў шчаслівым гудзе,
пчаліны агрэсіўны рой...
То ж насыкомыя,
не людзі.

Песні

Колькі ж іх я чуў,
зляцела з губ
колькі ж іх
гітарных, патэфонных,
маршавых, вясёлых,
з меддэю труб,
з лямантам і шэптам
мікрафонным?!
Змоўклі ўсе,
і даўня мая
спеўная
таксама састарэла,
толькі вечна
песня салаўя—
маладосці
і чаромхі белай.
Дык пакліч у гай,
на схіле год
сумнага парадуй
чалавека:
праспявай яму
на адыход,
пералётны родны
салавейка...

НАШЫ ГОСЦІ

У ЗАЛЕ ГАСПАДЫНЯ—
МУЗЫКА

Улада музыкі. Культ Музыкі,
калі хочаце. Вось зусім закахана-
мерная адзнака тэатра оперы і
балета. Найперш, такога тэатра,
які стала і грунтоўна працуе
над творами, прызнанымі му-
зычна-сцэнічнай класікай, які
носіць строгае званне акадэмічна-
нага. Такого калектыву, які і
гасцюе сёлета ў нас: Дзяржаўна-
нага акадэмічнага тэатра оперы
і балета Малдаўскай ССР. На
яго першых гастрольных спек-
таклях уладарыла музыка Д.
Вердзі, П. Чайкоўскага, Л. Мін-
куса, Л. Дэллі, Ф. Чылеа. І ў
зале адчувалася, якую прастору
эмоцыям дырыжораў і аркест-
рантаў, артыстаў на сцэне да-
юць гэтыя спектаклі.

Аціхаюць непасрэдна і цэ-
ласныя пачуцці, пасля спектак-
ля ўражанні слухачоў і глядачоў
робяцца, калі можна так ска-
заць, больш фрагментарнымі.
Успамінаецца, напрыклад, як

па-фатальнаму зацята і па-тэа-
тральнаму відочна «канфлікта-
валі» ў аркестры пад кіраўніц-
твам А. Самойла магутныя і яр-
кія вердзіўскія лейтматывы
(опера «Сіла лёсу», якой адкры-
ліся гастролі). Успамінаецца
знаёмства з операй «Адрыяна
Лекуўрэр» паводле Э. Скрыба
і Э. Легувэ—твора аднаго з
буйных італьянскіх кампазіта-
раў нашага стагоддзя Ф. Чы-
леа.

Ахінуты рамантычным, а мо-
жа, і меладраматычным вэлю-
мам лёс выдатнай актрысы
«Камедзі Франсэз» Адрыяны
Лекуўрэр, жыццё якой закон-
чылася трагічна і загадкава. Ды-
намічнае развіццё інтрыгі, псі-
халагічна развіцця, напружаныя
дуэтныя (так і хочацца напісаць
«дуэльныя») сцэны. Несканчо-
ная плынь сапраўднай італьян-
скай кантылены ў аркестры і ў
вакальных партыях—усё гэта

робіць твор, што называецца,
выйгрышным для опернай тру-
пы, яе салістаў.

Не толькі прафесійная зася-
роджанасць і добрасумлен-
насць, а і захопленасць вобра-
замі, усёй музычнай атмасфе-
рай твора Ф. Чылеа адчуваец-
ца ў работах сталых, аўтары-
тэтных майстроў малдаўскай
опернай сцэны: М. Біешу (Ад-
рыяна), Т. Алёшынай (прынцэ-
са дэ Буйон), М. Мунцяна (Ма-
урыцыя, ён жа граф Саксонскі).
Тут прыгадваеш яркую сцэну
паядынку «зямной» Адрыяны
з напышлівай, немаладой ужо,
арыстакратычнай асобай (III
карціна оперы).

Злоба, рэўнасць, трыумф гол-
сты, збянтэжанасць ад нечакан-
нага ўчынку, здавалася, ужо
зняважанай саперніцы-камеды-
янткі—такое аблічча прынцэ-
сы па-акцёрску пераканальна
малюе Т. Алёшына. Нібыта блі-
скавіцай пракрэслівае гэтую
карціну маналог Адрыяны—
маральны выклік прынцэсы
«жрыцы распусці». Трагічныя
інтанацыі працінаюць развітал-
ную арыю Адрыяны (з кветка-
мі, якія атруціла саперніца),
трызненне гераіні М. Біешу і
яе па-тэатральнаму ўмоўны і
сімвалічны адыход у вечнасць.

Абменьваючыся ўражаннямі
ад спектакляў гасцей, мы ўспа-
мінаем неадназначную постаць
абата Шазэя (А. Арча) у «Ад-
рыяне...» Успамінаем краналь-
ную, крохкую, безабаронную
баядэрку Нікію (В. Шчапачова)
у балете Л. Мінкуса. Зазначаем
адзінства стылю ў афармленні
оперы Ф. Чылеа (мастакі В.
Окунеў і І. Прэс), прывабную
асіметрычнасць харавой мізан-
сцэны ў фінале II дзеі оперы
«Сіла лёсу» (пастаноўка Я. Пла-
тона)...

У гэтыя дні знаёмяцца з
майстрамі оперы і балета Мал-
давіі не толькі жыхары белару-
скай сталіцы. Апроч канцэр-
таў у Мінскай вобласці, нашы
госці прэпанавалі два выязныя
спектаклі: «Віват, мастра!» (ка-
мічная опера Г. Даніцэці) і «Ве-
чар старадаўняй балетаў». Гры-

чим, спектаклі гэтыя ў мінскую
афішу не ўключаны, паказва-
юцца яны ў Барысаве і запіса-
ны будучы Беларускай тэлеба-
чаннем. З часам, вядома, вый-
дуць у эфір.

Чэрвеньскімі вечарамі людна
ля будынка на Траецкай гары:
аматараў оперы і балета пры-
ваблівае сёння ўжо другая па-
лова гастрольнай афішы мал-
даўскага тэатра. Пазначаны на
ёй і спектаклі па творах савец-
кіх кампазітараў: Ц. Хрэнікава,
Я. Догі, С. Картэса. І зноў жа
— Д. Вердзі, П. Чайкоўскі, Д.
Пучыні, Ф. Чылеа...

На пачатку ліпеня нашы гос-
ці вялікім заключным канцэр-
там развітаюцца з мінчанамі.
Але на гэтым іх першы візіт на
Беларусь не скончыцца: гастролі
Малдаўскага тэатра оперы і
балета прадоўжацца ў Гродне.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На адмыках: народная актры-
ста ССР лаўрэат Ленінскай і
Дзяржаўных прэмій, лаўрат
міжнародных конкурсаў М. Біе-
шу і народны артыст Малдаў-
скай ССР М. Мунцяна ў оперы
«Адрыяна Лекуўрэр»; заслужа-
ная артыстка Малдаўскай ССР
В. Шчапачова — Нікія (балет Л.
Мінкуса «Баядэрка»).

Фота А. КАЛЯДЫ.

КНІГАПІС

АДАМ МІЦКЕВІЧ
ПАН ТАДЭУШ

А. МІЦКЕВІЧ. Пан Тадэуш, альбо Апошні заезд на Літве. Шляхоцкія гісторыя з 1811 і 1812 г. у дванаціці быліцах вершам. Перакладу Б. Тарашкевіч. Ольштын, «Поезжэ», 1984.

З нязмернай любові Адама Міцкевіча да роднага краю, да Навагрудчыны, дзе ён нарадзіўся і вырас, узніклі яго лепшыя творы «Свіцязь», «Свіцязьніца», «Рыбія», «Гражына», другая частка «Дзяда» і інш. Да найбольш выдатных адносцца эпопея «Пан Тадэуш», якая справядліва лічыцца здэўрам не толькі польскай, але і сусветнай літаратуры. Гэты твор настолькі прыгожы, што на якой старонцы ні разгорнеш кнігу, знойдзеш столькі красы, што немагчыма ад яе адарвацца. Знойдзеш там апісанні роднага неба і роднай зямлі, нашых людзей і палёў, народа і яго звычай, заняткаў і забаў, уяўленняў і вераванняў, жыцця ў палацах і ў хатах, у рабоце і ў гульні.

У пазме скарыстаны беларускія байкі і легенды, народная лексіка і фразеалогія. Сярод некалькіх дзесяткаў асабовых імёнаў мясцовай шляхты, якая лічыла сябе палікамі, сустракаюцца прозвішчы беларускага, літоўскага, польскага, татарскага, нямецкага паходжання. Пэзт паказвае жыццё і звычай гэтых людзей, часамі ідэалізуючы сваіх герояў. Аднак не прайшоў ён абыхава міма такіх адмоўных уласцівасцей шляхты, як яе сервілізм у дачыненні да магнатаў, сур'яніцтва і сварлівасць, схільнасць да гультаявання, п'янства, абонорства. Дастаткова прыгадаць сабе сцэны з Дабрыніна або заезд на Сапіцтва. Меў слушнасць Станіслаў Ворцэль, заўважыўшы колісь, што «Пан Тадэуш» з'явіўся магільнай плітай, пакладзенай рукою генія на старую Польшчу.

Сімпаціі аўтара перш за ўсё на баку маладога Тадэуша, адважнага змагаюся за вызваленне радзімы, шчырага народналюбца, які дае свабоду сялянства. Недаючы натхніць суайчыннікаў на барацьбу з самаўладствам, Міцкевіч выназвае страшную любоў да сваёй зняволенай бацькаўшчыны і перакананасць у яе вызваленні.

Кіруючыся менавіта такімі меркаваннямі, узяўся Браніслаў Тарашкевіч за пераклад «Пана Тадэуша» на беларускую мову. Зрабіў гэта на рубяжы 20—30 гадоў, адбываючы тэрмін прысуду ў турмах «вольнай і незалежнай» міжнацыянальнай сявдомасці беларусаў пачынала знаходзіць сваё выразненне ў літаратурнай творчасці, захаваліся апублікаваныя ў друку фрагменты перакладу «Пана Тадэуша», зробленыя В. Дуніным-Марцінкевічам і А. Ельскім, у XX — М. Танкам і С. Дзяргам, а таксама неапублікаваныя рукапісы поўных перакладаў на беларускую мову В. Тарашкевіча і П. Бітляя. (Адначасна таксама, што неўзабаве выдатны твор выйдзе ў перакладзе Я. Семіянона).

Бадай, ніхто і ніко не быў так падрыхтаваны і схільны да рэалізацыі перакладу Міцкевічавай паэмы, як Браніслаў Тарашкевіч. Такі погляд выказала колісь вялікі знаўца абедзвюх моў і творчасці Міцкевіча праф. Галіна Турская, рэцэнзуючы надрукаваны ў «Полымя» (1962 г.) урывак з першай быліцы «Пана Тадэуша».

Першая поўная публікацыя гэтага твора на беларускай мове была падрыхтавана ў інстытуце літаратуры АН БССР у 1981 годзе. Прадмову, падрыхтоўку тэксту і каментарыяў зрабіў А. Мальдзіс, рэдагаваў кнігу Ю. Пшыркоў.

У 150-ю гадавіну першай публікацыі слаўтай Міцкевічавай паэмы (Парыж, 1834 г.) у Польшчы 10-тысячным тыражом выйшла з друку чарговай яе выданне, на гэты раз на беларускай мове. Ольштынскае выданне адрозніваецца ад мінскага тым, што, апрача асноўнага тэксту і каментарыяў, мае яшчэ рад важных дадаткаў. Так, у слове ад рэдакцыі высвятляюцца матывы выдання гэтай кніжкі. Вялікі, на 48-мі старонках, уступны артыкул Антаніны Абрамскай-Ялоўскай лананічна, абгрунтавана, цікава і даступна знаёміць чытача з вобласцям перакладчыка і гісторыі Тарашкевічавага перакладу; аналізуюцца творчыл лабараторыя і майстэрства перакладчыка, праводзіцца моўны аналіз тэксту. Наступныя дадаткі — гэта тэблицы з супастаўленнем абедзвюх версій быліц XI і XII, упамянутыя ўжо заўвагі праф. Г. Турскай пра беларускі пераклад паэмы, водгукі ў друку аб фрагментах перакладу «Пана Тадэуша» на беларускую мову, фотакопіі і бібліяграфія. Гэтыя дадаткі, надрукаваныя на польскай мове, надаюць нізке новаму вартасці, асабліва важныя для літаратараў, літаратура- і мовазнаўцаў.

Вячаслаў ВЯРЭНІЧ.

Што да мяне, дык я вельмі хацеў бы часцей сустракаць на старонках нашых літаратурных часопісаў, кніг жыццё людзей горада. Няхай сабе Таіса Грамадчанка і яшчэ хто з крытыкаў сцвярджаюць, што «тэма горада» ў беларускай літаратуры ёсць, але ўсё ж — як яна прадстаўлена? Вельмі і вельмі аднабокова, павярхоўна, спрошчана. Мне хацелася б, хоць я сам нарадзіўся і вырас у вёсцы, прачытаць не пра жыццё таго настальгічнага гараджаніна, пра якога яшчэ ў даваенныя гады пісаў Валеры Маракоў:

Адной нагой стаю я ў вёсцы,
Другой — на вуліцах шумлівых гарадоў.

Пра такога гараджаніна, якога так хораша паказаў Міхась Стральцоў, а зараз — апяваюць яго паслядоўнікі, у прозе і ў верхах таксама трэба пісаць, але інакш.

Сучаснасць і сучасная літаратура

або працы ў раённай газеце, а потым сталіца — таксама газета або часопіс, радыё, выдавецтва, радыёаспірантура. Потым — прыём у Саюз пісьменнікаў, праца ў літаратуры. Які ж з усяго гэтага можа быць вынесены творчы багаж? Пра высковую школу, рэдакцыю раёнкі, апошнім часам нават пра пісьменнікаў ужо напісана, хай сабе і не заўсёды так, як хацелася б, але такія творы ёсць, чытаюцца з цікавасцю. Тут аўтарам не трэба нічога шукаць, прыдумваць, бо і сюжэт і мастацкія дэталі можна ўзяць, што называецца, «з галавы», са свайго жыцця.

У адным са сваіх артыкулаў на літа-

відуальнай забудовы. Яны хоць ведалі, што такое хата, праца на зямлі, былі бліжэйшыя да прыроды. Таму да іх было лягчэй данесці творы на высковую тэматыку, напрыклад, «Новую зямлю» Якуба Коласа.

У другой жа школе, што стаяла ў самым цэнтры, вучыліся ў большасці дзеці службоўцаў, вайскоўцаў, сярод іх бацькоў амаль не было такіх, якія мелі сувязь з вёскай. І вось гэтым старшакласнікам беларуская літаратура давалася цяжэй, бо ўсё ж сюжэт сюжэтам, а твор не даваў ім нечага такога, што абуджала б пэўны асацыяцыі са свайго жыццёвага вопыту. Памятаю, было абуджэнне цікавасці, калі вывучалі вершы «Спадчына», «Алеся», якія яны ўжо чулі ў выкананні ВІА. Тут хоць тая сувязь была, што гэтыя творы прайшлі праз сьвядомасць, аказаліся звязанымі хоць бы і так з нечым блізкім іх духоўнаму свету.

Відавочна, што дзецям, ды і нам, дарослым, было б цікава прачытаць пра жыццё сучасных падлеткаў, юнакоў, а не пра тых дзяцей «шматгадовай даўнасці», якія нарадзіліся паводле ўспамінаў пра дзяцінства і юнацтва самога пісьменніка. Вось з'явіліся «Прыгоды Гарбузіка і Бебешкі» Эдуарда Скобелева. Хай сабе і ў казцы, але там жывуць сённяшнія дзеці. Герояў кнігі добра прынялі чытачы. Давялося бачыць, як у двары шматпавярховага дома малыя гулялі ў Гарбузіка і Бебешку. Э. Скобелеў напісаў і кнігу для больш сталага ўзросту — пра навучэнцаў ПТВ — «Выпускнікі». Пра старшакласнікаў гарадскіх школ напісалі аповесці «Вяртанне» і «Пешшу праз Галактыку» Валянцін Тарас і Яўген Радкевіч. Пра жыццё малодшых школьнікаў напісаў ужо многа Уладзімір Машкоў. Можна назваць яшчэ некалькі прозвішчаў. Заўважым, што пераважна гэта пісьменнікі-гараджане.

Калі ж успомніць, што пасля «Атлантаў і карыятаў» Івана Шамаякіна напісана аб жыцці сучаснага горада для дарослых, то прыгадваецца нямногае. «Заводскі раён» Арнольда Каштанова напісаны чалавекам, які перш чым выступіць з мастацкім творам, працаваў на заводзе. Іншым шляхам, чым «філалагічнае пакаленне» пісьменнікаў, прайшоў Васіль Гівевіч, і гэта адбілася на тэматыцы яго твораў, дзе ёсць і вёска і горад. Можна назваць творы яшчэ некалькіх аўтараў, у якіх хоць у якойсьці меры закранаецца тэма не столькі маральна-побываваў праблем, звязаных з жыццём гарадскіх жыхароў, колькі тэма працы. Але, бадай, кожны раз аўтар такога твора абспіраецца таксама на пэўны падзеі з уласнага жыцця, калі яму хоць бы і ўладуэта, але давялося мець непасрэднае дачыненне да той ці іншай рабочай, інжынернай прафесіі.

Прыгадваецца эпізод з біяграфіі Аляксандра Купрына, калі той, прачытаўшы Максіму Горкаму сваю незакончаную яшчэ аповесць «Паядынак», сказаў, што хоча павесці далей свайго героя па тым шляху, які прайшоў ён, аўтар. Горкі адказаў на гэта, што трэба паказаць тыповы лёс царскага афіцэра, бо не кожны з іх станаўлюцца пісьменнікам. І дадаў: «У рэчышчы аўтабіяграфічнай плыні плыць лёгка. Паспрабуйце супраць плыні!» У дачыненні да сённяшняга дня гэта азначала б выхад на актуальныя, новыя, у пэўнай ступені нетрадыцыйныя для пісьменніка, нават для літаратуры тэмы.

У матэрыялах красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС звяртаецца асабліва ўвага на паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, інтэнсіфікацыю эканомікі, рост эфектыўнасці вытворчасці і пры гэтым, у першую чаргу, актывізацыю чалавечага фактара. Мастацкая творчасць не можа зараз не адлюстроўваць таго карэннага павароту да новага, які адбываецца ў жыцці краіны. Паказаць у рэальных жыццёвых абставінах, працоўнай дзейнасці сучаснага рабочага, інжынера, вучонага — вось што патрэбна зараз. Калі ўжо быць шчырым, то трэба прызнаць, што і сучаснага хлеба-роба ў літаратуры яшчэ як след не паказалі. Захапіўшыся тэмай міграцыі сельскіх жыхароў, паказваючы жыццё тых, хто падаўся ў горад, амаль забыліся на тых, хто застаўся, хто сумленна працуе, вырошчвае хлеб.

Вядома, напісаць мастацкі твор складаней, чым нарыс, і часу на гэта патрэбна значна больш. Няхай сабе мы ўбачым у кнігарнях новыя, актуальныя кнігі пра сучаснасць не так хутка, як хацелася б, але карэнны пералом павінен адбыцца.

Міхась КЕНЬКА

ПЛЫЦЬ СУПРАЦЬ ПЛЫНІ

З таго нямногага, што мне ўдалося знайсці на тэму горада ў зборніках паэзіі, спадабаўся верш Васіля Жуковіча «Вышыняю, святлом паланіў мяне горад...», у якім таксама чалавек горада сумуе па вёсцы, але вырашаецца гэтая тэма ўжо крыху ў іншым ракурсе, з гумарам. Яго герой арыгінальна вырашае праблему:

Зноўку радасна мне, чую песень крывіцу;
Ілічу ў госці сваіх дарагіх землякоў;
атрымаў я кватэру на ўзменку сталіцы,
каля жаўранкаў і васількоў.

І ўсё ж, ці не годзе ўжо аднастайных пераплеваў гэтага раздварення паміж горадам і вёскай? Ёсць у іх, гэтых выхадцаў з вёскі, і іншыя клопаты, ёсць іншыя праблемы, канфлікты. Яшчэ ў дарэвалюцыйным часе Максім Гарцкі заўважыў у жыцці і вывеў у драматычным абразку «Свецкі чалавек» такі тып, які ніколі не сумуе па высковым мінулым, а пагарджае ім, стаў больш гарадскім, чым самі гарадскія. Хіба рэчыдываў гэтай хваробы, толькі ў сучаснай «мадыфікацыі», мы не сустраем сёння, калі бачым фанабрыстага «гараджаніна», які ўжо забыўся на ўсё роднае, саромецца свайго высковага паходжання? Праўда, і гэтая тэма часам закранаецца ў сучасных творах, і наогул, пра маральныя аспекты «жывання» выскоўца ў гарадское жыццё напісана больш, чым пра што іншае. Але як выглядае, часам, высковец у такіх творах? Ён аказваецца маральна значна вышэйшым у параўнанні з «карэннымі» гараджанамі, якія паказваюцца часам ледзь не амаральнымі тыпамі: і мяшчане яны, і цынікі, і зладзеі, і блатмайстры, і наогул нічога святога за душой не маюць. Папершае, усё гэта, вядома, зусім не так, бо і з вёскі прыходзіць у горад папаўненне не такое ўжо аднароднае, спрэс высокасвядомае. Па-другое, ці дачытае той гараджанін апавяданне, у якім ён прадстаўлены ў такім неспрыяльным выглядзе, да канца? Ды яму проста нецікава будзе чытаць такое. А вось пра тое, як жыхар горада, хай сабе і неабавязкова той, хто ў горадзе нарадзіўся і вырас, працуе, які ён ва ўзаемаадносинах у калектыве, якія маральныя якасці ён праяўляе ў складаных сітуацыях на вытворчасці, пра гэта не напісана амаль нічога ні ў прозе, ні нават у такім чуйным да сучаснага родзе літаратуры, як драматургія. У тэатрах ідуць п'есы А. Гельмана, а свайго нічога так і не з'явілася. У чым тут прычына? Відаць, уся справа ў тым, што ніхто з пісьменнікаў не адважаецца напісаць пра завод, фабрыку, будаўнічую арганізацыю, аўтабазу і г. д. з той прычыны, што тут трэба ўжыцца ў жыццё прадпрыемства, уведаць пра ўсё, што там робіцца. А гэта можна зрабіць не ў час экскурсіі, а ў працэсе грунтоўнага вывучэння. Трэба, відаць, пабачыць усё знутры, а не збоку. А гэта цяжка, гэта звязана з нязручнасцямі.

Таму сёння і назіраецца такая аднастайнасць у тэмах, што большасць з тых, хто прайшоў і ідзе ў літаратуру, звадала адзіны шлях: высковае дзяцінства, школа, потым інстытут або ўніверсітэт, а далей пара гадоў настаўніцтва

ратурныя тэмы Гі дэ Маласан пісаў пра адну прыкметаную ім з'яву так: «Што ж датычыць нашых пісьменнікаў-пачаткоўцаў, дык замест таго, каб павярнуцца тварам да жыцця і з прагнай цікаўнасцю глядзець навокал сябе, палка радуючыся або смуткуючы, у залежнасці ад свайго тэмпераменту, яны глядзяць толькі ў сябе, назіраюць толькі сваю душу, сваё сэрца, свае інстынкты, свае вартасці і недахопы і аб'яўляюць, што раман у рэшце рэшт павінен быць толькі аўтабіяграфіяй».

Ці не назіраем мы гэтую з'яву ў сучаснай беларускай літаратуры, прынамсі ў творчасці тых, хто робіць свае першыя крокі ў красным пісьменстве? З чым прыходзіць у літаратуру маладыя ў апошнія дзесяцігоддзе, які багаж жыццёвага вопыту маюць і якія тэмы прапануюць?

Выступаючы на сустрэчы з маладымі пісьменнікамі ў Каралішчавічах у снежні 1983 года, Аляксей Карпюк заклікаў іх «рабіць сваю біяграфію», жыць у гучыні падзей, не баючыся ніякіх цяжкасцей, бо толькі такое жыццё дасць ім багаты матэрыял для творчасці.

Мабыць, не выпадкова пісьменнік загаварыў аб неабходнасці мець «за душой» багатыя жыццёвыя ўражанні, вопыт жыцця ў працоўным калектыве. Бо дужа ж непакоіць тое, што, апісаўшы ў творах сваё дзяцінства, школу, першае каханне, першы пацалунак, тэя, хто прайшоў гэты кароткі шлях са школьнікаў у пісьменнікі, не зведваючы, што такое праца, не ўсе знаходзіць у сабе сілы пераступіць мяжу, выйсці на новыя тэматычныя абсягі. Хто не здолеў — пачынае пераплываць ранейшыя, паўтарацца, у лепшым выпадку звернецца да гістарычных сюжэтаў, бо разбірацца ў архіўных сховах лягчэй, чым у праблемах сучаснасці. Паэты могуць пераклочыцца на цыклы «з падарожжаў», «з курортаў», урэшце заняцца перакладамі. А руху наперад — няма.

Гэтая тэндэнцыя — ісці ад свайго «я», карыстацца прыныцям аўтабіяграфізму — асабліва заўважаецца ў літаратуры для дзяцей. Нядаўна Галіна Каржанеўская вельмі слушна заўважыла ў артыкуле пра творы ў нашых дзіцячых часопісах, што дзяцінства, апісанае многімі з тых, хто піша для дзяцей, гэта іх уласнае дзяцінства. Другі і трэці раз пісьменнік прыходзіць у дзіцячую літаратуру часам тады, калі ў яго з'яўляюцца свае дзеці, потым унукі. У Мінску, іншых гарадах і гарадскіх пасёлках насталела пакаленне дзяцей колішніх выхадцаў з вёскі, яно само ўжо мае ўласных дзяцей. Пра іх і для іх, карэнных гараджан, трэба пісаць, інакш літаратура страціць іх як чытачоў. Так, яны чытаюць і будуць чытаць пра вайну, пра рэвалюцыю, прыгодніцкую літаратуру, а вось шматлікая літаратура пра вёску, пра тых жа высковых гараджан іх цікавіць значна менш. У гэтым я меў магчымасць пераканацца, калі выкладаў старшакласнікам беларускую літаратуру ў дзюх школах абласнога цэнтры. Першая з іх стаяла на ўсходзе, вучні былі пераважна з «сельгаспэсёлка», з дамоў «інды-

Паэзія Петруся Броўкі мне спадарожнічае з дзяцінства. Сёння цяжка нават прыпомніць, калі ўпершыню сустрэўся з яго вершамі. Ведаю, аднак, што знаёмства адбылося яшчэ ў пачатковай школе. «Надзі-Надзейка». Гэту баладу чытала нам настаўніца. Клас прыціх, да слёз суперажываючы трагічнаму лёсу дзяўчыны — Надзі-Надзейкі.

Моцна ўзяла за сэрца і выдатная балада «Брат і сястра». Памятаеце яе змест — бацька вяртаецца з далёкага паходу дамоў і не застае сваіх дзяцей, якія загінулі ў барацьбе з ворагам. Самотны, ён у знак памяці аб іх, прыносіць з лесу клёнкі і рабіну і садзіць іх каля хаты, «карэнні паліўшы бацькоўскай слязою».

Ты ж бачыў увосень, як я палымінею...

Пасля зімы да герояў балады вяртаецца «на зялёных крылах» вясна. На сваё запытанне — «ці ў сэрцы вясёла?» — бацька чуе:

— Нам добра сягоння, з табою гамонім, Цябе мы ад спёкі сабою заслонім...

Вось так у маё сэрца заплыла паэзія Петруся Броўкі, закруціла самыя тонкія, эмацыянальныя струны душы. Наперадзе былі сустрэчы з новымі яго творами, а таксама — асабістае знаёмства.

Маральныя і эмацыянальныя адносіны да пісьменніка і яго твораў грунтуюцца, як правіла, на пэўнай супольнасці жыццёвага лёсу і духоўнага вопыту. Прыгажосць і абаяльнасць яго

Да 80-годдзя з дня нараджэння Петруся Броўкі

ПАЭТ КУПАЛАЎСКОЙ ШКОЛЫ

Надышла восень, загулі халодныя вятры.

Пытаецца бацька
У любімай дачушкі:
— Дзяўчынка-рабінка
з убораў чырвоным,
Напэўна, дачушка, сягоння
сцюдзёна? —

Да нізкай хаціны
Пад крык жураўліны
Схілішы галіны,
Шагнула рабіна:
— Ой, татачка, тата, не жалься
багата,

Бо цёпла мне, тата, ля
роднае хаты,
Нагрэлася я ля агню
партызанкай,
Ты глянь, я чырвоная ўвечар
і ўранку...

Школьныя вокны выходзілі ў поле, на якім сям-там, на межах, стаялі ўкрытыя дробным інеем адзінокія ігрушы-дзічкі, нібыта некуды спышаліся і на шляху іх заспеда восень.

Настаўніца працягвае чытаць:

Па белай дарозе
Прыбеглі марозы,
Мяглога задзьмула,
Зіма агарнула,
Зіма закавала
Ручайні ў лёдзіны,
Пытаецца бацька
У люблага сына:

— Каторы дзянічак мароз,
як званочак,
Напэўна замерз ты,
кляночак-сыночак? —
На шэрым світанку
Прынёшы да ганку,
Пад ветраў гамонку
Клён выказаў звонка:
— Не бойся, мой тата,
не страчу я сілы,
Зіма цёплай коўдрай мне ногі
накрыла,
Нагрэўся я ў бойнях, цяпер
не скалею.

паэзіі ва ўсёй паўнаце іх зместу я зразумеў не адразу. У дзяцінстве, натуральна, кантакт з творчасцю П. Броўкі не ўсведамляўся так асэнсавана і глыбока, як у дарослую пару. Але ўсе дарослыя, як кімсьці было сказана, «спачатку былі дзецьмі, толькі мала хто з іх пра гэта памятае». А памятаць, відаць, трэба. Дзяцінства на вясковым улонні прывучае чалавека глыбей адчуваць патаемнае жыццё прыроды і сваю прыналежнасць да яе шматстайнага свету.

Паэзія аўтара «Надзі-Надзейкі», багатая на патрыятычныя пачуцці, мне здаецца, глыбока адлюстроўвае сувязі беларуса са светам прыроды, сярод якой праходзіць усё яго жыццё і працоўная дзейнасць. У гэтым сэнсе П. Броўка адчуваў сябе вучнем Янкі Купалы. Ясны гушчар у часе вайны ахоўваў і народных мсціўцаў, і мірнае насельніцтва. Нездарма кажуць: «лес наш — лёс наш». Пра гэта ў П. Броўкі знойдзем шмат вершаў, у якіх адлюстравалася быццё і лёс беларускага народа.

Творчае развіццё сапраўднага паэта менш за ўсё бывае падобным на прамую лінію. Уздым нярэдка чаргуецца са спадамі. Не ўсё мне падабалася і ў вершаваных зборніках П. Броўкі на рубяжы 40–50-х гадоў. Зрэшты, не аднаго яго,

а ўсёй, можна сказаць, нашай паэзіі. Аднак з сярэдзіны 50-х гадоў яна ізноў пачала набіраць вышыню. У 1959 годзе выходзіць пудоўная кніга паэта «Пахне чабор», праз год — «Далёка ад дому». Абедзве вылучаліся спявадальнасцю, блізкасцю да біяграфіі аўтара, да таго, чым жыў сучаснік.

Гэтыя кнігі, а таксама зборнік «А дні ідуць...», адзначаны ў 1962 годзе Ленінскай прэміяй, заваявалі вялікую папулярнасць. Паэта часта запрашалі на вечары, на сустрэчы з чытачамі. На адной з такіх сустрэч у Мінску мне і пашчасціла з ім пазнаёміцца.

Я сказаў Пятру Усцінавічу, што мне падабаецца ў яго апошніх кнігах — вершы, паэма «Голас сэрца». Яму, відаць, прыемна было пачуць добрае слова ад чытача.

— Любіце паэзію? — пацікавіўся ён.

— А як жа інакш! Паглядзіце, цяпер жа столькі маладых...

— Маладых — гэта добра, а я вам скажу: чытайце Купалу. Навейшага за яго няма!

Я не стаў спрачацца, хоць у душы не вельмі быў згодзен з катэгарычнасцю такога супастаўлення. Пётр Усцінавіч гэта бачыў.

— Так, так. Купала не такі просты, як часам здаецца; ён — глыбокі, ёмісты...

— Дзіва што! «Магутнае слова, ты, роднае слова!» — успомніў я пачатак аднаго з купалаўскіх вершаў.

— То, можа, як сустрэнемся, пагамонім? Прыходзьце ў саюз, заўтра я якраз там буду.

Мяне ўжо тады многае цікавіла ў творчасці Броўкі і іншых беларускіх пісьменнікаў. Цікавілі таксама падрабязнасці літаратурнага працэсу, асабліва даваеннага перыяду. Шмат чаго хацелася ведаць. А хто пра гэта мог расказаць лепш за Пятра Усцінавіча?

Ён добра ведаў і 20-я, і 30-я, і пасляваенныя гады.

У адным з артыкулаў П. Броўка пісаў: «Я ўспамінаю, на жаль, ужо далёкія гады маёй маладосці, тыя самыя 20-я гады, якія былі часам буйнага кіпення літаратурных сіл, што тады нараджаліся, часам вялікай мастацкай разнастайнасці. Праўда, разнастайнасць тэту не трэба і перабольшваць. Яна непараўнальная з сённяшняй; у 20-я гады моцна давала сябе адчуць нівеліроўка пад агульным стылем «паэтычны ўніверсалізм» (паводле ўдалага выразу аднаго нашага беларускага крытыка)».

Што ён меў на ўвазе?

Гаворка, на ўсім відаць, ідзе пра такое важнае пытанне эстэтыкі 20-х гадоў, як суадносіны індывідуальнага і масавага. Менавіта ў масавым паэты шу-

калі эстэтычны ідэал і стыль часу — і гэта было заканамерна: такое заданне давала сама эпоха. Горш тое, што ідуць за масавым, яны часта ігнаравалі асобнае, канкрэтнае, не выкарыстоўвалі асабісты вопыт.

Пётр Усцінавіч з уласцівым для яго гумарам расказаў пра аднаго з малавядомых паэтаў таго часу — Міхася Глушчука, які акуратна наведваў кожнае пасяджэнне паэтычнай секцыі, усе вечары ў Саюзе пісьменнікаў. Слухаў вершы, якія чыталі самі паэты. Любіў каменціраваць. Яго каментарыі, звернутыя да аўтараў, былі двух відаў: «глыбока крануў» або «неглыбока крануў». І іх ён вымаўляў уголас — каб чулі суседзі, — картавачы пры гэтым: «неглыбока кляннуў».

Сам Міхась быў аўтарам аднаго кароткага верша і пры зручным выпадку абавязкова яго чытаў:

Тысяча дзевяцьсот
васемнаццаты год
Камсамол рушыў у паход.
Уплярод,
уплярод,
уплярод!

Пётр Усцінавіч заўсёды з гумарам ўспамінаў гэты «верш».

— А ўвогуле, — дадаваў ён, — у 30-я гады было шмат цікавых паэтаў — Валодзя Халдыка, Аркадзь Куляшоў, Пятро Глебка, Аляксей Зарыцкі, хораша пачыналі Пімен Пан-

КАРОТКІЯ РЭЦЭНЗІІ

КАЛАСУЮЦЬ ХАРАСТВО І ЛАСКА

Да гэтай кніжкі слова «рэцэнзія» не надта пасуе. Як не пасавала б, скажам, электрычнае святло ў прасторным пакоі, шчодро залітым веснавым сонцам, калі застаецца толькі найшырэй расхінуць вокны — няхай напэўняецца жытло свежасцю і чысцінёй. А недзе там, на пакатым, падлескавым схіле лясное рачулікі, паміж цыбатых лясчынін, алешын зазіхацелі сінімі вочкамі пралескі.

Сыночак маленькі, ты ручку мне дай,
Цябе павяду я ў нязведаны край...

Затым яшчэ адзін, другі радок і радуйся, чытач, адкрыццю, любуйся неспадзяваным, дасюль незаўважным чудадзействам, наталіяй самаглыную душу сакавітым матчыным

З. Верас. Каласкі. Вершы, апавяданні. Мінск, «Юнацтва», 1985.

Сыночку маленькі, ты ручку мне дай...

Вершу за добрых шэсцьдзесят. А які ж ён малады, прыгожы, пывучы! І застаецца такім жа доўга, як доўга накіравана беларусам весці ў агульначалавечым хоры сваю светлую песню.

«Тады васьм маленькім бяродным птушкам павінны памагчы людзі, павінны памагчы, каб аддзячыць тую велізарную працу, якую птушкі выконваюць на працягу вясны і лета, ачышчаючы нашы сады ад шкодных казюлек, вусеняў і мошак... І кожны, хто мае садок, таксама павінен аб птушках парупіцца».

Ці не з такога васьм глыбокага ўражання, зароджанага шчырай, незнарочыстай думкай творцы, другому, агульнапрызнанаму пісьменніку захацелася параіць сябрам па перу: пішыце для дзяцей так, як для дарослых і нават лепш. Калі ж заходзіць гутарка пра ўзросты, можна толькі пашкадаваць: з інтарэсамі ні дзяцей, ні бацькоў самае «масавае» беларускае выдавецтва гэтым разам палічылася не вельмі. Дваццаць тысяч — увесь тыраж. У Зоські Верас асабістых, даўніх сяброў, як даўё у па-

сласлоўі Янка Саламевіч, набярэцца не менш, і тыя цяпер спяваюцца да аўтара з просьбамі дапамагчы набыць доўгачаканую кнігу, бо ў кнігарнях яе цяжка дастаць. Як амаль не дастаць кнігі Адама Мальдзіса, Генадзя Кахановіча, Рыгора Родчанкі, калі згадаць толькі пра некаторыя з нядаўня выданных твораў.

І яшчэ аб адным. Трэба, відаць, нарадзіцца мастаком Міхасём Басальгам, каб харашыню мілагучнага слова пераказаць не менш узраўнава, даканала колерам і графічнай лініяй. Гляджу замілавана на вокладку, ахопленую з бераж-

коў знаёмай лямовачкай слускага пояса і чую, — цяплей на сэрцы ад глыбокай удзячнасці да творцы-паэта, творцы-мастака. Ці не ён гэта — цяток радзімы васілька з пышных персідскіх узораў вяртаецца на зарунелы палетак беларускага вольнага поля? На той самы палетак, дзе сярод буйнае збажыны народнага духу каласуе слова хараства і праўды, пасянае з рупнай сьвеченькі Людвікі Сівіцкай-Войцік, сагрэтае шчодрым святлом і цяплом дачкі народа — Зоські Верас.

Аляксей КАУКО.
Масква.

ЁСЦЬ ПАД СОНЦАМ ДЗВЕ РАКІ...

Гэтая невялікая, усяго каля паўтара друкаванага аркуша, кніжка з лакалічнай, выразнай назвай «Пазіцыя» выйшла не ў нашым беларускім і не ў цэнтральным выдавецтве.

Нарадзілася яна ў далёкім Горкім, у Волга-Вяцкім кніжным выдавецтве. Але, тым не менш, яна вартая таго, каб пра яе ведаў наш беларускі чытач.

чанка, Анатоль Вялюгін, Кас-тусь Кірзенка... і Купала, Ко-лас!

Мы разам прыгадваем знаём-мя імяны, кнігі, вершы... З Петрусём Броўкам заўсёды ці-кава гаварыць, здзіўляешся са-мабытнасці яго думкі, ацэнкі, сімпатый. Яму да ўсяго была справа, і бачылі яго заўсёды ў хадзе, у руху, у заклапочана-сці. А як ён дапамагаў моладзі — пра гэта можна было б на-пісаць асобна. Многія яму ўдзячны!

Пётр Усцінавіч, як ужо га-варылася, шчыра любіў бела-рускую прыроду, асабліва лес. Неяк пры сустрэчы, помніцца, Пётр Усцінавіч надта абурэў-ся паводзінамі турыстаў, якіх ён сустрэў каля Ждановіч. Здарэння хлопцы глуміліся над прыродай, псавалі лес.

— Выйшлі з аўтобуса, ссек-лі, разумееш, чатыры мала-дзенькія сасонкі касцёр паліць. Я пачаў іх сармаціць — дзе там! Доўга давялося ім тлума-чыць...

Нехта іншы, напэўна, абы-шоў бы бокам, не стаў бы звяз-вацца з гэтымі «турыстамі», а вось Пётр Усцінавіч палічыў сваім абавязкам умяшчацца, каб заступіцца за безабарон-ную прыроду.

Грамадзянства ў актыўным яе выяўленні — гэтым была прасякнута ўся яго натура.

З красавіка 1972 года за вы-датныя заслугі ў развіцці са-вецкай літаратуры і плённую грамадскую дзейнасць П. У. Броўку было прысвоена зван-не Героя Сацыялістычнай Пра-цы. Падзея, хваляючая для ўсёй грамадскасці! Але, відаць, найбольш быў ухвалены сам герой — Пётр Усцінавіч. Я гэта адчуў па яго званку.

— Чыталі?

— Дзіва што, Вішню з за-служана высокім званнем!

— Але ж адказнасць якая! Ведаеце, пра што я пачаў — гэта ж учора аддаў у «ЛіМ» дванаццаць вершаў, а сёння — такая падзея...

— Будзем чытаць, Пётр Усцінавіч, вашу падборку. Све-жыя вершы, якраз дарэчы!

— Не, ведаеце, я, відаць, адзін верш здыму.

— Нашто?

— Не той узровень.

— Як? — не адразу зразу-меў я.

— А так — яшчэ калі б не званне, то хай сабе, а цяпер не. Здыму.

Я ажно падзівіўся гэткаму рашэнню знакамітага паэта. Падумалася: што значыць са-праўдны паэт!

Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ.

Пятрусь БРОўКА

Дням новым песня

У жыцці мы сягоння вольныя
І звініць слоў гарачых рассып,
Дык заграй-жа гармонік
лявоніху!
Дык прырэж-жа на ўсе галасы!

Праплыло, знікла гора
з бядою,
Праплыло, нібы хвалі Дзвіны.
І вясною, як май маладою
Мы спаткалі прыгожыя дні.

Іскры золата дзень парасыпаў
На полі, на запылены брук...
У прыгажосці ружова-агністай
Рань радзіла другую зару.

Дык спявайце зялёныя сосны!
Дык шумі ты над рэчкай
чарот!
Заплятуць нечаканыя вёсны
Нашы думы ў вянок пазалот...

Развіталіся з вёскай лугамі,
Развіталіся ранній вясной...
Знаю: хутка стальнымі лугамі
Мы шырокай прайдзём
баразной...

Дык спявай!.. Нам сягоння
весела!
Дык гармонік, лявоніху грай!
Раскідай салаўінымі песнямі
Нашу радасць у сінюю рані!
Полацк, 1926 г.

Аб сабе

Бязрокі!..
любяга бярозкі,

Пятрусь Броўка пачаў творчую дзейнасць у 1926 годзе. У газеце «Чырвоная Полаччына» за 18 жніўня быў апублікаваны першы верш «Ой, не шапчы бярозка...». На працягу двух гадоў (з жніўня 1926 года па жнівень 1928 года, калі паэт пакідае г. Полацк і едзе вучыцца ў Мінск) ён актыўна супрацоўнічаў у гэтай газеце, шмат друкаваўся і прымаў непасрэдна ўдзел у падрыхтоўцы да друку літаратурна-мастацкіх дадаткаў-альманахаў «Наддзвінне» (1926), «Росвіт» (1927), «Зарніцы» (1928). У гэтых альманахах і газеце змешчана налі 30 яго вершаў. На жаль, ніводны твор з надрукаваных у газеце «Чырвоная Полаччына» і альманахах не ўвай-

вы зноў хістаеце чупрынай
там на палёх
радзімай вёскі
у шэпце ветраў
ля даліны.

Вы зноў
вітаеце прыгожасць
вясны з вішнёваю усмешкай,
а я ў жыццёвым карагодзе
згубіў да поля
свайго сцэжкі.

А я адзін
вось тут стаю
на гэтай
гораду панэлі
і патаемны шум лаўлю
будынкаў хмурых,
пасівельных.

І тут я...
першы пакахаў
зірк незнаёмае дзяўчыны;
І сэрца ігнецца далавах,
кіпіць ў нязнанай гарачыні.

Яе...
вось тут я пакахаў,
а пра яе

зусім ні знаю.
У кветках залатога дня
сваё ёй сэрца расхлістаю.

Мама!
ты можа думаеш, што я
забыў цябе
і ўжо пакінуў.
Дык знай, ты, родная мая,
што ты заўсёды, ў сэрцы сына.

Я думаю
вось тут цяпер
аб тэй чарнявенькай
дзяўчыне,
а роем думкі ў галаве
ткуць залацістыя тканіны.

Ты выйдзеш, мама, да дарожку
дзе слёзы
сыпала мне ўслед...
і будзеш доўга стаяць
моўчкі,
з пяшчотнай думкай аба мне.

Магуля родная,
ты ў слёзах
дзён шчасця будзеш марыць
мне
і сына роднага прыгожым
не раз убачыш ўва сне.

А каб я мог
табе, матуля,
пра ўсе жыццё сваё сказаць,
ты-б знала як сынчэчка туліць
тых небяспэчных вуліц гледзь.

Ты-б знала мо'
чаму я кінуў
палі
і гушчы стомкіх сосен
і ты мне родная сказала б
спяняць мо' песеньку
на ростань.

Я так люблю
заход ружовы
і промяню
залацістых куль.
А больш люблю
раскат сталёвы
і вуліцы нязмоўчны гул.

Дык вось таму
я не прыду
туды, дзе рос
і дзе радзіўся,
бо для мяне
радзіма тут,
дзе праца з песняю
злілася.
г. Полацк, 1927 г.

МАЦІ ПАЭТА

Улетку 1960 года працаваў я ў доме творчасці імя Якуба Коласа ў Каралішчавічах. Быў там і Пятрусь Броўка. Перад гэтым я прачытаў яго паэму, з якой даведаўся, што маці паэта Алена Сцяпанавіч спале-на ў печы Асвенцімскага крэ-маторыя.

Поўнымі гора, пакуты
вачыма
Клікаў цябе між драгоў
Асвенціма.
Толькі ветры мне адказвалі
тулам.

Як ні гукаў я, ты не пачула...
У 1965 годзе адзначалася 60-годдзе з дня нараджэння народнага паэта. На юбілейнай вясцы Пётр Усцінавіч пазнаё-міў мяне са сваёй стрыечнай сястрою Настасіяй Юльянаў-най Пярэдняй, былым вязнем Асвенцімскага лагера смерці, якая была арыштавана фашыс-тамі 11 ліпеня 1943 года раз-зам з Аленай Сцяпанавіч. Да-ведаўся, што іх разлучылі ў першыя дні зняволення, што пра смерць маці паэта яна ні-чога не ведае.

Сёлета наш друк і радыё ў канцы студзеня адзначылі са-ракагоддзе з дня вызвалення

Асвенціма. У гэты час я зноў знаходзіўся ў Каралішчавічах. Прынесла нам свежыя газеты работніца дома творчасці Соф'я Волах. Яна расказала мне, што яе маці Ніна Аляксандраўна таксама была вязнем гэтага ж лагера смерці і нават жыла ў адным бараку з маці Пятрусем Броўкам і Аленай Сцяпанавіч.

У сонечны майскі дзень я за-вітаў у вёску Пучылічавічы, за-глянуў у новы домін, у якім неўзабаве будзе адкрыты філі-ял музея народнага паэта. По-бач на пагорку, дзе калісьці стала хата бацькоў Пятруся Броўкі, узвышаецца помнік Алене Сцяпанавіч Броўка. А ў нізіне, каля рачулікі, жыў ў невялікім доміку Настасія Пярэдня, былая асвенцімская нявольніца, з накатам на ру-цэ нумарам 61579. Цікаўлюся, як жыла Настасія Юльянаўна, ці не знайшліся дзе-небудзь яе знаёмыя па Асвенцімскім ла-герах.

— Гналі нас у зняволенне тысячамі, а вярнуліся дадому толькі адзінкі, — расказвае яна. — У Асвенціме мяне пасялілі ў барак з жанчынамі, якія мелі

малых дзяцей. Аднойчы малых адабралі і пагналі ў іншае па-мяшканне. Медыкі аглядалі ху-дзенькіх дзетак. У майго пля-гадовага сынчэчка Алеся была павышаная тэмпература. Яго голенькага аблілі халоднай ва-дой і адпусцілі. Праз суткі хлопчык памёр. Кожным досві-там уздоўж баракаў праходзі-ла грузавая аўтамашына. У ле-выносілі памёршых за ноч лю-дзей.

Анастасія Юльянаўна выці-рае слёзы...
Назаўтра я паехаў у вёску Касары. Адтуль трапіў у Дубі-нец, дзе жыла Ніна Аляксан-драўна Волах.

Тут усю дванаццаць хат. Вёска патамае ў зеляніне я-льня, ліп і клёнаў. Сустрэў групку жанчын, якія толькі што выгналі кароў на пашу. Пытаю-ся, дзе жыла Ніна Аляксан-драўна. Жанчына з невялікім хлопчыкам-унукам, усміхнуў-шыся, сказала: «Я ёй і буду».

Дом яна пазнаёміла мяне са сваім мужам, з дачкою і зяцем, з унукам. А неўзабаве падзя-лілася ўспамінамі пра страшнае мінулае.

— Мне было ўсяго 14 год, калі фашысты спалілі нашу лясную вёсачку Карчы. Частку дарослых мужчын расстралілі. Мяне разам з сястрою, братам і іншымі сваякмі пагналі ў былы салдацкі казармы Ле-пеля. Два дні я нічога не ела. Бачу, што побач жанчына не-шта бярэ пальцамі з далоні і нгледзе ў рот. Глянула яна на

мяне добрымі вачыма і кажа: — На і табе, дачушна, крыш-ку жытніх зярнятак. Добра-нка жуй і прагоніш голод.

Неўзабаве я даведалася, што гэта маці беларускага паэта Пятруся Броўкі. З Лепеля нас павезлі ў Віцебск, там неўзаба-ве загналі ў таварныя вагоны і павезлі ў Асвенцім. Сідзела я разам з бабусяй Аленай, яна туліла мяне да сябе, як дачку.

У Асвенціме нашу групу праз некалькі дзён загналі ў газаканмеру, і зверну праз фар-сункі лінуў атрутны дождж. Мы падалі на падлогу, трацілі прытомнасць. Пасля пачулі крык наглядчыка, што загналі ў газаканмеру не тых, каго трэ-ба. Адчынілі дзверы, і тыя, што засталіся жывыя, пачалі выхо-дзіць на лагерны двор.

Я апынулася разам з Аленай Сцяпанавіч. Спалі з ёй на адных нарах без пасцелі. Кар-мілі нас вельмі дрэнна. Давалі па 200 грамаў у суткі аржан-га, выпечанага з апілкамі хле-ба і адзін раз у дзень нішчым-ны суп.

Аднойчы нас выгналі на пра-верку, і кожнага дзясятага гна-лі на смерць у крэматорый. Мне выпалі ўжыкі лёс, і была дзясятай. Алена Сцяпанавіч абіяла мяне і сказала, што я маладая, што мне трэба жыць жыццём, і выйшла на пляцоўку смерцікаў. Так памерла маці паэта П. Броўкі, вершы якой я памятала з дзяцінства.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Варта па некалькіх прычы-нах.

Па-першае, яе аўтар паэт Генадзь Бядняеў — гутарка ідзе пра зборнік вершаў, — беларус па паходжанні, родам з вёскі Мазолава, што пад Ві-цебскам. Як паведамляецца ў анатацыі і відаць з некаторых вершаў, пасля вайны ён, удзельнік Вялікай Айчыннай, застаўся ў Горкім, вучыўся ў ГДУ імя М. І. Лабачэўскага, потым стаў выкладчыкам уні-версітэта (спадчае выкладан-не з літаратурнай працай і па сённяшні дзень). Ну ды спра-ва не толькі ў гэтым. Па-дру-гое, паходжанне аўтара, яго любоў да роднай Беларусі, уражанні і назіранні, звязаныя з наведваннем малой радзімы — віцебскага краю, знаходзяць самае непасрэднае адлюстра-ванне на старонках кнігі. Тут і вялікі мазолаўскі цыкл «Вершы пра маці», і другія творы пра Беларусь, учарашнюю, парты-занскую, і сённяшнюю, пра яе прыроду, пра сустрэчы з зем-лякамі.

Мне сніцца, што грустят моя
сосна
На Вітебшчыне, у отцовской
хаты.
Как озимь, крона ярко-зелена.
А ствол, как мех медвежий,
рыжеватый.
Стопала насмерть и она в бою.
И у нее в груди сидят осколки.

Она такую видится мне с Волги,
Когда у Вечного огня стою.

Або ўзяць такія радкі:
На тонкой паутине бабье лето
Плывет вослед за журавлиной
стаей.

Я в Горьком белорусскому
поэту
Свои стихи о Витебске читаю.
Кладет он к Вечному огню на
круче
Цветы, проделав путь
тысячеверстный.

Мне говорит:
«В бою убит, замучен,
Повешен каждый белорус
четвертый».

«А если бы не Волга, — я
подумал, —
Не чувство дружбы.
Чтобы с нами было?»
Уехал друг —
И холодном подуло.
И наш Откос снежком
запорошило.

И я пишу: «От белоруса с
Волги...»
На фотографин, что шлю
поэту...

Беларуская тэма, як бачым, натуральна пераплятаецца ў мастацкім узору зборніка з паэтызацыяй зямлі ніжагарод-скай, рускай, красы і прыволля Паволжа, з услаўленнем адзін-ства лёсу і дружбы даўх наро-даў. Дзве любові, дзве ракі прае паэт адначасова — Дзві-ну і Волгу. Ён прыгадвае, як некалі «еще не снявший формы фронтовик» упершыню убачыў навае Волгу.

И выросший у Репинского
плёса,

Где живописец рисовал
Денну,
Благоговейно я глядел с
откоса
На волжскую священную
волну.

Ен вядзе шчырую, спавадаль-ную размову з вялікай ру-скай ракой:

Ты, Волга,
Мне и хлеб, и соль дала,
А чей я родом, ты и не
спросила.

А кто я,
Гость у твоего стола,
Что, уезжая, говорю
«Спасибо?»
А может, гостем
Стал я на Двине?..

Характэрны ў гэтым сэнсе і кранальныя па-свойму радкі верша, дзе аўтар расказвае пра тое, як узыходзіць на борт волжскага цеплахода, каб вы-ступіць перад яго камандай з чытаннем вершаў.

Робею. Думаю, с чего
начать,
Как в первый раз к уроку
приступаю.
И с облегченьем выдыхаю:
«Мать».
О ком еще! О ней стихи
читаю.
И светятся отзычивей,
теплей
Глаза, в которых словно
льдина стыла.
И на волне, сближающей
людей,
Рассказ введу о Витебшчине
милой.

Мастак, які афармляў збор-нік Генадзь Бядняеў, вынес на вокладку малюнак: на пра-руззелей ад бою траве — чыр-вонаармейская каска, кулямёт-ная лента, россып адстрален-ных гільзаў. Гэта не выпадко-ва. У вершах нашага земляка, горкаўскага паэта, значнае месца займае тэма мінулай вайны («Мы шли вперед с по-зиций под Москвой», «В зем-лянке», «Партизанский музей» і інш.). Тут ён як лірык зноў-такі звяртаецца да перажытага асабіста, да сваёй франтавой маладосці:

Теперь,
Когда пишу я о войне,
То в сердце чувство у меня
такое,
Как будто по заснеженной
стерне
Опять иду в атаку под
Москвою.

І яшчэ адзін штрых, харак-тэрны не толькі для кнігі «Па-зіцыя», але і для творчага во-бліку яе аўтара: у кнізе зме-шчаны пераклады з Багдано-віча. І ў сувязі з гэтым мо-мантам я хацеў бы яшчэ ска-заць, што «беларус з Волгі» Г. Бядняеў шмат робіць для па-пулярызавання нашай літарату-ры і культуры нашай. Ён быў адным з ініцыятараў выдання

ў тым жа Волга-Вяцкім выда-вецтве цікавага ў многіх адно-сінах — пра гэта пісаў наш рэспубліканскі друк — зборні-ка «Пазыўныя дружбы», пры-свечанага шматбаковым, у-тым ліку і літаратурным, сувяз-ям дзвюх абласцей — Горкаў-скай і Мінскай. Вершы бела-рускіх паэтаў былі прадстаўлены на старонках зборніка ў пера-кладзе Г. Бядняева. Тут жа ён вынес упершыню на суд гра-мадскасці і свае пераклады тво-раў Максіма Багдановіча («Краю мой родны...», «З пес-няў беларускага мужыка», «Ра-манс» і інш.). І вось, што на-туральна і зразумела, уключыў у кнігу ўласных вершаў пера-клады з любімага паэта...

В небо гляжу я с тех пор,
дожидаясь
Раннюю звездочку ищет
мой взор.
Тихой любовью к тебе
разгораюсь.
В небо гляжу я с тех пор.

Цікавы, нават сімвалічны, нагадзіся, факт: радкі гэтыя перакладзены на той самай прыволжскай зямлі, на якой былі напісаны, у тым самым горадзе, у якім іх аўтар пра-жыў палавіну свайго жыцця і пачынаўся як паэт.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Алесь ПІСЬМЯНКОУ

І будзе дзень,
і будзе вечар,
І лістапад,
і снегапад.
Пакуль смяецца
і шчабеча
Дзіцячы сад—
птушыны сад.
Тут на адкрыцці
дзень багаты,
Тут самы светлы
ў свеце лад.
...Ах, птушаняты,
птушаняты—
Сінеча
мілых вачаняці!
Калі ад зайздрасці
хто хворы,
Душа стамілася
ад звад
І пачарнела,
быццам воран,
Акно адкрыўце
ў гэты сад!

І ўсё-такі дзіва бывае!
Захочаш—і я пакажу,
Як сонечны промень іграе
На струнах гарэзных дажджу.

І распач сплывае, як пена...
Захочаш—і я дакажу,
Што дождж на узроўні Шапэна,
Ты толькі даверся дажджу.
Я знаю—мяне падтрымаюць
У горадзе веснім усе.
І нават вадзіцель трамвая,
Што нас без білета вязе.

Ноч у Балгарыі

Наш зямляк рэвалюцыянер-народнік
Мікалай Судзілоўскі ўдзельнічаў у пад-
рыхтоўцы паўстання балгар супраць ту-
рацкага ярма. Сябраваў з Хрыста Воце-
вым.

Балгары, другары...
Я зноў у радні.
Адзіныя мары,
Адны карані.
І песні, як рэкі,
З адзіных крыніц.
Нашчадку Машэкі
Іх спеў бараніць.
Іх гора яднае,
Бо з даўняй пары
Пляюць аб Дунаі
У нас на Дняпры.
Узнёсла і чыста
Іх журыцца лад.
Іх ведае Хрыста
І слухаць іх рад.

— Да пайду я да Дунаю,
Да стану я падумаю,
Што ў Дунаі і дно відно,
Што ў Дунаі і дно відно.
...А ранак вятрыста
Ўстае з-за хрыбта.
І веру я ў Хрыста,
Як нехта ў Хрыста!..
Балгары, другары...
Я зноў у радні.
Адзіныя мары,
Адны карані.

Зялёныя травы пажухлымі сталі
І цёмнаю светлая стала вада.
І дзікія гусі растайна крычалі,
Нібыта іх гнала якая бяда.
Іх крык усю ноч над зямлёю насіла,
І сын мой маленькі не змружыў павек.

Ён раптам ціхенька спытаўся пра крылы:
— Тата,
дзе крылы падзеў чалавек?
Я доўга маўчаў аінавата,
Пакуль не прыдумаў банальны адказ...
А гусі растайна крычалі над хэтай,
Кружылі
і клікалі нас.

Пражыць палоннікам красы
На ўзмежку радасці і суму,
Каб каласіліся задумы
І выпявалі каласы.

Восень. Пагодзіна. Горкі.
Цэдзіць святло маладзік.
Тут па былінных пагорках
Калісьці

Гарэцкі хадзіў.

Гэтак жа падалі зоркі,
Антоніўкі спелі ў садах.
Пахла бульбоўнікам горкім,
Калі ён пра долгу гадаў.

Спеліў шчымылівае слова,
Каб праўдаю высвеціць сказ,
Каб слова

дыхнула жытнёва

І нам
растлумачыла нас.

Замест эпітафіі

Кажуць, быў непрадбачлівы
Таму й слыху за няўдачніка.

Рагаталі разумнікі,
(А ў саміх вочы сумныя).

Пасміхаліся ворагі
І лічылі за хворага.

А ён быў незапаслівы—
Жыў без камня за пазухай.

Развітанне

Наш гадзіннік адцікаў-адткаў,
Цень былога блукае між дрэў.
Яго дожджык халодны адплакаў,
Яго вецер асенні адпеў.
— Вольнаму воля...
— Зайздросная доля...
Зайздросная доля, кажу!
— А я й не любіла ніколі,
Ты чуеш,—ніколі!

І каб не заплакаць ад болю,
Ты твар падстаўляеш дажджу.

3 нізкі «Асацыяцыі»

Стол

Забралі ўсё гаспадары,
Што вартае хоць колькі.
І толькі стол стары
Стаіць пад белай столлю.

Пад белай столлю стол адзін...
Яму ніяк не сцерці
Ні радасці радзін,
Ні гораснасці смерці.

Масніца

Рыпне масніца—
І памяць абудзіць.
Маленства прысніцца
І родныя людзі.

Запахне аерам
І зойдзе у хату.
Свята даверу—
Забывае свята.

Лодка

Ланцуг паіржавеў
На ветраным плёсе.
На беразе правым
Самотна без вёсел.

Журботна да плачу
У ціхай залева.
Ей мроіцца ўдача
На беразе левым.

Цягнік спыніўся на станцыі Паго-
дзіна. Маладая гаманлівая хваля сту-
дэнтаў сельгасакадэміі рынулася ў
вагоны. Некалькі хлопцаў і дзяўчат
з лёгкімі партфелямі, сакваяжамі,
фарфястымі дыпламатамі зайшлі ў на-
ша купэ. Зрабілася тлумна, цесна.
Пажылая кабета, што сядзела напро-
ці мяне, пазірала на студэнтаў, і яе
абсівераны, хударлявы твар увача-
відкі святлеў, невялікія бякла-шэ-
рыя, нібы выцвілыя, вочы цяпелі.

— Во будзе радасці маткам. Па-
мочнікі прыехалі. Сама бульбу ка-
паць. За выхадныя можна багата ўха-
піць, калі надвор'е не падвядзе, —
сказала яна глухаватым голасам.

нам яшчэ застаўся апошні экзамен
— руская мова і літаратура. Здавалі
ўжо ў інтэрнаце. Выкладчыкі былі
сумныя, мы — таксама. Здалі экза-
мены, атрымалі даведкі: дыпламы не
паспелі выпісаць. Па размеркаванні
я мелася ехаць у Гродзенскую воб-
ласць, ды — куды паедзеш? Пайшла
з сяброўкаю ў сваю вёску. Толькі мы
выйшлі з горада, як загуло ў небе.
Самалёты з крыжамі наляцелі, пача-
лі бамбіць станцыю, склады. Ля да-
рогі бомбы сыпаліся, зямля калаціла-
ся. Мы і беглі, і падалі, і ў кусты ха-
валіся...

Ну, дабраліся дадому. Бацька на
фронт пайшоў, старэйшы брат слу-

Леанід
ЛЕВАНОВІЧ

Былъ

— У каго выхадныя, а ў каго
практыка. Гуляй — не хачу, — ух-
мыльнулася дзяўчына з русавай
грыўкай валасоў, начасаных на лоб.

— Што гэта за практыка такая?
— здзіўлася кабета.

— Скончылася практыка. Прыеха-
ла я ў калгас. Вучуся на гідраметэа-
рацыйным. Чацвёрты курс. Прыехала,
а мне кажучы: «У нас план гарыць.
Даждзжы пазалівалі ўсё. Нам не да
цябе. Можаш ехаць дамоў».

— Як жа так? Гэтудыкі гадоў вучы-
цца, пакутаваць. І паступіць цяж-
ка. А дзеля чаго? — кабета блізка
да сэрца прыняла словы студэнткі.

— Каб з дыпламам удала выйсці
замуж, — хмыкнула дзяўчо ў вялі-
кіх і круглых, бы веласіпедныя колы,
акулярах.

— Трэба нека адбіраць студэнтаў.
Не ведаю, як там у мелірацыі. А ў
школе і ў медыцыне рабіць павінны
толькі тыя, хто любіць сваю прафе-
сію, — рашуча сказала кабета.

— Дзе ж набрацца тых, якія любяць?
— сказала дзяўчо ў акулярах.
— Хоць — ёсць упартыя. Мая сяб-
роўка пяць гадоў паступала ў меды-
цынскі. Санітаркаю пайшла рабіць у
бальніцу. І паступіла.

— Во, гэта будзе доктар! — ска-
зала кабета.

— Дзяўчаткі, памажыце разабраць-
ца, — высунуўся даўгавалосы хло-
пец з суседняга купэ. — Від кананы.
Літар многа.

— Кушэтка, сказала русавая.
— Тахта, сафа, — дадала дзяў-
чына ў акулярах.

— Не, не падыходзіць. Думайце.
Хто адгадае, таму гарачы пацалунак
у тамбуры, — хлопец выскаліўся і
знік.

— У вайну так хацелася паспаць
хоць бы ноч у пасцелі і ў цяпле, —
уздыхнула кабета.

— А вы былі на вайне? — павяр-
нулася да яе дзяўчына ў акулярах.
— Не, на фронце не была. А гора
нацярапелася, хай бог сцеражэ.

— Дык, можа, вы ў партызанах
былі? — спыталася русавая.

— Муж быў у атрадзе. Была і я
ў лесе. Усім хапіла. І ў лесе, і ў ха-
це. Усюды было пекла, — жанчына
адварнулася да акна і змоўкла.

За акном мільгала заружавелыя бя-
розкі, ужо чырвоныя трапяткія асі-
нкі. Вераснёўскі дзень дагараў. Неба
праяснілася, абяцаючы назаўтра па-
годлівы дзень.

— А дзе вас заспела вайна? —
чамусьці закарцела мне спытаць.

— У Слуцку. Педвучылішча кан-
чала, — ахвотна адказала кабета. —
Увечары 21 чэрвеня былі танцы ў
двары інтэрната. Разышліся мы пад
раніцу. Маладыя ж былі, — мякка
ўсміхнулася жанчына. — А назаў-
тра па радыё аб'явілі — вайна. У го-
радзе ўсчалася мітусня. У вучылішчы
пачалі фарміраваць навабранцаў. А

жыў недзе пад Беластокам... І вось
аднойчы мы з мамай палолі лён на
агародзе. І зямлянку там выкапалі.
Дзень цёплы, птушкі спяваюць. Рап-
там затрашчала нешта ля Слуцкай
дарогі. Бачым, ляццяць немцы на ма-
тацыклах. Забеглі мы ў хату і праз
аблокавалі. А яны прамільгнулі,
толькі ў фортку смуродам запахла...
Пачала ўлада нямецкай ўстанаўліваць.
Старастам зрабілі Баркоўскага
Рыгора. Зрабілі, бо выдаў нашых
мужчына, актывістаў. Пахапалі іх
немцы і ўсіх расстралялі...

Вярнуліся дамоў некаторыя з ак-
ружэння. Хаваліся па лесе, па хатах.
Нека адзін наш хлопец, Пятрок, ён
таксама прабіўся з акружэння, і ка-
жа мне: «Анюта, ці ведаеш ты, што
ў нас партызаны ёсць?» — «Ну, чу-
ла. А бачыць не бачыла». — «Ты бу-
дзеш нам памагаць?» — «Каму гэта
вам?» — «Партызанам. Я маю з імі
сувязь. Толькі пра гэта нікому ні сло-
ва». — «Што я, дурная?..» Пятрок,
малады, прыгожы, стройны такі быў.
Згадзілася я памагаць. Пачалі мы
сустрэкацца. А там і пажаніліся.

Вайна вайною, а жыццё, маладосць
сваё бярэ...

Студэнткі пераглянуліся, заўсмі-
халіся. Цягнік часта спыніўся, лю-
дзей усё менела ў вагоны. Цямнелася,
але святла не ўключалі, і таму купэ
было ахутана паўзморкам.

— Жылі памалу, працавалі. Я пе-
рабралася да Пятра. І вось аднойчы
раніцай... Гэта ўжо сорак трэці год
быў. Здаецца, ліпень, жніўно пачына-
лася. Раптам дзесьці недалёка стрэ-
лы пачуліся. Зірнула на вуліцу —
немцы з паліцамі. Сядзім у хаце, як
мышы пад венікам. Потым гадзін пад
восем, я малую карміла, прыходзяць
тры паліцэйскія — два незнаёмыя, а
трэці з суседняй вёскі. «Дзе гаспа-
дар?» Свякруха мая анямела, слова
не можа сказаць, уся калоціцца, ба-
ліца за сына. А Пётр коні павёў на
начлег і ў любую мінуту можа пры-
ехаць. «Дзе гаспадар Каранеўскі
Пётр?» Я кажу, няма яго дома, па-
ехаў па загаду немцаў лес рэзаць. А
паехаў свёкар і другія мужчыны. Па-
стаялі, пайшлі. Я бягом на край вёс-
кі, пераняла Пятра на выгане. Уця-
кай, кажу, у лес і да вечара не па-
казвайся.

Прыбгаю дамоў. Зноў увальваюць
ца паліца. Тыя самыя і адзін новы.
«Дзе ваш гаспадар?» Я кажу, як і ра-
ней: паехаў лес рэзаць. «Каранеўскі
Пётр?» — «Ён самы. Паехаў у
абоз...» Некалькі разоў перапыхталі.
Адыходзячы, адзін зірнуў на мяне з
такой лютай злосцю. Ну, думаю, калі
хто падкажа, канец мне. Забралі яны
тады чалавек дзесьці і паехалі...
Свякруха з радасці цяле мяне:
«Дзякуй табе, што не збаялася, сы-
ночка ўратавала роднага». Я сабе ду-
маю: калі ён табе сыночак родны,
дык мне муж родны... Любіла я свай-

го Пятра, дзіўчаты, ой, як любіла. Даўно было, а ўсе помніцца. Мусіць, ніколі яго не забудзецца. Але ўспамінаць пра той час дужа цяжка і балюча... І той ноччу сяджу ля акна, не распрабуючыся. Чую, ціха адчыніліся весніцы. Прыйшоў Пётр. І свёкар быў ужо дома, вярнуўся ўвечары з абозу. Збірайцеся, кажа Пётр, паедзем у лес. Запрэглі кабылу, ускінулі на воз клункі. У лесе цемра, як у коміне. Пятра сустраў нехта, пагаманілі ціха. Сказалі, трэба пачакаць, разведзець, ці няма засады на мосце. Стаім, чакаем. Свякруха давай плакаць: куды я еду, хворая, нямоглая, пайду дамоў. Мы яе адгаворваць: куды ты пойдзеш цёмначы? А яна злезла з воза і пайшла. Пазней даведаліся, што толькі пад раніцу прыцігнулася яна ў вёску. А праз нейкі час прыехалі немцы. «Матка, дзе сын? Партызан! Піф-паф», — застрэлілі старую на гарозе ля пограба. Людзі пахавалі яе. Пётр дужа перажываў, учарнеў увесь. Я пра сваю маці бедавала: як там яна? Адна ж засталася...

Ну, Пётр у атрад, а нам казалі ехаць далей. Намучылася я з дзіцем. Плача і ўсё тв. Чыцку даю — не бярэ, плача. Паўгодзіка талды было Верцы. Ехалі мы два дні. Дабраліся да вёскі Жывунь. Гэта Любанскі раён. Можна, месяцы два ці болей прабывлі там. Зрэдку Пётр наезджаў. Абмяно яго, падлатаю адзенне. Ён мала што расказваў. Аднойчы пачула: «Ну, з Баркоўскім разлічыліся — адправлілі на той свет». Другі раз сказаў, што падарвалі цягнік з баявой тэхнікай, і немцаў многа пабілі... Пайшла б і я ў атрад, але куды з малым дзіцем. Восень пачыналася, дождж, холад. Сказалі партызаны ехаць далей. Ехалі начамі. На дарозе лужыны, калдобы. Неяк кабыла наша ўвалілася ў ямку, калёсы абярнуліся, я з дзіцем у ваду. Вымакла да ніткі. Села я пад кустом, калачуся, зуб на зуб не трапляе.

Раніцай паехалі далей. Помню, прыехалі ў вёску Баянічы, спыніліся нанач ля адной хаты. Гаспадыня добра сустрэла нас. У яе таксама была малая, як мая Верка. Папрасілася я на печ. Абсмушылася, усё павысушвала. Ноч падалася мне як мінутка. Во вам, дзіўчаты, тахта і кушэтка, як у тым красвордзе... Уранні гаспадыня наварыла прасяной кашы. Есці хацелася страшэнна, але нас многа, а кашы адна міска. І такая яна была смачная, здаецца, з роду нічога смачнейшага не ела. Я часта ўспамінаю тое ранне і тую кашу... Задурыла вам галаву, га? — жанчына расшпіліла гузікі зялёнай кофты, засунула пад хуцінку пасмачку пасівельных ужо валасоў.

— Што вы, расказвайце, — папрасілі студэнткі.

— Перабыла я амаль да вясны ў гэтай вёсцы. Праца, вязала, рабіла ў людзей за кавалак хлеба. Аднойчы наехала партызанаў. Стаялі і ў нас. Паслалі саломы на падлогу, напалілі жалезную печку. Цалуюю ноч мыла я ім бялізну. Мыю і думаю: як там мой Пецэчка? Хто яму памые бялізну? А мо ўжо і мыць не трэба? Мо ўжо няма яго?.. Прабылі партызаны два дні і пайшлі далей. Зіма той год была не надта халодная. Снегу было мала, вясна ранняя. Дайшлі да нас чуткі, што ідуць немцы. Блакада. Кінуліся ўсе ў лес. І мы таксама. А вецер пранзілівы, да касцей прабірае. Цемра вакол. У нейкіх кустах заначавалі. Раніцай нейкая кабета, угледеўшы, што я з малою, наліла мне конаўку малака.

Пасунуліся мы далей у балота, у алешнік. Пад вываратнем атабарыліся. Паслала пасцель на зямлі. Верцы пад бок клала падушку. І свёкар побач з намі. Удзень сядзелі, бы краты. Ночку воддалі раскладвалі цяпельца, варылі зацірку з мукі — ячменнай, нясеенай, з асіюкамі. Варылі без солі, вада з балота, іржавая. Елі раз у дзень гэтай заціркі. Неяк я несла варыва, спатыкнулася і разліла. Суткі зусім нічога не елі. Верка яшчэ грудзі смактала. І я так саслабела, што ўстану і падаю. А тут снег пайшоў, халадэчка дзікая.

Аднаго разу ўсчалася страляніна. Чуваць галасы, крыкі немцаў, плач дзяцей. Аказваецца, немцы заханілі людзей на востраве і гвалілі міма нас. А мая Верка ўздрыгвае за кожным стрэлам. Малю бога, каб не заплакала. На ішчасце, Верка не падвяла, немцы нас не угледелі. Потым мужчыны знайшлі забітую карову. Увечары зва-

рылі зацірку з мясам. Я тое мяса есці не магла, яно пахла ўжо, а заціркі пасёрбала і дзіця накарміла... Аднакутавалі мы ў гэтым балоце тыдні гры, а мо і чатыры. Ніхто не ведаў, які дзень, якое чысло.

Вясна ўбіралася ў сілы. Трава ўжо адскочыла. Боты мае згнілі і разваліліся. Падвезала іх дротам, так і хадзіла. Аднаго дня добра прыгрэла сонейка. Палажыла я дзіця і дай, думаа, здыму боты, абсушуся. Хусту ссунула на плечы. На мне была тонкая бацістоўка і хуста з махрамі, цёплая. Косы нерасплененыя злямчыліся. А ў мяне былі доўгія косы... Ну, разулася. Гляджу, а пальцы мае ўсе аблезлі, панчохі ваўняныя збуцілі, згнілі. Села на купінку і давай сушыцца.

Раптам стрэлы — адзін, другі. Закрыўціла валасы, хусту на галаву, схавала панчохі, давай абувацца. Панчохі мокрыя, на ногі не лезуць, дзіця прачнулася ад стрэлаў, плача, заходзіцца. Свёкар — падбег да мяне, хоча памагчы. Я кажу, уцякайце, вы мне не паможце, я сама. Суседка Мар'я з дзецьмі кінулася ў другі бок. Чую, немцы блізка гергечуць. А ў мяне ні рукі, ні ногі не слухаюцца. Панчохі, як пацягну — рвуцца. Басаног не пойдзеш. Холадна, снег у лагчынах ляжыць. Нацягнула адзін бот, сяджу. І так горка, крыўдна зрабілася. І тут немец падыходзіць. Тоўсты насаты немец гоніць Мар'ю з дзецьмі. На мяне вызверыўся: «Шнэль!» Прайшоў міма і ледзь не наступіў на Верку. Падняў брудны бот — у мяне сэрца абамлела, — перасігнуў і да Мар'і: цягне з яе рук коўдру саматканую. Мар'я не аддае, паказвае, што дзецям трэба. Валтузятца. Не памыячы сябе, схавала я цяжкі корч і з усяго маху агрэла немца па шэра-зялёнай пілотцы. Немец асунуўся, бы мяшок. «А божачкі, што ж ты нарабіла? — ціха завойкала Мар'я, азірнулася. — Давай яго ў ваду». Пад вываратнем была яма. Спіхнулі мы немца туды, закідалі галлём...

— А немец малады ці стары? — спытала студэнтка ў акулярах.

Жанчына ўздрыгнула, але адказала глухаватым спакойным голасам:

— Стары... А другі падышоў — малады зусім. Стаў, пасміхаецца, што ў мяне рукі калодіцца. Палапаў на кішэнях, дастае цукерку. «Бітэ», — і паказвае на малую. А я гляджу на яго няўцямна. Тады спахапілася, кажу: «Данке», — я ж вучыла нямецкую, але цукерку не бяру. Ён тады: «Бітэ шон», а я яму: «Данке шон». Ён смяецца, кладзе цукерку каля малой. Верка плача на ўсю галаву. Немец давай яе супакойваць, лапоча нешта. Дастаў блішчаты губны гармонік і выцнае нейкую вяслую песенку. І што вы думаеце — малая адразу супаколася. Слухае.

Ну, абулася я, узяла дзіця. Было пасля паўдня ўжо. Яркая святліла сонца, птушкі спявалі. Трава зелянела, у балотцах лотаць жаўтацелася. Выгналі нас на паляну. Паселі мы на зямлю. Перакладчык, высокі і тонкі, як гліст, сказаў, што з намі нічога рабіць не будуць, пагоняць у вёску, каб мы там жылі... Тут падбег да яго немец і пачаў нешта хутка гаварыць. Абкружылі яны нас, аўтаматы наставілі. «Хто забіў нямецкага салдата?» А жанчына да перакладчыка: «Паночак, мы слабыя, ледзь ходзім, ён, можа, заблудзіўся ці ўтапіўся». Перакладчык сказаў старшаму. Стрэліў той тры разы ўгору. І дзесяці далёка, зусім у другім баку, пачуўся стрэл. Загергеталі яны між сабой, старшы зірнуў на гадзіннік і закамандаваў ісці.

На дарозе, па якой нас пагналі, сучальная вада. Дзе глыбокая, дзе мялейшая. Нас было чалавек сорак, жанчын і дзяцей. Адна дзяўчына хворая на тыф. Маці і чужыя людзі вялі яе пад рукі. Хворая трыніць, крычыць у гарачцы, каб яе забілі. Немцы панашаму мала што разумелі. Але як пачулі, што тыф, уцяклі наперад. Ззаду ішоў толькі адзін з аўтаматам і крычаў: «Шнэль, шнэль, русіш швайн...»

Дабраліся мы да вёскі Жывунь. Я ўжо гаварыла, што жыла там у крайняй хаце. Прыгналі нас у халеў маёй гаспадыні. У хаце — немцы. На двары, дзе мы секлі дровы, валяюцца каровіны ногі, косці. У хляве была саломка, мы растрэслі яе, селі хто дзе. У дзвярах вартавы. А маё дзіця так плача, няма ратунку. Памерзлі мы, адубелі ад халадэчкі.

Адвечаркам, гадзін каля сямі, прыходзіць хударлявы, насаты, як дзяцел, немец з палкай у руцэ. Загадаў усім устаць. «Вы есць рускі жэншчыны і

дзедзі. Мы вас не трогайт. Вы пойдзеце ў дома жыць. Но после 6 часов вечера не выходзіце ўліца». І на чарзе пачаў пытацца: дзе твой муж, дзе твой бацька — у дзяцей. Мы падучылі малых: кажыце — памёр, загінуў...

Разышліся мы па хатах. Вокны ўсюды павыбіты, вецер гуляе. Пасяліліся мы ў адной хаце — тры сям'і. Звайшлі ў пограбе трохі буракоў, хлапчук Мар'ін прынес каровіну нагу з таго двара, дзе немцы стаялі. Варылі мы тую нагу пяць дзён, на шосты ўжо не было ніякага навару. Жанчыны хадзілі на работу, высякалі па загаду немцаў кусты ля дарогі, палілі іх. Я не хадзіла, бо дзіця не было на каго пакінуць. І вось у нядзелю адна жанчына дала мне жменю проса тоўчанага. Пачала я ў конавачы варыць кашу. Гадзін у дзесяць убягае немец: усе на работу, збор у канцы пасёлка, увечары ўсе вернецеся, дзіцей пакідайце. Мы папрасілі жанчыну з суседняй хаты — у яе былі ногі абмарожаныя, — каб яна паглядзела нашых дзяцей. З намі жыла Валя з трыма дзецьмі: хлопчыкі дзесяці і сямі гадоў і дзяўчынка гадоў чатырох. Выйшлі мы, а мая Верка і зайшла плачам. Вярнулася, узяла яе.

Сабралі нас усіх. Перакладчык і гаворыць: вы пойдзеце на работу, увечары вернецеся, дзяцей не бярыце. А я зашылася між жанчын з Веркай. Ну, пагналі нас. Немцы на конях, а мы пехатой. Гоняць і гоняць. І ўсе ўжо зразумелі, што не на работу. Як загаласілі жанчыны, каторыя пакінулі дзяцей, ды назад бегчы, а немцы іх бізунамі. Я іду, дзіця на руках. Адкуль сіла бралася, не ведаю. Кашу нясу ў конавачы, яна добра не даварылася, даю кашу Верцы. Жанчыны маладзейшыя памагалі мне яе несці...

Цягнік спыніўся. Студэнтка ў акулярах зірнула ў акно. «Ой, гэта ж Крычаў. Мая станцыя... Але поезд стаіць тут пятнаццаць мінут. Паспею. Ну, што далей было?» — падсела яна бліжэй да жанчыны.

— Чым далей, тым страшней, — апавядалі сцэпаўла плячамі, бы ад холаду, зашпіліла кофту на ўсе гузікі. — З намі гвалі трох партызан, незнаёмых. Змучаныя, у споднім, бося, на нагах ланцугі, рукі звязаныя назад. Ісці яны ўжо не маглі. Адзін упаў, яго прыстрэлілі... Два яшчэ цягнуліся. Павярнуў адзін з іх убок, і таго застрэлілі. Потым трэці ўпаў, яго коньмі затапталі... Так нас гвалі кіламетраў пятнаццаць. Прыгналі ў вёску Лясковічы. Там поўна немцаў. Баракі, у іх палонныя. Загадалі нам сесці і сядзець. Усе пападалі на зямлю. Выйшаў перакладчык і сказаў: «Рускія граждана! Нямецкая ўласць вас не троне, калі вы самі аддасце што ёсць у вас з вяшчэй цэнных. Калі мы знойдзем — расстрэлі». Паўтарыў ён тры разы. Усе маўчаць. Потым адзін немец пачаў абшукваць у першым радзе! Але нічога-нічагусенькі не знайшоў і кінуў шукаць.

Прасядзелі мы гадзіны тры. Зноў нас пагналі. І прыгналі ў вёску Забалацце. З краю стаяла хата, абгароджаная калючым дротам. Двор парос зялёнай травой. Раней тут была школа. Паселі мы на двары. Побач са мной Ядзя, маладая прыгожая кабета, па дарозе з ёй пазнаёмлялася і Насця з дзяўчынка гадоў чатырох. Сядзім, угнуўшы галовы. Прыходзіць апрацуты ў цывільнае чалавек, з вускамі, у капелюшы. Абышоў вакол, наблізіўся да нас. Угледеўся на Ядзю. Яна і пытае: «Што з намі будзе?». А ён кажа: «Вас падзеляць на тры групы. А там будзе відаць». — «А ў якую групу лепей ісці?» — «Лепей з дзецьмі і старымі. Толькі твары не паказвайце...» Так і было. Прайшоў начальнік. Сказаў па-нямецку. Перакладчык растлумачыў: жанчыны з дзецьмі — сюды, старыя — сюды, маладыя — сюды. Я пайшла да старых, Ядзя і Насця, прыгнуўшыся, за мной. Перакладчык прайшоў, быццам праверыў, і кажа: «Сядзіце, не падымайцеся, пакуль начальнік не паедзе». Афіцэр згледзеў рускую жанчыну з цёмнавокай дзевачкай гадкоў пяці. «Юда? — паказаў стэкам на малую. — Кто знайт этот жэншчын?» Усе прыціхлі. Тады я кажу: «Я знаю. З нашай вёскі яна». — «Як яе імя?» — «Параска. Ну, Параскоўя, значыць. А дзевачку завуч Зоська». Жанчыны пацвердзілі. Афіцэр вырваў дзяўчынку ў маці, пасадзіў яе пасярод двара. «Зоська застаецца тут. А матка паедзе ў Германію». Маці з плачам кінулася да ма-

лой. Салдаты схавалі яе, адцягнулі. Я тым часам узяла за руку дзяўчо і схавалася між людзей. Малая праз слёзы і кажа: «Я не Зоська. Мне завуч Зоська...»

— Ой, цётка, мне трэба выходзіць, — падхапілася студэнтка ў акулярах. — Скажыце, Верка ваша жывая?

— Еду ў госці да яе. Уначку хачу пабачыць. Бульбу пасоблю выбраць... Пасля вайны адшукалі мяне Бэліны бацькі. Так ужо дзякавалі. Цяпер ісьмы пішучы, у госці прыезджаюць... Бэла замужам, сына гадуе.

— Ну і добра. Вам, цётка, жадаю ўсяго самага найлепшага. Жывіце доўга, не хварайце. Можна, я вас пацалую? — і, не чакаючы адказу, цмокнула жанчыну ў ішчаку, цмокнула сяброўку, кінула мне і выбегла.

Цягнік ужо адыходзіў. Праплывалі міма светлыя шарыкі ліхтароў.

— А што далей? Прабачце, як вас завуч? — спытаў я.

— Ганна Дзянісаўна... Што далей? Маладых пагналі ў Нямецчыну. Старых і з дзецьмі каторыя — жыць у хаты. Мы пайшлі разам — Мар'я з двума дзецьмі, Ядзя і Насця. Адвядлі нам старую хатку з маленькімі акенцамі. А цераз дарогу стаяў вялікі новы дом. Там жыў перакладчык. Ён прыжаныўся, і было ў яго малое, мо з паўгодзіка яму. Перакладчык часта прыходзіў да нас, расказваў пра сябе. Гаварыў, што працаваў настаўнікам пад Смаленскам, прымуслі яго немцы служыць ім, што яму даведзецца расплачвацца за сваю службу.

Неяк ночку мы чуем моцны выбух. Раніцай выходжу, бачу на вуліцы патрулі нямецкія ходзяць. Падбеглі да мяне двое, схавалі і павялі. Я плачу, прашуся напярэмы бог, нічога і слухаць не хочуць. Дагнаў нас перакладчык. Як пачаў ім гаварыць па-нямецку, як пачаў, а яны злыя, гергечуць і цягнуць мяне. Нарэшце, адпусцілі. Уваходжу ў хату белая, што палатно. Цэлы дзень сядзелі мы дома. Адвечаркам заходзіць перакладчык і кажа, што партызаны замініравалі дарогу і падарваўся нямецкі начальнік. Вось немцы і забегалі. Заўтра будзе зноў хапаць у Германію маладых. Гэта будзе гадзін пад дванаццаць. Хавайцеся. Насця, Ядзя і я пайшлі ў халеў. Там стаяў велізарны куфар. Схаваліся ў куфар. Мар'я зачыніла нас і сама ў хату, а дзеці ляглі на падлозе — маўляў, тыф. Мы прачынілі вецка, каб дыхаць лёгка было, і сядзім. Чуем галасы, ідуць немцы ў халеў. Перакладчык паторкаў кіном у салому, сказаў нешта па-нямецку, а мы ні жывыя, ні мёртвыя сядзім, задыхаемся. Немцы зачынілі ад пылу і пайшлі ў хату. Мы трохі паднялі вецка, уздыхнулі. З хаты немцы хутка выкаціліся. Потым прыходзіць Мар'я, кіла дамоў. Заходзім, а там сядзіць перакладчык, пасміхаецца: «Ну што, курапаткі, жывыя? Скажыце мне дзякуй». Начарціў нам план, як можна прайсці міма пастоў.

Рашыліся мы ночку ўцякаць. Гародамі падаліся ў кусты. Усё асвятлялася ракетамі, відната, хоць іголі збірай. Але кусты нас хавалі ад злога вока, а далей лес пачаўся... Ішлі мы цэлы тыдзень. Насця ведала дарогу. Заходзілі ў вёскі, дзе давалі чаго перакусіць. Адна бабуля, як сёння помню, звярнула рэдзенькай бульбы без солі, без нічога. Бульба мерзлая, салодкая. Я сама паела і малым дала. Як стала ўначы Верка плакаць, на ўсю хату. І старая насіла яе, і стары гушкаў. Ядзя з Насцяй спалі, як забітыя. Прыцягнуліся мы зноў у Жывунь. Свёкар ужо вярнуўся сюды, узрадаваўся да слёз, калі ўбачыў мяне з Веркай. Хоць ты паратуеш, кажа, а то вошы заелі. А я пытаюся, ці не бачыў Пятра? Не, кажа, не бачыў, а людзі перадавалі, што ён жывы, быў паранены ў нагу. «Дык што ён, без нагі?» — пытаюся, як дурніца, а сама думаю: хоць без нагі, абы жывы. «Казалі, ногі цэлыя. Дні тры назад чуў ад людзей...»

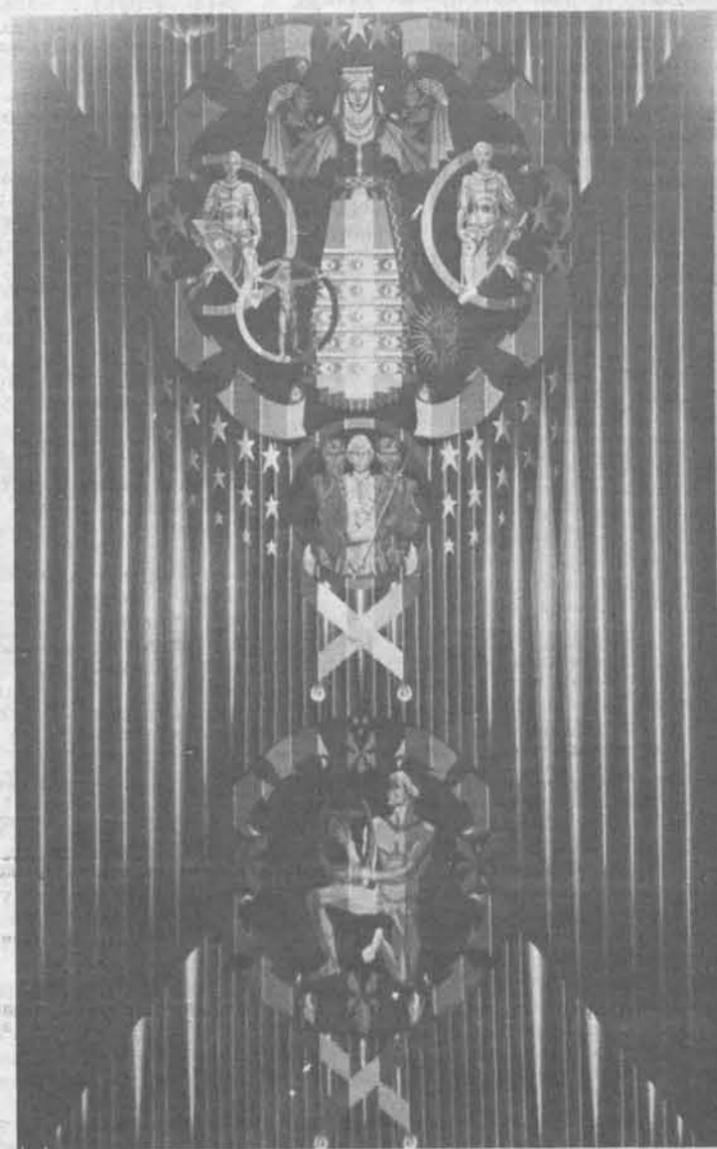
Узрадавалася: жывы мой Пецэчка, жывы сокал мой ясны. Сталі мы жыць у невялічкай цеснай хатце. Гаспадыня Тэкля, мужык яе Яўхім, Мар'я з дзецьмі, свёкар і я з малымі. Тры сям'і ў адным катуху. І раптам Тэкля захварэла на тыф. Я спала з малымі на падлозе, а Тэкля на ложку кідалася ў гарачцы. Во, набралася страху... А есці няма чаго. Пяклі мы хлеб з адной бульбы. Цёрлі на тарку сырую бульбу і варылі, потым цёртую змешвалі з варанай і тады пяклі. Не помню, колькі мы пракылі тут. Доўга, бо Верка і хадзіць пачала.

Кажуць, ёсць будаўніцтва і ёсць архітэктура. Будаўніцтва не выходзіць за межы функцыянальнасці; архітэктура мае душу. Мінску пашчасціла: вобраз горада створаны сродкамі архітэктуры. Адметнасць такога вобраза вызначае перш-наперш унікальныя пабудовы. У Мінску гэта — Дом урада — сімвал сацыялістычнай дзяржаўнасці Беларусі, Акадэмія навук БССР, Дом афіцэраў, Тэатр оперы і балета...

Тэатр сярод названых твораў дойдзтва адзіны, чыё аблічча яшчэ і дагэтуль фармі-

Па сутнасці, адбудзецца новае нараджэнне інтэр'ераў тэатра. Фае ўпрыгожваюць скульптурныя партрэты карыфеяў музыкі і алегарычныя статуі і кампазіцыі. Цэнтральным элементам новага інтэр'ера стане цыкл з шасці габеленаў для фае і габеленавай заслона для сцэны. Іх аўтар — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Аляксандр Кішчанка. Пра гэту работу варта ска-заць падрабязней.

шчанка развівае кампазіцыйныя прыяцыпы, што абазначыліся ў манументальных творах мінулых год. Гэта габелены «Чалавек адкрывае свет», «Музыка рэвалюцыі», «Ленінізм у дзеянні», «СССР — этапы барацьбы і перамогі», што ўпрыгожваюць інтэр'еры грамадскіх і адміністрацыйных будынкаў Мінска. Гэта — мазаікі «Беларусь партызанская», «Кастрычнік», «Мінск — горад-герой». Такія творы актыўна фарміруюць наша ўяўленне пра вобраз сталіцы рэспублікі.

ЦК Кампартыі Беларусі. Кампазіцыйныя прыяцыпы, што вызначыліся ў гэтых работах, маюць лагічны працяг і ў цыкле габеленаў для опернага тэатра.

Арфей у залатым вянку з арфаю ў руках. Вар'іруецца толькі колер арфы. Ён адпавядае колеру промняў фону. У кампазіцыі «Кастрычнік» — арфа і промі чырвоныя; у «Стваральнай працы» — зялёныя; у «Штурме космасу» — блакітныя.

Па два промі справа і злева на ўсіх аднаго колеру — вохрыстыя. Гэта адзін з элементаў, які аб'ядноўвае цыкл.

Што датычыць галоўнай сэнсавай вагі, то яна прыпадае на верхнюю частку кампазіцыі. У габеленах «Першадрукар» і «Песняры Беларусі» — гэта партрэты гістарычных асоб: Францыска Скарыны, Янкі Купалы, Якуба Коласа. Тую ж ролю ў «Кастрычніку» і «Штурме космасу» адыгрываюць сімвалічныя постаці рабочага, салдата, матроса, касманаўтаў. На габелене «Натхненне» мастацтва прадстаўлена ў сімвалічных вобразах Музыкі, Скульптуры, Жывалісу.

У пэўным сэнсе абагульняючы вобраз усяго цыкла на габелене «Стваральная праца». Савецкую Беларусь сімвалізуе

У СУЛАДДЗІ З ЧАСАМ

руецца. Гэта датычыць зоны вакол тэатра (былой Траецкай гары, цяпер — плошчы Парыжскай камуны), вонкавага выгляду будынка (у 50-я гады з'явіліся «дадаўненні», якія змянілі сілуэт гмаха) і, зразумела, — інтэр'ераў. Закладка будынка, які меркавалася будаваць на праекце архітэктара Г. Лаўрова, адбылася ў 1933 годзе. Праўда, неўзабаве гэты праект быў адхілены і абвешчаны агульнасаюзна конкурс на праект музычнага тэатра ў Мінску — вельмі прадстаўнічае творчае спаборніцтва, вынікам якога стаў шэраг цікавых прапаноў. Адносна лепшай была прызнана работа І. Лангбарда; яму і даручылі праектаванне будынка на плошчы Парыжскай камуны.

Дарэчы, праграма конкурсу прадугледжвала універсальнасць будынка — магчымасці скарыстання на сцэне кінамаграфічных эфектаў, праход па ёй кавалеры і нават танкаў. У часе будаўніцтва давялося ўнесці ў праект значныя змены. Рашуча паменшыўся аб'ём будынка. Мабыць, таму будынак характарызуецца пэўнай неадпаведнасцю вонкавага выгляду і інтэр'ера. Яны не звязаны паміж сабою канструктыўнай логікай. Давялося адмовіцца ад скульптур на галоўным фасадзе і ад запраектаванага партала цэнтральнага ўваходу. Ды гарадскі сілуэт сталіцы рэспублікі ўзбагаціўся прыкметнай архітэктурнай дамінантай.

Сёння мы маем тэхнічны і мастацкі дакладны дакумент і мастацкі будынак некаторыя рысы, прадугледжаныя ў праекце І. Лангбарда. Зразумела, у мастацкіх формах нашага часу. Распрацаваны праект аднаўлення фасадаў і ўдакладненне абрысаў сілуэта. Будзе добраўпарадкавана плошча Парыжскай камуны. Асабліва гэта датычыць цэнтральнай алеі з помнікам Максіму Багдановічу.

Ужо колькі стагоддзяў фасад і інтэр'еры тэатраў аздабляюць крылатыя музы, сімвалічныя атрыбуты тэатральнага мастацтва, вобразы сцэнічнай класікі. Гэты шлях вывераны: мастацтва ад драмы старажытнай Грэцыі і да нашых дзён — невычэрпная крыніца тэм і вобразаў. Аднак наватарскія тэндэнцыі ў драматургіі і сцэнаграфіі непазбежна павінны былі прама ці ўскосна адбіцца і на тэатральнай архітэктуры. Якім, напрыклад, павінен быць інтэр'ер сучаснага тэатра? Усё часцей мастакі, якія працуюць у гэтым напрамку, звяртаюцца да спецыфічнай нацыянальнай тэматыкі, акцэнтуюць увагу на сувязі мастацтва з сацыяльным жыццём народа, на сувязі класічнай спадчыны мастацтва з праблемамі сучаснасці. Цікавы вопыт у гэтым напрамку мексіканцаў Ароска, Рыверы, Сікейраса: гісторыю, што рабілася на іх вачах, яны выплёскалі на сцэне грамадскіх будынкаў — палацаў, музеяў, школ, тэатраў.

Гэта тэндэнцыя жывіць і сучаснае савецкае мастацтва. Яе прытрымліваецца А. Кішчанка. Прапанаваныя тэатрам оперы і балета памеры габеленаў і заслони ўражваюць, а маштабы работы не маюць аналагаў у Беларусі і наогул у краіне. Вядома, метраж не галоўнае. Гэтыя творы манументальныя па сваім духоўным змесце. Перад глядачом паўстануць эпізоды драматычнай гісторыі беларускага народа. Мастак вядзе размову не пра падзеі ў іх гістарычнай паслядоўнасці, ён адлюстроўвае вобраз і дух гісторыі. Цыкл складаецца з тэматычных дыяліхаў: Асветнікі — «Першадрукар» і «Песняры Беларусі»; Рэвалюцыя — «Кастрычнік» і «Штурм космасу»; Савецкая Беларусь — «Натхненне» і «Стваральная праца». А. Кі-

Зразумела, манументальныя габелены асабліва від мастацтва вымагае пэўнай матэрыяльнай базы і грунтуецца на гістарычных традыцыях. Дарэчы, А. Кішчанка прымаў непазрэдны ўдзел у стварэнні габеленавай вытворчасці на Барысаўскім камбінаце ўжыткавага мастацтва. У Барысаве вытканы ўсе названыя мною вышэй габелены. Цяпер там заканчваецца работа над габеленамі і заслони для опернага тэатра. З кожнай новай працай узрасце ступень сіладанасці выканання і ступень майстэрства выканаўцаў. Самі ткачыкі, а сярод іх ёсць прызнаныя майстры, лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі БССР, гавораць пра свой калектыў як пра «школу Кішчанкі». Што тычыць гістарычных традыцый, дык варта прыгадаць славытыя карэліцкія шпалеры і слупіцы пансы, створаныя ў XVIII стагоддзі на мануфактурах Радзівілаў. Пэўную ролю адыгрываюць традыцыі народнай творчасці і прафесійнае тэатра саветскага перыяду. Вывучаюцца дасягненні Прыбалтыкі і іншых рэспублік.

Манументальныя габелены ствараюцца для канкрэтных інтэр'ераў і адпаведна падпарадкоўваюцца законам не станковай, а архітэктурнай кампазіцыі.

Грамадскі інтэр'ер прысвячаецца сацыяльна значным тэмам, а гэта диктуе свае кампазіцыйныя прыяцыпы і памеры. Першы беларускі габелен, які можна лічыць манументальным, гэта кампазіцыя А. Кішчанкі «Чалавек адкрывае свет» у інтэр'еры мінскай гасцініцы «Турыст». Потым былі «Музыка рэвалюцыі» ў Мінскім музычным вучылішчы імя М. І. Глінкі, а таксама зробленыя ў сааўтарстве з М. Савіцікім «Ленінізм у дзеянні» і «СССР — этапы барацьбы і перамогі» ў інтэр'еры будынка

ў акно — вядуць паліцаў вартавога, хата напроці нас ужо абкружана. Паставілі кулямёт пад нашым акном, крычаць: «Здавайцеся, такую вашу маць...» Партызаны пачалі адстрэльвацца. Адзін выскачыў праз акно і ўпаў, падкошаны, другі павіс на раме, двух забілі ў хаце, адзін в споднім узлез на гарышча, прадрэў саламяны дах. Хатка крайняя, з боку лесу расла крапіва, была там ямка, дзе валялася бітае шло, дрот калочы, іржавы. З таго боку акна не было, там ніхто не сцярог. Партызан скочыў у гэтую ямку, нагу параніў, вырваў з гарачкі шкло — мы бачылі адкрываўленае потым, паўзком пераз дарогу і ў кусты. Так і ўдзё.

Хата, дзе былі партызаны, ужо гарыць, як свечка. Ідуць паліцаў да нас, падпальваюць і нашу, крычаць: «Выходзі! Мы ўжо стаялі гатовыя. Выходзім. Спачатку свёкар і Яўхім, потым я з дзецьмі і Мар'я са сваямі. Схапілі нашых мужчын і павялі. Пад вечар

яны вярнуліся, расказалі, як дапытвалі іх п'яныя паліцаў, маўляў, вы — партызаны, прыкідваецца старымі, бароды пазагадавалі. А ім было па семдзесят год. Што тут прыкідвацца? Ну, катух наш згарэў. Дзе жыць? Пайшлі мы на другі пасёлак, дзе жыла кабетка з нашай вёскі. І там дамы спалены. Бачу, з-за хлява высунуўся падлетак гадоў трынаццаці, рукі ў яго скрываўленыя. Я да яго. «Што з табой?» А ён кажа: «У мяне рукі перабітыя». Як гэта было, пытаюся. І тады ён. Паўлікам яго звалі, расказаў: «Уляцелі ў хату карнікі, закамандавалі ўсім легчы. Нас дзевяць чалавек было. І пачалі страляць. Потым накідалі саломы. Адзін малы закрычаў: «Мамачка!» Яго прыстрэлілі. Падпалілі салому і пайшлі. Чую, і Волька, суседская дзяўчынка, жывая. Яе паранілі ў ногі, калені перабілі, яна паўзці не можа. Цягну яе з усяе моцы. Ужо на ганак выпаўз. Бачу, немцы яшчэ на вуліцы. Толькі яны пайшлі, я

вылез. Вольку цягну за руку, а тут ганак і абваліўся. Я ўпаў, адкаціўся, а Волька засталася там, у агні...» Узялася я перавязваць яму рукі. Як заплача ён, калі дакранулася да раны...

Пераначавалі мы ў хлёвчуку, а назаўтра пайшлі ў лес. У вайну лес — самы надзейны дом быў. Удзень прыходзілі ў пасёлак па ваду і па ежу. Аднойчы бачым, сунецца калона салдат. Гэта былі немцы. Ногі абкручаныя ануцамі, каторы ў пілоты, каторы ў касцы, а каторы і з голаю галавой. Спыніліся ля калодзежа, папілі вады і пайшлі далей. Зразумелі мы, што немцы адступаюць, уцякаюць з нашай зямлі. Потым пачулі мы, што Случчына ўжо свабодная. Радасці нашай канца не было. Верна мая ўжо гаварыць трохі пачала. Я ўсё гаманю з ёй. Сон мяне пакінуў. Усё думаю, як прыедем дамоў, ці жывыя матка, тата і брат. Ад Пятра ніякіх вестак. Ды і ён не ведае, дзе мы.

І вось едем дамоў. Помню, прыехалі ў нейкую вёсачку каля Любані. Спы-

ГАННА ДЗЯНІСАЎНА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

І вось аднойчы працінулася раненька. А быў ужо канец красавіка. Цёпла, ціха, на золак бярэцка, птушкі зашчабяталі. Раптам стрэл, другі. Акно было адчынена, бо дыхаць няма чым, завешана кудзьялянкаю, поспілкаю з лёну, каб не лезлі камары. Усё чуваць. А ўвечары прыехалі партызаны, засталіся нанач. У хаце напроці нас пяць чалавек, у другой астатнія. Прыехалі яны малоць хлеб у жорнах. Глянула

жанчына ў нацыянальным адзенні, арнаментаваным стылізаванымі сонцамі. У руках галінкі дуба. Справа і злева — постаці юнакоў. У аднаго чардэж з умоўна адлюстраваннем тэхнічнага працэсу, на чарцяжы ў другога — арбіты планет. Перад жанчынай, на першым плане, дзіця робіць першыя крокі. Гэта адзіны габелен, дзе мастак звяртаецца да этнаграфічных матываў. Пры гэтым дасягаецца і высокая ступень гістарычнага аб'гульнення.

У межы медальёна, дзе размешчана галоўная кампазіцыя габелена, знізу ўваходзіць медальён меншага памеру. Яны звязаны паміж сабою па прычыне прычынна-выніковай сувязі.

У габелене «Першадрукар» партрэт вялікага асветніка дапаўняе выява дубовага дрэва, што ідзе каранямі ў нізку. Сімвалічна выяўлена думка «веды — сіла». Кампазіцыя, прысвечаная Я. Купалу і Я. Коласу, і тут жа постаць песняра-лірніка. Гэта сувязь высокай паэзіі з народнай традыцыяй. Штурм Зімягга на габелене «Кастрычнік» дапаўняе рэвалюцыйна-агітатарскія слова, якое пераходзіць у справу. Кампазіцыя на габелене «Космас» і жанчына ў чырвоным — штурм Космасу як вынік рэвалюцыі на Зямлі. «Стваральная праца» сімвалізуе шчасце, здабытае ў барацьбе, і барацьбу як умову шчасця.

З фая, упрыгожанага габеленамі, глядач уваходзіць у залу — і тут завяршэнне гэтага мастацкага ансамбля: габеленавая заслона з выявай квіцеючай панарані. Легенда пра папараць праходзіць праз усё беларускае мастацтва, у ёй адлюстраваны гістарычны вопыт шматлікіх пакаленняў. Значыць ва ўяўленні людзей і здабыць сваё шчасце. Пераадоленне амаль немагчымага!

Задачы, што стаялі перад А. Кішчанкам — і канструктыўна-мастацкая, і ідэалагічная, — вырашаны смела, змястоўна, цікава. Асобныя кампазіцыі на габеленах суадносяцца паміж сабою як элементы архітэктурнага ордэна: варта страціць самую «значную» дэталю, і гармонія парушаецца. Гэта сапраўдныя сінтэз архітэктурны і манументальнага мастацтва. Адначасова падкрэслена значэнне тэатра як асяродка нацыянальнай культуры.

Неўзабаве габелены стануць неад'емнай часткай вобраза нашага опернага тэатра ў такой жа ступені, як каляніца Апалона на фасадзе — неад'емная частка нашага ўяўлення аб Вялікім тэатры ў Маскве. Мабыць, аблічча абноўленага будынка надасць новыя імпульсы і для творчай дзейнасці артыстычнага калектыву, асабліва ж узбагаціць эмацыянальнае ўражанні глядача.

Пётра ВАСІЛЕУСКІ.

«Купальскія гульні», «Вечарынка ў беларускай хаце», «Беларуская мяцеліца», «Лявоніха»... Надзвычай яркім, малюнічым відовішчам былі захоплены глядачы, якія пабывалі на сьветніх канцэртах Дзяржаўнага ансамбля танца БССР, прысвечаных 25-годдзю яго стварэння. Быццам страматы кілім, сатканы з разнастайных народных танцаў, раскінуўся перад нашымі вачамі. Жаночы карагод «Перапёлка» змяняўся зухватым мужчынскім танцам «Лявоніха», жартоўна «Кіўуха» — лірычным танцам «Каханачка». І ўсё гэта калейдаскоп фарбаў, настроў, рытмаў быў падпарад-

канты. З невялікага складу аркестра ператварыўся цяпер у адзіны калектыў, які нагадвае эстрадна-сімфанічны аркестр у мініяцюры: струнная група, драўляныя і медныя духавыя, ударныя і група баяністаў. Апошнім часам у нас з'явіліся цымбалы, такія фальклорныя інструменты, як дудкі, дуда, ліра, басэля. Каб узбагаціць, разнастайнае гучанне, набылі флюгельгорн, стрын-піяна. Не так даўно з'явілася ў нас у калек-

тыве задумка: стварыць невялікі сцэнічны аркестр, які непасрэдна ўдзельнічаў бы ў жанравых харэаграфічных сцэнках. Сёбе-то ўжо зроблена: у гурт «Селівон» (музыка Андрэя Мдзівані) на авансцэну выходзіць чацвёртаму музыкантаў аркестра ў нацыянальных касцюмах, іграюць на гармоніку, ліры, дудкі і бубне. Стварэнне якое бы эффект бесперапыннасці сцэнічнага дзеяння. Фальклорная група дасць нам магчымасць папярэдняе засваенне беларускага інструментарыя: у запасе ж у нас званочкі і трашчоткі, падкова і нават прасніца!

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя...
— Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

ДУША ТАНАЦА

каваны адзінай драматычнай задуме, аб'яднаны ў цэласны танцавальны спектакль.

Ды часам бывае на канцэртах танцавальных калектываў, што вочы радуецца, а вуха міжволі насцярожваецца. Вось прагучала фальшывая нота, вась крыху спазніўся ўступіць нейкі інструмент або нават група інструментаў. Або так: мелодыя гучыць як быццам знаёма, але аранжыроўка скасавала ўсе яе варта-

тывы. А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

— А дзе вырабляюць для вас фальклорныя інструменты? Гэта ж рэчы цяпер унікальныя... Раней на такія інструменты мы былі вымушаны звяртацца на Украіну, у Івана-Франкоўск, дзе ёсць фабрыка старадаўніх музычных інструментаў. А цяпер у Беларусі пры Міністэрстве культуры створана майстэрня па вырабе і рэстаўрацыі беларускіх народных інструментаў. Кіруе ёю вядомы майстар Уладзімір Пузыня.

— Відаць, стабільнасць работы вашага калектыву залежыць і ад творчых кантатаў з беларускімі кампазітарамі?
— Для нашага аркестра пісалі і пішуць многія беларускія кампазітары: гэта Яўген Глебаў і Андрэй Мдзівані, Рыгор Су-

У ЦЭНТРЫ ўВАГІ — ВІА

Указаўшы на неабходнасць дакладнага, мэтанакіраванага кантролю за дзейнасцю дзясяткаў і соцень самадзейных і прафесійных ВІА, ён падкрэсліў тыя станоўчыя тэндэнцыі, якія вызначыліся ў апошнія гады ў рабоце гэтых калектываў. Неабходныя далейшыя плённыя пошукі ў галіне стварэння высокамастацкіх твораў для

вакальна-інструментальнага жанру. У дыскусіі прынялі ўдзел прадстаўнікі беларускай эстрады. Цікавым было выступленне мастацкага кіраўніка ансамбля «Верася» В. Раічыка. Удзельнікі дыскусіі не абмежаваліся абмеркаваннем толькі тых пытанняў, якія непасрэдна звязаны з праблемай ВІА. Мастацкі кіраўнік аркестра Мінскага дзяржаўнага цырка М. Фінберг спыніўся на асабліва важных развіццях эстраднай музыкі ў нашай краіне, расказаў аб творчых планах калектыву.

Галоўны дырыжор аб'яднання музычных ансамбляў Э. Агароднік адзначыў спецыфіку работы самадзейных ВІА, асаблівую ўвагу ён спыніў на неабходнасці пастаяннага павышэння прафесійнага ўзроўню ўдзельнікаў такіх калектываў.

Дыскусія прайшла ажыўлена і цікава, на добрым прафесійным узроўні. Застаецца толькі пажадаць, каб часцей абмяркоўваліся за «круглым сталом» актуальныя задачы савецкай масавай музыкі.

— Гэта мае. Вера, унучка Волька, зяць Сяргей...
— На імгненне ўбачыў я палаючую хату, хлопчык цягне за руку дзяўчынку Вольку, абрушваецца ганак, і ў полімі гасне нёмы крык...
Заспаная правадніца адчыніла дзверы, я вынес сумку. Ганна Дзянісаўна ўжо развіталася са студэнткай, спускалася па прыступках.
— Ну, бывайце здаровенькі! — Ганна Дзянісаўна падала мне маленькую шурпату далоньку.
— Хутчэй, хутчэй. Стаім адну хвіліну, — нецярпліва буркнула правадніца.
Студэнтка сядзела на сваім месцы, калі я вярнуўся ў кватэру.
На століку пагойдваліся дзве вялікія чырванабокія грушы.

— Гэта мае. Вера, унучка Волька, зяць Сяргей...
— На імгненне ўбачыў я палаючую хату, хлопчык цягне за руку дзяўчынку Вольку, абрушваецца ганак, і ў полімі гасне нёмы крык...
Заспаная правадніца адчыніла дзверы, я вынес сумку. Ганна Дзянісаўна ўжо развіталася са студэнткай, спускалася па прыступках.
— Ну, бывайце здаровенькі! — Ганна Дзянісаўна падала мне маленькую шурпату далоньку.
— Хутчэй, хутчэй. Стаім адну хвіліну, — нецярпліва буркнула правадніца.
Студэнтка сядзела на сваім месцы, калі я вярнуўся ў кватэру.
На століку пагойдваліся дзве вялікія чырванабокія грушы.

— Гэта мае. Вера, унучка Волька, зяць Сяргей...
— На імгненне ўбачыў я палаючую хату, хлопчык цягне за руку дзяўчынку Вольку, абрушваецца ганак, і ў полімі гасне нёмы крык...
Заспаная правадніца адчыніла дзверы, я вынес сумку. Ганна Дзянісаўна ўжо развіталася са студэнткай, спускалася па прыступках.
— Ну, бывайце здаровенькі! — Ганна Дзянісаўна падала мне маленькую шурпату далоньку.
— Хутчэй, хутчэй. Стаім адну хвіліну, — нецярпліва буркнула правадніца.
Студэнтка сядзела на сваім месцы, калі я вярнуўся ў кватэру.
На століку пагойдваліся дзве вялікія чырванабокія грушы.

ніліся пераначаваць. Гаспадыня сустрэла нас ветліва, дала сьго-таго павячэрца. Ляглі спаць. Я з дзецьмі на лаве. Не паспела заснуць, як на мяне напалі скакочкі. Верка і Бэла заплакалі. Запаліла я лужынку, бачу дзеці спрас у чырвоных плямах... Лежыць прычкала дна, каб ехаць далей. Кначы дабраліся дадому. Матчына хата стаяла цаляханькая. Груаку ў дзверы. Мама адчыніла і не верыць, божае, ніяк не можа даць веры, што я жывая, і Верка са мною, ды яшчэ і сястрычка Бэла. Што ўжо было радасці, няма слоў, каб выказаць...

Ганна Дзянісаўна паднесла да вачэй хусцінку, памаўчала, зірнула на гадзіннік.
— Ужо і мая станцыя скоры. Цягнік стаіць адну хвіліну...
Я падняў сядзенне, дастаў яе сумку, напакаваную яблыкамі, грушамі.
— Частуйцеся грушамі, — студэнтка і я адмаўляліся, але Ганна Дзянісаўна

ШЛЯХІ-ДАРОГІ
МАКСІМА ТАНКА

Здаецца, зусім нядаўна шматлікія чытачы рэспублікі і гасці Беларусі змаглі пазнаёміцца з фотаальбомам «Іван Мележ» — першым з серыі выданняў, якія расказваюць пра жыццёвы і творчы шлях найбольш вядомых майстроў слова, а выдавецтва «Беларусь» падрыхтавала чарговы. На вондацы так добра знаёмы партрэт чалавека, ім якое вядома аматарам пазіі не толькі ў Савецкім Саюзе, але і далёка за яго межамі. Версе словы — «Максім Танк».

Як і ў папярэднім альбоме, змешчаны артыкул, у якім прасочваюцца найбольш значныя эпизоды з біяграфіі творцы — жыццёвай і мастацкай, аналізуюцца кіры, высяляюцца роля і месца ў кантэксце савецкай і сусветнай літаратуры. Аўтар артыкула — даўні даласледчы творчасці Максіма Танка і рупны працаўнік на літаратуразнаўчай ніве Вячаслаў Рагойша — адмаўляецца ад ханалагічнага прачытання шляху паэта. Адбываецца тая назамушаная гаворка з чытачом, калі на першы план выходзяць асабістыя ўражання. Тым не менш лны набываюць абгудняючы сэнс, бо маюцца на трывалай аснове, назва якой талант творцы.

Запрашаючы да ўваходзін у свет творчасці Максіма Танка, В. Рагойша ў самым пачатку артыкула заўвагае: «Максіма Танка я найчасцей і найвыразней уяўляю ў дарозе. Калі б я быў мастаком — партрэтстам, так бы і малюваў паэта: ці на палыўнай сценцы, да якой прыпадае густая азіміна, ці на забрукаваным гасцінцы з «екацірынскімі» бярозамі, ці ў сучасным самалёце, за ілюмінатарам якога адліваюцца белізною перыстыя воблакі, ці на палубе марскога лайнера, на фоне зялёнай вады, чаек, ярага сонца... Вобраз дарогі, які ніякі іншы, стасуецца мабільнай, рухомай натуре Максіма Танка, які, па яго ўласным прызнанні, «відаць... пад сонцам цыганскіх радзіўся», бо ўсе свае дні «размяняў на вандроўкі, паходы». Рухам прасякнута ўся пазіі Максіма Танка, ад яе першых давераснёўскіх узораў і да твораў нашых дзён».

Працяг знаёмства з Максімам Танкам — шматлікія здымкі, выкананыя У. Крукам, В. Жукам, В. Бараноўскім, В. Рагойшам, а таксама ўзятыя з асабістага фонду паэта, ліні захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва БССР.

Каля ста работ прадстаўлена ў альбоме. Некалькі зроблена ў колеры — гэта малюнічыя краевіды месцін паблізу Нарачы, зямля Мядзельшчыны, дзе паэт нарадзіўся, адчуў пшчоту матчынай мовы, адчуў пайшоў у вялікі свет жыцця і творчасці. Астатнія — расказ пра пэўныя перыяды біяграфіі творцы. Уяўляюць цікавасць тыя здымкі, што даюць мажлівасць даведацца пра рэвалюцыйную дзейнасць паэта. Значная ж частка прысвечана паэзіі, якая адбывалася ў апошні час, калі М. Танк прымаў удзел у лісьменніцкіх з'ездах і пленумах, выязджаў у іншыя саюзныя рэспублікі, шмат сустрэкаўся і сустракаецца з чытачамі.

У альбоме змешчаны тансама некалькі вершаў Максіма Танка, што пісаліся ў розныя гады — «Радзіма», «Не толькі узлў таму я гэту мову...», «Рукі маці», «Добрай раніцы», «Пры вогнішчы», «Мой хлеб надзённы» і іншыя, што дазваляюць адчуць, наколькі шматгранны ўнутраны свет лірычнага героя паэта.

Г. ЛУКАШОУ.

Гэты цыкл перадач нарадзіўся з пісем тэлегледачоў. Пісем розных. Большасць аўтараў імкнулася далучыцца да мастацтва, хоць крыху пасцігнуць ягоныя таямніцы. Але ж былі і такія, якія дасылалі на адрас рэдакцыі ваяўнічыя пісьмы, заклікі наогул забыць пра класічную музыку. Вось, напрыклад, радкі з ліста І. Максімава з Салігорска: «Паважаныя работнікі тэлебачання! Шмат гадоў збіраюся напісаць вам скаргу вясковага працаўніка, ды і гарадскога рабочага на перадачы, што ствараюць для нас. Нарадзіліся многія з нас у вёсках, гарадскіх пасёлках, там жа і вучыліся. Нека-

Грынеўшчына Докшыцкага раёна: «Мне здаецца, гэта перадача патрэбная. Даўно яе чакалі. Дзякуй вам за яе. У эстрадзе я трохи разбіраюся, а вось у класічнай музыцы адчуваю сябе няўпэўнена. Дзякуючы вашай перадачы я пастаруюся паглыбіць свае веды».

Пасля кожнага выхаду ў эфір чарговай перадачы цыкла ў рэдакцыю прыходзілі новыя пісьмы. Кола зацікаўленых у ёй карэспандэнтаў паступова пашыралася. «Я рабочы і на роду сваёй прафесіі не звязаны з музыкай, але з вялікай цікавасцю гляджу кожную вашу перадачу, — піша В. Тэлічан з Брэста, — бо ведаю, што

ўсіх, хто яе бачыў, не пакідае абьяканым?»

Пэўныя адказы на такія пытанні можна знайсці ў радках з лістоў тэлегледачоў. Сябры перадачы далі ёй (на мой погляд, вельмі дакладную) назву — «хатні музычны ўніверсітэт». 28 разоў выходзіла перадача «Пра музыку ад «А» да «Я» ў эфір. За гэты час больш за 120 розных сюжэтаў было прапанавана ўвазе гледачоў. Вядучае месца, і гэта зразумела, займае гутарка пра жыццё і творчасць кампазітараў мінулага і сучаснасці. У гэтай частцы праграмы я аўтары даюць слухачам магчымасць не толькі сустрацца з адвечным і

дзе, я ўпэўнена, тэлегледачоў чаканоў яшчэ больш цікавыя сустрачы.

Нарэшце, ёсць у праграме «Пра музыку ад «А» да «Я» яшчэ адзін раздзел. У ім ідзе размова пра музычныя інструменты, без якіх немагчыма ўявіць сабе музычнае мастацтва. А ў кожнага інструмента ёсць свой характар, свая галіна выкарыстання, шэраг выдатных «гаспадароў»-выканаўцаў, нават надзвычай цікавыя гісторыі, якія мала вядомы шырокаму колу слухачоў. Той, хто бачыў перадачу, у якой ішла размова пра аркестр, ніколі не забудзе незвычайнага падарожжа ў Ленінградскі музей музычных інструментаў і знаёмства з унікальнай з'явай рускай музычнай культуры XVIII стагоддзя — аркестрам паліўнічых рогаў, у той час вельмі распаўсюджаным у панскім нобыце. Таксама не забудзе і расказа пра гісторыю скрыпкі і дынастыю скрыпнічных майстроў Амаці. А колькі цікавага і невядомага даведаліся гледачы з расказаў пра арфу і арган, балалайку і бандуру, банджо і басэлю, валторну, валынку і віяланчэль! Гісторыя інструментаў пераконвае гледача ў музычнай таленавітасці народа, расказвае пра яго душу і сэрца, якія ён укладваў у стварэнне інструментаў.

Каб увесць гэты разнастайны змест праграм дайшоў да розуму і сэрца гледачоў, стваральнікі перадачы, сярод якіх трэба назваць таксама і аўтараў сюжэтаў — В. Скарцова, Г. Ананьева, Л. Барадзіну, Д. Падбярэзскага, А. Самкову, Т. Балаяслаўскую, В. Савіцкую, рэжысёра Н. Гардзіёва, рэдактараў — Н. Гурыну, Г. Хаймінаву, вядучага аператара В. Баранова, гукарэжысёра С. Беклямішава, мастака Т. Гарачун і іншых, — не шкадуюць сіл і выдумкі. Выкарыстоўваецца усё, што найбольш дакладна адпавядае сцэнарыю: трапінае слова, таленавітыя музыканты і музыканты-выканаўцы, драматычныя акцёры, кіна- і фотадакументы, прыклады з літаратуры і жывапісу, гумар. Для ўдзелу ў праграмах запрашаюцца навуковыя супрацоўнікі, людзі, якія непасрэднага дачынення да музыкі не маюць, але маюць амаль эцыкліпедычныя веды пра мастацкую культуру наогул. Зноў успамінаецца падарожжа ў Ленінград і расказ пра кампазітара Вярстоўскага, рэжысёра тэатра і кіно, выштута тэатра, музыкі і кіно А. Рэсара. Тут трэба сказаць, што ўсякі раз, калі перадача выходзіць за межы студыі, ідзе з іншых гарадоў, ці здымаецца на месцах, дзе жылі і працавалі выдатныя музыканты, яна набывае асабліва дынамічнасць і прывабнасць. На жаль, як скардзіліся стваральнікі перадачы, магчымасці рабіць такое часцей у рэдакцыі мала.

І зноў радкі з ліста: «З дапамогай вашай перадачы я пачаў цікавіцца музыкай кампазітараў-класікаў, пачаў глядзець на яе, як на музыку вельмі неабходную і сёння, бо яна дапамагае жыць».

У перадачы «Пра музыку ад «А» да «Я» — шматлікая аўдыторыя. Толькі ў Мінску, як сцвярджае статыстыка, яе глядзяць каля 30 тысяч чалавек. Зразумела, што гэтая лічба ў некалькі разоў павялічваецца, калі гаварыць пра ўсю рэспубліку. Але я пераканана ў тым, што гэтая перадача можа прынесці значна большую карысць, калі яе аўдыторыя пашырыцца. Можна прапанаваць тэлебачанню ўвесці яе ў рамкі вучэбных праграм для паказу вучням старэйшых класаў агульнаадукацыйных школ, бо прадмет «Музыка» яны ўжо не вывучаюць, а патрэбы ў музычна-эстэтычным выхаванні не памяншаюцца, а павялічваюцца. Праграма «Пра музыку ад «А» да «Я» можа ў гэтым напярэмку зрабіць вельмі важную справу.

Наталля ПЕРВЯКОВА,
музыказнавец.Забачаляць?
Не, выхоўваць!

Творчыя пачыналі будаваць новыя гарады: Салігорск, Светлагорск, Наваполацк і іншыя. А пабудавалі — і засталіся жыць там. Гарады новыя, культура новая, а нам навязваюць музыку Бетховена, Моцарта, Шуберта, Чайкоўскага, Шчыра скажу — вясковаму жыхару такая музыка не патрэбна...

Тут трэба сказаць пра тое, што тэлегледачы вядуць з музычнай рэдакцыяй Беларускага тэлебачання ўсхваляваную і вялікую перапіску на працягу многіх гадоў. На ўласныя вочы я бачыла сотні лістоў гледачоў, якія прасілі, каб з экрану гучала больш той ці іншай музыкі (густы, вядома, розныя). І музычная рэдакцыя Беларускага ТБ імкнулася ўсе гэтыя пажаданні задаволіць. Назву некаторыя з пастаянных рубрык, якія існуюць зараз: «Вечары камернай музыкі», «Камертон», «Ля раскрытай партытуры», «Музычнае мастацтва народаў СССР», «Вязаны канцэрт», «Нашы гасці», «Музычныя спектаклі», «Сустрэземся пасля адзінаццаці», «Соль у мажоры». А колькі канцэртаў на заяўках, канцэртаў беларускіх калектываў і выканаўцаў як прафесійных, так і самадзейных, паказ новых твораў беларускіх кампазітараў, перадач пра значныя падзеі ў музычным жыцці рэспублікі... І вось што цікава: чым больш пашыралася кола перадач і час музычнага вшчання, тым больш павялічваюся паток пісем тэлегледачоў. Але змест іх набываў новы напрамак, які ў цэлым можна сфармуляваць так: мы хочам не толькі слухаць, але і разумець музыку, дайце нам ВЕДЫ пра яе.

Доўгі час музычная рэдакцыя знаходзілася ў творчым пошуку, у выніку якога ў 1981 годзе выйшла ў эфір перадача «Усё пра музыку ад «А» да «Я».

Стваральнікі яе вельмі хваліліся, як сустраўць гледачы. Але водгукі, якія прыйшлі адразу пасля выхаду ў эфір першай праграмы, паказалі, што шлях знойдзены правільны. Прывяду радкі з ліста І. Булаўкі, былой выкладчыцы матэматыкі педагагічнага вучылішча Віцебска: «З вялікім задавальненнем і цікавасцю глядзела і слухала вашу перадачу. Адразу скажу, што ў музыцы я не знаўца, і, на жаль, не знаходжуся ў тым узроўне, калі ўсё наперадзе. Але музыку я люблю і жадаю ўсё ведаць, нягледзячы на свой пенсійны ўзрост. Ваша перадача мне спадабалася. Я вырашыла прыняць у ёй удзел, і не толькі адказаць на пытанні, але і паспрабаваць скласці красворд на літары «Б» і «В»... А вось што піша Г. Круковіч з вёскі

абавязкова пачую нешта новае, раней мне невядомае. Зразумела, пра ўсё, аб чым ідзе гутарка ў вашых праграмах, можна дазнацца з кніг, даведнікаў, але проста так ніхто не пойдзе корпацца на паліцах бібліятэкі. Ваша перадача з'явілася штуршком для паглыблення, пашырэння нашых ведаў. Яна прымушае пасядзець у чытальнай зале, пагартаць кнігі, часопісы».

Тыя, хто сталі пастаяннымі слухачамі і нават у некаторым сэнсе суб'есіднікамі вядучых тэлепраграм «Пра музыку ад «А» да «Я» В. Скарцовай і У. Шаліхіна, — людзі розных узростаў, прафесій і адукацыі. Імёны найбольш актыўных удзельнікаў неаднойчы называліся ў ходзе саміх перадач. Усе яны пастаянна звяртаюцца ў рэдакцыю і ў сваіх пісьмах даюць ацэнкі новым праграмам, прапануюць віктарыі, красворды, тэмы сюжэтаў. Але пры гэтым, што, на мой погляд, вельмі важна, разважаюць пра ролю музыкі ў жыцці чалавека, пра яе вялізныя магчымасці рабіць чалавека больш чыстым і шчырым. «Недарма ў адной з папярэдніх перадач вы прачыталі савет Шэкспіра, — піша В. Баранова з Маладзечна. — У гэтых радках — вялікі сэнс. Я таксама лічу, што чалавек, які адчувае цудоўнае, не можа быць дрэнным». Другія, як, напрыклад, настаўніца з Магілёва З. Пыжова, у сваіх пісьмах выказваюць заклапочанасць у сувязі з разважаннямі некаторых іх выхаванцаў, якія лічаць, што сёння без сімфоній Моцарта і опер Чайкоўскага яны вельмі добра пражывуць: маўляў, былі б грошы, а музыка, калі і патрэбна, дык толькі для забавы. І, зразумела, эстрадная. Думку такіх маладых людзей выказвае А. Алёхін з Барысавы: «Я ніколі не пісаў такіх пісем, але вы мяне прымусілі. Я так мяркую, што перадача гэтая для моладзі, а не для людзей старэйшага ўзросту. Дык навошта моладзі ваш «Паланез» Агінскага? Моладзь сядзіць і слухае, сцяіць зубы, вашы рэбусы пра андантэ і акордыны і чакае чаго-небудзь... Напрыклад, «Сяброў» і «Верасоў», не кажу ўжо пра «Смокі», «Боні-М» і гэтак далей». І ўжо зусім катэгарычна ставіць пытанні нейкі хлопца з Віцебска, які сваё прозвішча не паведаміў. Ён піша: «Нядаўна паглядзеў вашу перадачу. Яна мне вельмі не спадабалася. Хачу спытаць: што гэта такое? Навошта вы гвалціце моладзь?»

Чаму праграма «Пра музыку ад «А» да «Я» выклікае адначасова і вялікую зацікаўленасць і расчулае непрыманне? І яшчэ. Чаму гэтая перадача

нязгасным светам мастацтва гігантаў музычнай класікі, такіх, як Бах, Бетховен, Гендэль, Вердзі, Р. Вагнер, Брамс, Берлііз, Барадзіні, і адначасова знаёмыя з кампазітарамі, чый уклад у скарбіцу музычнага мастацтва хоць і больш сціплы, але даволі каштоўны, і без іх — Бартиянскага, Будашкіна, Вівальдзі, Вэбера, Вярстоўскага, Вяняўскага, Грачанинава і інш. — агульнае панарама гісторыі развіцця музыкі была б пазбаўлена неабходных і каларытных нюансаў.

Творчыя дасягненні беларускіх кампазітараў займаюць на старонках перадачы пачэснае месца: амаль трэцюю частку ўсіх сюжэтаў. Слухачы пазнаёміліся ўжо з мастацтвам Аладова і Алоўнікава, Абелівіча і Буцвілоўскага, Багатырова і Будніка, Войціка і Вагнера, Глебава і Гарэлавай. І што асабліва прыемна, гаворка пра іх ідзе заўсёды рознабаковая, дакладная і зацікаўленая. Калі ёсць магчымасць, дык на перадачу запрашаецца сам кампазітар, які расказвае пра свае творчыя мэты, погляды, пакуты і поспехі. Ад гэтага такія сюжэты набываюць асабліва каштоўнасць для гледачоў. Тое ж трэба сказаць і аб сюжэтах пра беларускіх майстроў-выканаўцаў, пра якіх ужо расказвала праграма. Перадача робіць вельмі добрую і важную справу: актыўна і надзвычай цікава прапагандуе нацыянальную беларускую музыку сярод шырокага кола тэлегледачоў, якія адразу адгукваюцца і ў сваіх лістах дзеляцца думкамі, уражаннямі ад праслуханага і ўбачанага, выказваюць пажаданні кампазітарам.

Крыху больш спецыфічная па змесце тая частка праграмы, у якой ідзе гаворка пра музычныя паняцці і тэрміны, жанры і формы. Стваральнікі перадачы не баяцца ўключыць у яе сюжэты, дзе «героямі» з'яўляюцца аперэта, араторыя, арцы, балет, вадэвіль, вальс, гапак, не кажучы ўжо пра арпеджыю, акорд, андантэ, алера, апафеоз, бекар і варыяцыі. Не баяцца таму, што кожны раз знаходзяць цікавыя і арыгінальныя сродкі для іх уваваснення на экране.

Не разумею, чаму скардзяцца прыхільнікі эстрады, бо яна як роўная сярод роўных існуе ў праграмах. Сюжэты, прысвечаныя эстрадзе, абавязкова прысутнічаюць у кожнай перадачы. Ужо прайшлі гутаркі пра такія ансамблі, як АББА, «Арэра», «Аўтограф», «Арызонт», «Аракс», «Апельсін», «Бакара», «Боні-М», «Бітлз», «Верасы», гучалі песні ў выкананні Адамо, Азнавура, Антанана, Бічўўскай, Баярскага, Бэко, Вескі, Высоцкага, Вуячыча, Гардзіяна, Герман. А напера-

У біяграфіі кожнага мастака ёсць галоўная падзея, якая шмат у чым вызначае яго жыццёвы і творчы лёс. Усе дзевяцьсот дзён ленинградскай блакады Алег Шасцінскі, будучы падлеткам, правёў у вогненным нальцы горада. Натуральна, гэта не магло не зрабіць самага моцнага ўплыву на фарміраванне яго асобы, яго светаадчування, яго ідэйна-эстэтычных пазіцый.

га даволі шырокі, кожная тэма, якую ён запрачае, так ці інакш нясе ў сабе адбітак выпану-таванага ім асабіста. Таварыскасць, сяброўства, братэрства, наханне — гэта для паэта не проста высокія духоўныя катэгорыі, а тая маральная нашоўнасці, без якіх чалавек не можа быць па-сапраўднаму шчаслівым.

Алег ШАСЦІНСКІ

Ленинградская лірыка

Маленства! Я ў табе не быў, адразу ў сталасць я ступіў... Я моўчкі ненавідзеў неба, дзе чорны крыж і пекла небыль.

У тым блакадным дні пажоўклы золкі ліст вярбы асколкам бачыўся іржавым, асколкам болю і журбы.

Быў кожны з нас страшэнна і пасталелы без пары, як хлапчукі часоў Камуны або Кастрычніцкай зары.

Я песні пеў, асколкі сабраў, у хованку паміж трывог гуляў...

Я клін спачываў на белотах між ягад, імху, асакі... А ў небе ў нялёгкіх турботах кружылі ўсё два ваякі.

прагнаўшы ад сябе шчымлівы страх. Хоць мне ўсяго трынаццаць год было, ды ненавісным ворагам назло, я «зжыгалку» мог тады за бок схпіць і акунуць яе ў пясок...

Будзь заўжды, юнацтва, на паверцы. — бо і там, бядзе наперарэз, мне пялёткі асыпаў у сэрца белы бэз — маіх лятункаў бэз...

Бо за паркам, дзе буялі травы, на зялёным росным дыване ціха і няўмела, ды ласкава цалавала школьніца мяне; і таму, што ў сховішчах імглістых сныць дагэтуль аб нязбытным сябрукі мае — антыфашысты, родныя ахвяры той вайны.

Будзь заўжды, юнацтва, на паверцы. бо ў табе, на весняй той зямлі і суровасць, і пшчота ў сэрцы на зары сунічнай зацвілі.

Мне стаў яшчэ бліжэйшым Ленін, калі дэзнаўся я, што тут ён пад суседнім жыў скляпеннем — хады не больш, як пяць мінут.

Ён пад'язджаў на колах конкі сюды, стаміўшыся ад спраў; лядок паміж бульжын тонкі пад ботамі яго хрумстаў; сюды завулкамі пустымі, прыходзячы па аднаму, падпольшчыкі ў адменным грыве у шыбу стукалі яму.

Няяркай лямпачкі свячэнне, авал люстранага акна... Ён тут пісаў, піў чай з пячэннем, і думаў, думаў да відна.

І разважаю я з узростам: будзь я жыхар эпохі той, былі б мы з ім суседзі проста, ну, проста з вуліцы адной.

Адлёт жураўлёў яўгену АНТОШКІНУ

А клін спачываў на белотах між ягад, імху, асакі... А ў небе ў нялёгкіх турботах кружылі ўсё два ваякі. Кружылі і пільна глядзелі не проста сабе пад крыло, а ў даль, дзе вятромі гудзелі

лясы, атуліўшы сяло. Яны выбіралі дарогу сабе і сабрацтвам сваім, не верачы д'яблу і богу і ласкам дажджоў зацяжым.

І ведалі жорсткасць закону: як схібаць у выбары, — іх у гневе калегі да скону зрашэцця на грэбнях глухіх. І вось над абшарам вялікім, як дзеці нябёс і зямлі, з павучым пранізлівым крыкам яны чараду павялі.

За моры, за даль небакраю — у новы нязведаны свет... Мой друг, я цябе дакараю, што мы не пабеглі — услед.

Па купінах росных — ад тракта, па твані — ад гулкіх шасе, па казцы — ад голага факта, а потым — ізноў па расе.

Скажыце, хіба не чароўна за марай пабегчы ў журбе і недзе замерці раптоўна, адчуўшы крылатым сябе!

Мне не ўволю адпушчаны вёсны. Колькі? Я не жадаю лічыць, бо абудзіцца сум невыносны, той, які я не ўмею лячыць.

Я праходжу з душою не кволай між нялёгкіх трывог і турбот, навучылі вучоных пчолы, як марудна збіраецца мёд...

Я з вясновым святаннем сяброую, праганяючы прэч мітульгу... Вельмі многім ад сэрца дарую, а камусь дараваць не магу.

З рускай пераклаў Пятрусь МАКАЛЬ.

Гэты дождж малады і святлівы

Гэты дождж малады і святлівы, навілет пранізаўшы траву, нагадаў мне да болю шчымліва, што аднойчы я толькі жыву.

Мне не ўволю адпушчаны вёсны. Колькі? Я не жадаю лічыць, бо абудзіцца сум невыносны, той, які я не ўмею лячыць.

Вобраз славуэтага земляка, Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы Кірылы Пракопавіча Арлоўскага натхніў бабруйскага мастака Ю. Нікіфарова на стварэнне буйнога тэматычнага палатна «Калгас «Рассвет». 1944 год».

Аўтар звяртае да гледача свой роздум пра вайну не праз батальную сцэну, а праз вобраз зямлі, праз людзей, настрой якіх вызначае жыццёва-дэдукацыйную патэтыку гэтага мастацкага палатна.

Вайна і Перамога — вось галоўныя тэмы твораў, прадстаўленых на выставе работ мастакоў Магілёўскай вобласці. Выстаўка прысвечана 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Грамадзянскасць, эмацыянальнасць, гістарычная дакладнасць і вобразная метафарычнасць — гэтыя якасці твораў дапамагаюць наведвальнікам экспазіцыі глыбей адчуць веліч подзвігу савецкага народа і драматызм ваенных падзей.

Карціны, замалёўкі, дыярамы А. Шкляра адлюстроўваюць падзеі на фронце і ў тыле, прысвечаны партызанскаму руху, адраджэнню мірнага жыцця ў горадзе і на вёсцы. У памяці мастака-ваіна захаваліся абліччы многіх народных мсціўцаў Клічаўшчыны, партызанскіх камандзіраў, кіраўнікоў магілёўскага падполля.

Яны і цяпер ажываюць у гераічных вобразах твораў мастака. Без залішняй драматызацыі і вонкавага пафасу ўвасабляе А. Шкляр тэму мінулай вайны ў палатне «Пасля баявога вылету» (у цэнтры вобраз Героя Савецкага Саюза Карначонка).

Як твор значнага сацыяльнага гучання ўспрымаеш і карціну «Світанак. К. Арлоўскі на першай пасляваеннай пашы». Адлюстраваны арганізатару выдмогага цяпер на ўсю краіну ардэнаўскага калгаса «Рассвет» Кіраўскага раёна, А. Шкляр паказаў і вялікія, добрыя, гістарычныя перамены ў пасляваенным жыцці людзей зямлі.

Вобраз славуэтага земляка, Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы Кірылы Пракопавіча Арлоўскага натхніў бабруйскага мастака Ю. Нікіфарова на стварэнне буйнога тэматычнага палатна «Калгас «Рассвет». 1944 год».

Аўтар звяртае да гледача свой роздум пра вайну не праз батальную сцэну, а праз вобраз зямлі, праз людзей, настрой якіх вызначае жыццёва-дэдукацыйную патэтыку гэтага мастацкага палатна.

Вайна і Перамога — вось галоўныя тэмы твораў, прадстаўленых на выставе работ мастакоў Магілёўскай вобласці. Выстаўка прысвечана 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

ны мужа і жонкі Хватавых) С. Абрамава з цыкла «Яны вызвалялі Беларусь» ці «Дзеці вайны» з цыкла «Рэха вайны». Мастак як бы выйшаў з «камерных» рамак жанру да шырокіх эпічных выяў, у якіх спалучыліся рэальнасць і сімволіка, жыццёвая канкрэтнасць і філасофскае абагульненне.

Трагедыя маці ў вайне — такім абагульненнем напоўнена палатно Г. Туроўскай «Настасці Савельеўне Бурай і ўсім маці Вялікай Айчыннай вайны». Вобраз Маці, створаны маладой мастачкай, успрымаеш як народны сімвал той трагедыі, што ўвайшла ў жыццё кожнай

Мастакі ўсіх жанраў, у тым ліку і пейзажнага, звяртаюцца да матываў Вялікай Айчыннай. Зразумела, тэма памяці народнай выказана часам вельмі асабіста, ды кожны раз лірычны падтэкст такіх твораў узвышаецца да грамадзянскага гучання.

Пра сувязь часоў, пра памяць аб мінулым Радзімы — «Край партызанскі» В. Грукалава, «Цішыня» Р. Таболіча, «Рэквіем» А. Араслава. Мастакі выкарыстоўваюць эмацыянальную сілу пейзажа для выяўлення пацучыя, звязаных з асабістым роздумам пра колішнія падзеі.

Вось трыпціх В. Юркова «З эцюднікаў па месцах, дзе праходзілі баі». Кожнае з трох палотнаў («Чавуская шаша», «Сад у Хомінічах», «Паміж рэчкамі Проня і Бася») мае асаблівую настроенасць, пацучыць несціханай журбы, звязанае з вобразамі загінуўшых герояў.

Эмацыянальны каларыт, лаканічнасць прыёмаў адлюстравання характэрныя для аquareлей Ф. Кісялёва «Вёска Гараны — сястра Хатыні», для цыкла М. Васіленкі «Магілёў ардэнаўсны», для плакатаў да 40-годдзя Вялікай Перамогі В. Ерамеева, Г. Даніловіча і А. Калачынскага.

Тэма перамогі і гераізму народа ў творах скульптараў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва... Пра гэта таксама можна было б гаварыць, аглядаючы экспазіцыю.

Увогуле ж гэтая выстаўка мастакоў Магілёўшчыны сведчыць пра арганічную і непаўторную сувязь іх творчасці з ідэаламі і імкненнямі савецкага грамадства.

Галіна СЦЯПАНОВА.

ВІНШУЕМ

Лазару ШАПІРУ—80

13 чэрвеня пісьменніку-франтавіку Лазару Шапіру споўнілася 80 гадоў. У віншавальным адрасе СП БССР гаворыцца:

«Дарагі Лазар Львовіч!

Горача віншваем Вас, ветэрана партыі і Вялікай Айчыннай вайны з 80-гадовым юбілеем!

У пятнаццаць гадоў пачалі Вы свой працоўны шлях на гарбарным заводзе ў Гомелі. Працавалі качагарам і вучыліся ў влчэрняй рабочай школе. Дваццацігадовым юнаком уступілі ў рады Камуністычнай партыі, былі некаторы час на камсамольскай рабоце. Неўзабаве Вас прызначылі ў Чырвоную Армію, у легендарную 7-ю Самарскую кавалерыйскую дывізію. Там жа Вы засталіся на завштарміновую службу ў палкавой бібліятэцы. Дзесяць перадаваенных гадоў Вы загадвалі бібліятэчнай акруговага Дома Чырвонай Арміі ў Мінску.

Звыш 25 гадоў Вы знаходзіліся ў радах Савецкай Арміі як афіцэр-палітработнік і ваенны журналіст, а ў пасляваенны час на пасадае начальніка бібліятэчна-гарнізоннага Дома афіцэраў, інструктара ў штабе Беларускай

ваеннай акругі і, нарэшце, узначалілі бібліятэку Акруговага Дома афіцэраў у Мінску. Ваша бездакорная вайсковая служба адзначана ўрадавымі ўзнагародамі — ордэнамі Леніна, Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны II ступені, Чырвонай Зоркі і медалямі.

Да літаратурнай творчасці Вы далучыліся на самым пачатку 30-х гадоў. На Вашым творчым рахунку кніга апавяданняў «Шрубачкі», аповесць «Ніпучыя дні», п'еса «Рождэнныя летать», шэраг апавяданняў і нарысаў, што публікаваліся ў перыядычным друку. Баявыя паходы і будні армейскага жыцця складаюць змест Вашых твораў.

Вітаючы Вас, дарагі Лазар Львовіч, з юбілеем, надаем шчыра Вам моцнага здароўя і творчага настроя.

Супрацоўнікі «ЛіМа» далучаюцца да цёплых пажаданняў.

19 СНЕЖНЯ 1984 года а сёмай гадзіне вечара каля гандлёвага цэнтра «Верас» у Мінску цішыню раптам парушылі пісталетныя стрэлы — спачатку два залар, а праз некалькі хвілін яшчэ шэсць.

Перш, чым раскажаць пра тое, што тут адбылося, я пазнаёмлю чытача з дзейнымі асобамі гэтай гісторыі.

Рэме́з Аляксандр Георгіевіч, 23 гады. Старшы сяржант міліцыі, міліцыянер патрульна-паставой службы Першамайскага аддзела РАУС г. Мінска.

Шаці́ла Міхаі́л Мікалаевіч, 22 гады. У Мінску без пэўнага месца жыхарства, не працуе.

Баброві́ч Сцяпа́н Сцяпанавіч, 21 год. У Мінску без пэўнага месца жыхарства, не працуе.

Джума́ў Сярге́й, 18 гадоў. Студэнт Мінскага будаўнічага тэхнікума будматэрыялаў.

Джума́ў Аляксандр, 16 гадоў. Студэнт Жодзінскага палітэхнікума.

Джума́ў Ві́ктар Усці́мавіч, 47 гадоў. Бацька Сяргея і Аляксандра Джумаўых. Маёр унутранай службы, супрацоўнік Міністэрства ўнутраных спраў БССР.

Даўга́лёва Жа́нна, 18 гадоў, Ры́бінская А́лена, 18 гадоў, — навучэнкі Мінскага гандлёвага вучылішча.

Вось такая экспазіцыя нашага расказа.

... Не ведаю, мо і не спецыяльна пункт аховы грамадскага парадку адкрылі менавіта каля «Верасу» з яго рэстаранам і барам, але толькі няма, мусіць, таго вечара, каб міліцыі не прыходзілася наводзіць тут парадок. Як матылёў на святло ліхтара, цягне сюды апівох з усёго мікрарайона.

Участковы інспектар В. Каровін аднойчы, паказваючы свае «уладанні» завёў мяне па дарозе ў гэты рэстаран. Самы звычайны мікрарайон рэстаран — з арнестам, ад якога, здаецца, васьмь аглухнеш, з інтымным паўзміракам і іншым рэстаранным шыкам. Наведвальнікі — у асноўным маладыя людзі, як цяпер кажучы, — «мальчыны», да нашага прыходу, відаць, няблага ўжо «узлілі» і цяпер танцавалі, моцна прыціскаючы да сябе партнёраў, некаторыя з якіх былі, як мне падалося, «спецыфічнага выгляду».

Сёння, мабыць, не знойдзеш рэстарана, нават у раённым цэнтры, які б не ўразіў наведвальніка драўлянымі панеллямі, чаканымі пано, мудрагелістымі сьвільніцамі і г.д. Я аднойчы пацікавіўся ў дырэктара рэстарана, у якую капеечку ўлічэў яму такі інтэр'ер? Ён назваў даволі вялікую лічбу. Убачыўшы, як выцягнуўся мой твар, з гонарам сказаў: «Каб людзі маглі культурна бавіць час».

Відаць, мяркуюцца, што пры арнестры, у кіраўлях пад старшым, сурвэнтах ніхто не дазволіць сабе пакласці лонці на стол, відэлец абавязкова будзе трымаць у левай, а нож — у правай руцэ, дыкаваць афіцыйныя пры кожным вядзеньні ля століка і г.д. Адным словам, пры такім інтэр'еры людзі на вачах будуць рабіць больш культурнымі. Таксама і ў барах (як усё-такі хутка ўвайшло ў наш побыт гэтае англіскае слова), дзе і паліраваная бутэлка, і батарэй імпартных бутэлек, і спрытная буфетчыца (даруце, барменка), якая з заклапочаным тварам ледзь паспявае наліваць у «стананы» вядома ж, чыстую гарэлку.

Дзіву даецца здольнасцям нашага гандлю да камуфляжу. У Мінску, на вуліцы імя Сурганава, нядаўна ўбачыў я на адным з дамоў малюнічую шыльду «Бутэрбродналя», а ніжэй — тлумачэнне, што называецца яна «Свіцязь» і функцыяніруе ад рэстарана «Свіцязь». Пасля дзятурства хацелася есці, і мы з таварышам глытаючы слінку, не марудзілі, адчынілі дзверы. Адрозніваўся ў нос «спецыфічны» пах гарэлкі, якую, стаячы ля высокіх столікаў, пілі з фужэраў «мужычкі». Прыстроіўшыся да чаргі, я спытаў аднаго з наведвальнікаў, колькі наліваюць так сказаць, у адны рукі? «Фармальна па 150 грамаў, але можаў узяткі і дзве порцыі», — сказаў чалавек, падзвонна на мяне паглядаючы.

Фармальна... Снажыце, у якім рэстаране ці бары захоўваецца некалі ўстаноўленая і нікім не скасаваная норма — адпуснаць на аднаго наведвальніка за вечар не больш 150 грамаў гарэлкі?

Адным словам, захацелася апівоху напіцца «вусмерць» — можа зрабіць гэта ў «культур-

ных умовах»: у рэстаране, бары ці ў «бутэльброднай»...

Вось і крмінальная гісторыя, пра якую я сёння апавядаю, пачалася ў бары рэстарана «Верас».

«19 снежня 1984 года я дзятурю па вуліцы Славінскага ў раёне гандлёвага цэнтра «Верас». У 18.10 да мяне падышла незнаёмая грамадзянка і паскардзілася на тое, што ў тэатральным гастронаме некалі п'яных хлопцаў футбаліст старую палчатку, якой трапілі ёй у твар. Я зайшоў у магазін і ўбачыў там п'яных, якія паводзілі сябе нахабна і бесцырымонна, штурхалі пакупнікоў, падфутбаліст старую палчатку. Я зрабіў ім заўвагу, яны адразу кінуліся да дзвярэй, і калі я выйшаў следам, дык заўважыў, што пяць ці шэсць хлопцаў і з імі дзве дзятурныя накі-

літаральна за дзень да нападения на міліцыянера — 18 снежня), каб, як яны паказалі на следстве, «уладкавацца на працу і прапісацца».

Які гэты чалавек? Ужо фактычна не вясковец, але яшчэ і не гараджанін. Які ў яго жыццёвы стрыжань, што рухае яго ўчынкамі? Складаныя пытанні. У дадзеным выпадку мне вельмі б хацелася ўсё вытлумачыць тым, што горад, бывае, псуе, ламае чыстых вясковых хлопцаў. Ды такое тлумачэнне тут не падыходзіць — якія там яны чыстыя? Шаціла, напрыклад, некалі гадзіў назад быў асуджаны за ўдзел у групавым агвалтаванні ў сваёй жа вёсцы.

было загадзя сфармуляванай задумы забіць міліцыянера, — мне здаецца вельмі слабым. Атрымаецца, што Рэме́з справакаваў нападение, а не выконваў свой службовы абавязак. Не было ў злачынцаў папярэдняй змовы забіць міліцыянера? Што ж з таго? Я не ўпэўнены ў тым, што Рэме́з застаўся б жывы, калі б гэтай п'янай хеўры ўдалося б яго абязброіць. А спроба такая была.

«... Шацілу і Бабровічу актыўна дапамагаў чарныя хлопцы ў нірзавых ботах. Ён спачатку ўдарыў нагой па радыёстанцыі, каб вывесці са строю, пасля сарваў яе з пляча і шпурнуў на зямлю, хапаў мяне за тулава, каб зваліць. Гэтага хлопца я ведаў у твар, бо ён жыў на маім участку. Пасля я даведаўся, што прозвішча яго Джумаў, а імя — Сярге́й... Нарэшце, мне зноў ўдалося стаць на ногі, я адбег убок, выцягнуў пісталет і зрабіў яшчэ шэсць стрэлаў у паветра, разрадыўшы ўсю абойму. Пасля гэтага на дапамогу мне прыйшлі двое мужчын з натоўпу, мы схпілі Шацілу і Бабровіча і павялі іх у апорны пункт міліцыі. Па дарозе Джумаў Сярге́й хапаў мужчын, якія дапамагалі вясці злачынцаў, рабіў ім падножкі, а яго малодшы брат Аляксандр у гэты час крычаў: «У мяне бацька маёр міліцыі, ён цябе вытурчыць са службы!».

(З паказанняў А. Рэме́за следчым органам).

Стоп-кадр другі.

Сярге́й і Аляксандр Джумаўых. Сярге́й — хударлявы чарныя хлопцы з вусікамі на папурным твары, Аляксандр — цізкарослы, круглатвары, з нейкай няпэўнай усмешкай на вуснах. У 1984 годзе за сістэматычнае ўжыванне алкаголю абодва былі ўзяты на ўлік у інспекцыі па справах непаўналетніх Першамайскага РАУС г. Мінска.

Сустрэўся я з імі, кажучы новай працола, на месцы іх пражывання. Пашанцавала — дома былі і бацькі братоў: Ві́ктар Усці́мавіч Джумаў, маёр унутранай службы, супрацоўнік Міністэрства ўнутраных спраў БССР, маці — Мары́я Пятроўна Джумава, кантралёр платнай аўтастанкі.

Лейцы ў размове адразу ўзяў Ві́ктар Усці́мавіч, у спартыўным касцюме, лысаваты мужчына гадоў пад пяцьдзесят. Звяртаючыся да сыноў і час ад часу паглядаючы на мяне, ён з п'янага гаварыў пра камсамольскі гонар, абавязак добра вучыцца і папозіць сябе, нарэшце, пра адназначнасць, якую яны, дзеці адказнага работніка, павінны пастаянна адчуваць.

Прышоў я сюды разам з участковым, лейтэнантам В. Каровіным, але на яго маёр не звярнуў увагі, увесь свой маналог ён адрасаваў мне.

Я слухаў правільныя словы старэйшага Джумава, слухаў, як ён ляў сыноў, дарэчы, час ад часу вельмі трапіна ўстаўляючы слоўцы ў іх абарону, і ўпамінаў, як Аляксандр Рэме́з раскажаў мне, што яшчэ ў час следства да яго прыходзіў маёр Джумаў, прапаноўваючы грошы, калі той абяздзе маўчаннем удзел у бойцы Сяргея Джумава. Сведка Жа́нна Даў-

галёва гаварыла, што ўпершыню ўбачыла бацьку Сяргея Джумава ў пракуратуры, куды яе выклікалі на допыт, там ён быў са сваімі сынамі.

Шматлікія сведкі паказалі, што Сярге́й Джумаў прымаў удзел у нападе на міліцыянера і калі не быў на першых ролях, дык на другіх.

Сведка А. Батурын: «Я бачыў, як з рэстарана выбегла п'яная кампанія і накінулася на міліцыянера ўсёй кучай, зваліўшы яго з ног. Акрамя хлопца ў чорнай куртцы, яго білі яшчэ НЕКАЛЬКІ чалавек. Хлопец у ботах біў ляжанчага нагамі. П'яныя паводзілі сябе, як шалёныя сабакі».

Сведка Р. Ермаловіч: «Тут жа (у вестыбулі рэстарана. — М. З.) каля Рэме́за стаяла некалькі п'яных маладых людзей, апранутых у кароткія курткі. Яны спрачаліся з работнікамі міліцыі, паводзілі сябе вельмі задзірыста, агрэсіўна. Бачыла я, як яны ўсе разам хапалі яго за кажуку, пагражалі, нечэнзурна лялілі. Калі я выйшла праз некалькі мінут на вуліцу, дык убачыла, што на зямлі ляжыць Рэме́з, янога таўнуць нагамі ТРОЕ мужчын».

Сведка Р. Лісава: «...Я убачыла, як на снезе ляжыць работнік міліцыі, янога б'юць НЕКАЛЬКІ чалавек. Мне падалося, што іх было не менш чым ТРОЕ».

Сведка Ю. Кузняцкі: «Рэме́з, магчыма, і даў бы рады хлопцу ў чорнай куртцы, але ванок былі ягоня СЯБРЫ, таксама п'яныя і, я помню, ЯНЫ наносілі ўдары міліцыянеру і не давалі яму схпіць злачынца». (Усходы падірэслена мною. — М. З.)

Заўважым, што ва ўсіх без выключэння паказаннях сведкаў фігуруюць не менш як тры злачынцы. Сведка А. Юшко ўспомніў, што на вуліцы адзін з п'яных хлопцаў — чарныя, без шапкі, у расхрыстаным кажужку — трымаў міліцыянера, не даючы яму схпіць хлопца ў чорнай куртцы. Тым не менш, старшы следчы пракуратуры Першамайскага раёна г. Мінска Н. Нічыпарэнка складае такі дакумент: «Прымаючы пад увагу, што, акрамя супярэчлівых паказанняў пацярпеўшага А. Рэме́за, сведкі, дапрашаныя ў ходзе следства, аб дзейных С. Джумава растлумачыць нічога не змоглі, бо не запамнілі іх, крмінальную справу ў адносінах С. Джумава спыніць».

Уявім на хвілінку, што Сярге́й Джумава сапраўды не было сярод тых, хто напаў на міліцыянера, а стаяў ён у гэты час сціпленка ўбаку, не вымавіўшы ні слоўца. Але зноў паўтараю: як паказваюць усё без выключэння сведкі, збівалі міліцыянера не менш як тры чалавекі. Дык хто ж той трэці? Хіба не абавязак следства быў усё-такі знайсці яго, каб не пазбегнуў ён лавы падсудных? Тым больш, што гэтая крмінальная справа не такая ўжо складаная. Усё адбывалася на вачах ці не сотні людзей, што сабраліся вакол.

Але шукаць, мне здаецца, нікога больш і не трэба было, усё і так навідавоку.

ВОСЕМ СТРЕЛАЧ У ПАВЕТРА

раваліся ў рэстаран «Верас». Калі я зайшоў туды, дзятурчы ўжо распрануліся, а адзін з хлопцаў — худы, бялявы, у дынсах і вельветавай куртцы — лез на чарвярэнках па лесвіцы на другі паверх, дзе размешчаны бар. Я падышоў да яго і зрабіў яму строгую заўвагу, загадаўшы выйсці з памяшкання. У гэты момант другі хлопцы гадоў 22—23-х, у чорнай балоніевай куртцы, каржакаваты, схпіў мяне за каўнер і штурхнуў да сцяны пад крыкі ўсёй кампаніі: «Бі мента!» Я зрабіў спробу затрымаць хулігана, але ён выраваўся і пабег на вуліцу. Я кіннуўся следам, але на вуліцы мяне ззаду ўдарыў па галаве бялявы, а яшчэ нехта з гэтай кампаніі сарваў з нажуха пагон, рацыю, якой ударыў мяне па твары. Я ўпаў і на нейкі момант страціў прытомнасць. Калі ачомаўся, адразу схпіўся за кабуру — ці на месцы зброя, кабура была расшпілена. У гэты момант нехта крычаў: «Забірай у яго зброю!» Я адштурхнуў нападаючых і, выхпіўшы пісталет, ляжачы на снезе, зрабіў два папярэднія стрэлы. Пасля гэтага яны адбегліся на некалькі крокаў, а я падняўся на ногі і пакаў пісталет у кабуру. Убачыўшы гэта, хлопцы зноў накінуліся на мяне, падсечкай паваліўшы на зямлю...»

(З паказанняў А. Рэме́за следчым органам).

Мы яшчэ вернемся да яго паказанняў, а пакуль што зробім тут, кажучы мовай кіно, стоп-кадр.

Стоп-кадр першы.

Вось яны, буйным планам — каржакаваты, у чорнай балоніевай куртцы — Шаціла Міхаі́л і худы, белабрысы, у дынсах — Баброві́ч Сцяпа́н. Я іх не пабачыў — яны былі ўжо асуджаны, але, чытаючы-перачытаваючы крмінальную справу, у думках прасачыў увесь іх жыццёвы шлях аж да таго самага дня 19 снежня.

У абодвух у крмінальнай справе пазначана: «Без пэўнага месца жыхарства, не працуе». Гэта не зусім дакладна. Месца жыхарства ў іх ёсць — вёска Луцічы Докшыцкага раёна. Есць у іх там хаты, дзе нарадзіліся на свет, жывуць там іх маці. У Мінск яны прыехалі

Відаць, чытачу будзе цікава даведацца і аб рэшэнні суда па гэтай справе.

Хоць іх судзілі па артыкуле 187 частка II КК БССР (аказанне супраціўлення работніку міліцыі пры выкананні ім службовых абавязкаў, спалучанае з насіллем і г.д.), яны атрымалі не максімум, прадугледжаны артыкулам (тут — 5 гадоў), а меней: рэцыдывіст Шаціла — 4 гады, а Баброві́ч наогул асуджаны ўмоўна на тры гады з прыцягненнем да працы на будоўлі.

Аргумент судзі Першамайскага суда г. Мінска Л. Фядзечкі, які вёў гэтую справу, — напалі злачынцы на Рэме́за таму, што ён хацеў іх затрымаць, што ў Шацілы і Баброві́ча не

Што далей?

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

Цяпер наконт супярэчлівых паказанняў Рэмеца. Спраўды, паміж некаторымі яго паказаннямі ёсць разыходжанні. Але тычацца яны, у асноўным, паказу паслядоўнасці дзеянняў злучэнняў, а таксама дэталяў іх вопраткі. Тут мне вельмі хочацца запырчыць следчаму. Няўжо Рэмец у такой нервовай, стрэсвай сітуацыі, калі ад удару страціў прытомнасць, калі некалькі разоў яго кідалі на зямлю, бязлітасна білі, ды яшчэ ў цемры — мог дакладна фіксіраваць кожны ўдар: хто біў першы, хто — другі, хто накінуўся ззаду, хто зрабіў падножку, нарэшце, у каго якая была шапка, боты? Скажам, як жанчыне, якая паскардзілася Рэмецу на п'яных хулігануў, што ўсцалі ў магазіне гульні ў футбол, так і пасля яму самому падалося, што хлопцы білі нагамі па старой скураной пальчатцы, яна і фігуравала ў данясенні міліцыянера. Аказалася пасля, што гэта была не пальчатка, а стары чаравік. Дык мо з-за такой «памылкі» паставага гэты эпізод трэба было наогул выключыць з крымінальнай справы?

Я казаў ужо, што размаўляў з суддзёй Лявонцём Яўстаф'евічам Фядзечкам. Я спытаў у яго, што ён думае пра братаў Джумаваў. Аказалася, Лявонцый Яўстаф'евіч не сумняваецца, што яны прымалі актыўны ўдзел у нападзе на міліцыянераў, асабліва Сяргея Джумаў, і калі ён застаўся на волі, дык таму, што пракуратура адмовіла ва ўзбуджэнні супраць яго крымінальнай справы. Можна было, вядома, адаслаць справу на даследаванне, але вось не зрабілі... На развітанне суддзя, усміхнуўшыся, заўважыў, што можна не сумнявацца — калі-небудзь яны ўсё роўна трапяць на лаву падсудных. Маўляў, гэта такія хлопчыкі...

Вінтар Усцімавіч Джумаў наконт гэтага трымаецца, вядома, процілеглай думкі. Калі мы развіталіся, ён пранікнёна сказаў: «Паверце, той выпадак ля «Верасу» будзе маім хлопцам навукай на ўсё жыццё».

Я тады яшчэ не ведаў (а бацька Джумаў ведаў), што літаральна праз пяць дзён пасля нападу на міліцыянера Сяргея Джумаў быў затрыманы на вуліцы а дванаццатай гадзіне ночы моцна п'яны і адпраўлены ў аддзяленне міліцыі. Адсюль пратакол аб затрыманні быў перададзены ў камісію па справах непаўналетніх Першамайскага раённага райкома г. Мінска, дзе С. Джумаў была вынесена строгае вымова, а бацькі аштрафаваны на 30 рублёў. Акрамя таго, матэрыял аб паводзінах Сяргея намісія адаслала на месца службы яго бацькі — маёра Джумава. ДЫ ВОСЬ, УЖО ПАЙШОУ ПЯТЫ МЕСЯЦ, А АДТУЛЬ, КАМУЧЫ ПА-РАСКУ, «НИ ОТВЕТА, НИ ПРИВЕТА»...

Не ведаў я пры развітанні з паважаным Вінтарам Усцімавічам (а ён ведаў), што яго малодшы — Аляксандр (таксама пасля здарэння ля «Верасу») непрыстойна паводзіў сябе ў інтэрнаце, дзе жывуць замежныя студэнты. Да якіх ён прыйшоў быццам бы купляць джынсы (як паказала расследаванне, праведзенае Першамайскім РАУС, у А. Джумава пры сабе тады не было ні капейкі грошай).

Дарэчы, суд пад старшынствам Л. Фядзечкі вынес прыватнае вызначэнне ў адрас інспекцыі па справах непаўналетніх Першамайскага РАУС г. Мінска, дзе, па меркаванні суды, не забяспечылі кантролю за паводзінамі Сяргея і Аляксандра Джумаваў. Я не збіраюся тут браць пад абарону міліцыю, але, дальбог, прыватнае вызначэнне не можа не выклікаць усмешкі — няўжо інспекцыя магла лепш кантраляваць хлопцаў, чым іх бацька?

«19 снежня 1984 года пасля занятай май сяброўка Алена Рыбінская паціналася ў мяне,

што я зараз збіраюся рабіць. Я сказала, што ў мяне ёсць знаёмы, а што я пазнаёмілася на танцах у парку Чалюскінцаў, і хачу яму пазваніць. Я пазваніла з аўтамата Сяргею Джумаў і той нас абедзвюх паклікаў у госці. Калі мы туды прыйшлі, нейкія незнаёмыя мне два хлопцы, а таксама Сяргей, яго малодшы брат Аляксандр і іх сябра Сяргей Гарэлік пілі гарэлку, закусваючы яе цыбуляй. Мы з Аленай пайшлі на кухню мыць талеркі. Пасля нехта з хлопцаў прапанаваў пайсці ў бар «Верас», які размешчаны непадалёк. Да гэтага моманту мы пазнаёміліся ўжо з Мішам Шацілам, які пахваліўся, што быў асуджаны, і Сцяпанам Бабровічам.

Па дарозе ў бар Шаціла і Бабровіч паводзілі сябе вельмі непрыстойна: нецэнзурна лаліся, куражыліся, чапляліся да прахожых...

(З паказанняў Ж. Даўгалёвай следчым органам).

Стоп-кадр трэці.

Жанна Даўгалёва і Алена Рыбінская. Як цяпер гавораць, — фірмовыя дзяўчаты. Як сказала іх класны кіраўнік Марыя Фёдаруна Стацко: «Я, чалавек дарослы, ніколі не мела такіх дарагіх абноў, як мае семнаццацігадовыя выхаванкі».

Мы сядзім у адным з вучэбных класаў вучылішча. Мы — гэта: намеснікі дырэктара па вучэбнай рабоце — Н. Валадзько, па выхаваўчай — Н. Вячэцкая, майстар вытворчага навучання — Л. Маркевіч, згаданая ўжо класная кіраўніца і Жанна Даўгалёва (Алена Рыбінская месяц ці два назад была выключана з вучылішча за неспяховасць). Педагогі адна перад адной кіпяць абурэннем — гэта ж трэба, такая ганьба на ўсё вучылішча (суд у адрас вучылішча вынес таксама прыватнае вызначэнне, у якім гаворыцца, у прыватнасці, што «Даўгалёва і Рыбінская, з'яўляючыся членамі кампаніі, удзельнічалі ў распусці спіртных напіткаў і будучы непаўналетнімі, знаходзіліся ў акружэнні асоб, якія ўчынілі злачынства»)...

«Што, хіба мала ў нас праводзілася розных вечароў, лекцый, гутарак і пра каханне, і пра сяброўства, і пра тое, якім павінен быць камсамалец?», — пытаецца адзін з педагогаў у Жанны, якая сядзіць, панурыўшы галаву. «Многа праводзілася», — гаворыць яна. «Праўда, цікавыя былі вечары?» — «Праўда, цікавыя», — адказвае дзяўчына, не падымзючы вачэй.

Я слухаю ўсё гэта і няўсім мне, адкуль гэтая дзявоцкая няспіласць і непраборлівасць. Я маю на ўвазе не толькі тое, што яны пілі гарэлку амаль у незнаёмай кампаніі хлопцаў. У мяне не ідуць з галавы радкі паказання Жанны следчым органам, дзе яна расказвае, як яны ішлі да таго бара пад акампанементам брыдкай, цынічнай лаянкі хлопцаў. Дзе, калі агрубела душа ў васемнаццацігадовых дзяўчат?

Я пра гэта спытаў у яе. Недаўменна паглядзела на мяне: «Ведаеце, вельмі хацелася трапіць у бар, я ж ніколі там не была».

Потым, крыху памаўчаўшы, спытала: «Скажыце, а тэлевізар у Джумаваў каляровы ці чорна-белы? Сяргей хваліўся, што каляровы». Мне заставалася толькі усміхнуцца. Я ведаў ужо, што ў час п'янік бацькоў Джумаваў не было, ад'езджаючы, яны зачынілі на ключ пакой, дзе знаходзіліся і тэлевізар, і магнітафон, і крышталі.

Вечары, лекцыі, даклады... Колькі іх было нават на карот-

кім вяку дзяўчыны! І ўсё — як гарох аб сцяну. А мо нешта мы не ўлічваем? Мераем усіх «воспитуемых» на адзін капіт? Скажам, і тых, каму пакуль што хапае лекцыяў пра каханне, і тых, хто даўно адтэорыі перайшоў да практыкі. І калі тут патрэбны нейкія лекцыі, дык мо яшчэ і сексолога ці нават сексапатолога? Я вас шакіраваў, паважаны чытач? Як педагогаў гандлёвага вучылішча, калі сказаў ім пра гэта? Не трэба рабіць выгляду, што «сексуальная заклапочанасць» выдуманая цынікамі. Відаць, уся справа ў тым, каб выхаванцаў у той жа Жанне цывілізаванага чалавека, бо можна з той «заклапочанасцю» зусім распусціцца... Паўтараю, усё залежыць ад выхавання — і ў сям'і, і ў школе, і ў тым жа вучылішчы.

Я перачытваю напісанае і не магу пазбавіцца ад думкі, што ва ўсёй гэтай гісторыі ёсць яшчэ адна, фігуральна кажучы, дзейная «асоба» — гарэлка. Сярод белага дня сямёра малых людзей, сярод іх дзяўчаты і непаўналеткі, п'яністуючы. Фактычна для іх такое баўленне часу — норма. Але бяда не толькі ў гэтым, бяда і ў тым, што мы на працягу гадоў глядзелі на такія выпадкі ці не скрозь пальцы.

І зараз, калі ўвайшла ў сілу пастанова ЦК КПСС аб узмацненні барацьбы з п'янствам і алкагалізмам, яшчэ больш разумееш яе неабходнасць і своєчаснасць.

Стоп-кадр чацвёрты.

На снезе ляжыць, трымаючыся за кабуру, міліцыянер, якога, не даючы яму падняцца, б'юць нагамі некалькі чалавек. Вакол моўчкі стаяць людзі. Гледачы, назіральнікі.

Я чытаю і перачытваю судовую справу і не магу зразумець псіхалогію тых людзей. Ну добра, былі там і жанчыны. Але ж і мужчыны хапала. Што рухала тут кожным з іх? Якія эмоцыі валодалі імі, пра што думалі? Простая цікаўнасць, відовішча, якое можа паказаць нервы?

Мне неаднойчы даводзілася чуць нават ад людзей, што лічылі сябе адукаванымі, абывацельскія развагі наконт міліцыі: маўляў, там такое робіцца... Што «робіцца», яны, вядома, дакладна не ведаюць. Але вунь адзін знаёмы расказаў...

Я далёкі ад думкі ідэалізаваць усіх без выключэння работнікаў міліцыі. Ёсць сярод іх, відаць, і людзі, якія не апраўдваюць свайго прызначэння, як і ўсюды...

... Восем разоў страляў Аляксандр Рэмец. У паветра. Аўтарытэтная камісія, якая пасля будзе разбіраць гэты выпадак, прыйдзе да высновы, што ў гэтай сітуацыі паставы меў права страляць у злачынцаў. Я спытаў у Аляксандра, што стрымала яго? Ён не задумваўся адказаць: «Усё ж такі шкада было хлопцаў...»

Вось ён сядзіць перада мной — малады, прыгожы, са спакойным смуглявым тварам. Успамінаю, як яго характарызаваў ў адзеле: дысцыплінаваны, вытрыманы, надзейны, таварыскі. І на гэты раз ён выканаў свой абавязак. Шкада толькі, што не ўсе ўдзельнікі злачынства атрымалі па заслугах. Будзем спадзявацца, што апошняга кропка ў гэтай гісторыі яшчэ не пастаўлена.

М. ЗАМСКІ.

5 чэрвеня споўнілася 75 гадоў з дня нараджэння паэта Зямлі ПІВАВАРАВА (1910 — 1938). Вучыўся ў Мсціслаўскім педагагічным, у Вышэйшым педагагічным вучылішчы імя М. Горькага. Аўтар зборніка вершаў «Лірыка двух нараджэнняў».

12 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння паэта і драматурга, актыўнага ўдзельніка рэвалюцыйнага руху былой Заходняй Беларусі Леапольда РОДЗЕВІЧА

(1895—1937). Скончыў Вілейскае гарадское вучылішча, вучыўся ў Камуністычным універсітэце народаў Захаду. Быў рэдактарам газеты «Чырвоны сцяг» і часопіса «Бальшавік». Аўтар п'ес «Пакрыўдзяныя», «Блуднікі», «Збянтэжаны Саўка», драматычных сцэнаў «Досвітані» і іншых. Апублікаваў зборнікі вершаў «Беларусь» (1922), «На палюх вольных гоняў» (1928) і некалькіх кніг прозы. Вядомы публіцыст.

А Б Я В Ы

МІНСКІ ІНСТЫТУТ КУЛЬТУРЫ

аб'яўляе прыём студэнтаў на 1985—1986

навучальны год

НА НАВУЧАННЕ З АДРЫВАМ АД ВЫТВОРЧАСЦІ

Факультэт культурна-асветнай работы

па спецыяльнасці:

«культурна-асветная работа»

Спецыялізацыі: арганізацыя і метадыка КАР, кіраўніцтва самадзейным тэатральным калектывам, кіраўніцтва самадзейным акадэмічным хорам, кіраўніцтва самадзейным народным хорам, кіраўніцтва самадзейным аркестрам народных інструментаў, кіраўніцтва самадзейным духавым і эстрадным аркестрам, кіраўніцтва самадзейным танцавальным калектывам, арганізацыя масавых святаў.

Факультэт бібліятэчнасці і бібліяграфіі

па спецыяльнасці:

«бібліятэчнасць і бібліяграфія»

Спецыялізацыі: бібліятэчнасць і бібліяграфія грамадска-палітычнай, сельскагаспадарчай, дзіцячай, тэхнічнай літаратуры, мастацкай літаратуры і мастацтва.

Заявы падаюцца на імя рэктара па адзінай форме з 1 па 31 ліпеня. Да заявы дадаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі ў арыгінале, характарыстыка для паступлення ў ВНУ з апошняга месца работы або вучобы, выданае партыйнымі, камсамольскімі, прафсаюзнымі і іншымі грамадскімі арганізацыямі, кіраўнікамі прадпрыемстваў, арганізацый, праўленнямі калгасаў (прад'яўленне характарыстыкі звольненымі ў запас ваеннаслужачымі неабавязкова); завераная адміністрацыяй прадпрыемства або ўстановы выписка з працоўнай кніжкі або кніжкі калгасніка; медыцынская даведка (форма № 086-у); шэсць фотакартак для дакументаў 3х4 см.

На спецыяльнасць «культурна-асветная работа» па падставе пастановаў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР і адпаведных загадаў Мінвуза СССР калгасам і саўгасам дазволена накіроўваць сваіх работнікаў і іх дзяцей як калгасных або саўгасных стыпендыянтаў без наяўнасці двухгадовага стажу работы.

Прыёмная камісія.

«ПОМНІКІ ГІСТОРЫІ

І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ» № 2

В. Якавенка ў нарысе «Маршал і Чалавек з вялікай літары» знаёміць з біяграфіяй Маршала Савецкага Саюза І. Янубоўскага.

Большасць матэрыялаў нумара аб'яднаны рубрынай «Да 40-годдзя Вялікай Перамогі». Змешчаны артыкул намесніка дырэктара Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ А. Філімонава «Вялікая Перамога», нарыс П. Пастрона «Ён ведаў і любіў Беларусь», у якім расказваецца пра сувязі з беларускай зямлёй Маршала Савецкага Саюза Г. Жукава, нарэспанданцыя Н. Ілоніна «Сцяна памяці» — пра справы юных следчытаў з Гомеля. Герой нарыса М. Гроднева «Ад

Волгі да Берліна» ветэран вайны П. Кірзеў, С. Рудзінкова ўзнаўляе некаторыя эпізоды з дзейнасці газетчыкаў — «Чырвоная змена» ў гады вайны». Я. Сяленя расказвае пра ўдзельніка штурму рэйхстага Ф. Ерша — «Ёсць сувязь з рэйхстагам!».

«Да 80-годдзя першай расійскай рэвалюцыі» — гэтай рубрыкай аб'яднаны матэрыялы І. Кулікова «За зямлю, за волю» і А. Каранеўскага «Па слядах рэвалюцыянера і публіцыста».

У нумары — пастаянныя раздзелы «З летапісу народнай славы», «Пошукі, знаходкі, даследаванні», «Жыццё таварыства», «Сярод кніг», «Што, дзе, калі...»

У адзін з ясных асенніх дзён 1925 года актывал зала філасофскага факультэта Пражскага ўніверсітэта, дзе праходзіла абарона дысертацый, была набіта бітком. Гэта была звычайная нарцаія ў час абароны дысертацый. Незвычайным было тое, што большасць прысутных размаўлялі не на чэшскай ці славацкай, а на не зусім зразумелай для некаторых прысутных беларускай мове. Тут сабраліся ў асноўным беларускія студэнты, якія вучыліся тады ў Карлавым універсітэце. Прычына, якая залучыла іх у гэтую ўрачыстую залу, праявілася пасля таго, як сакратар Вучонага савета абвясціў тэму прадастаўленай на абарону доктар-

вае жыццё. Аднак акалічнасці для гэтага ў Заходняй Беларусі склаліся цяжкія. Яе тэрыторыя была акупіравана войскамі буржуазна-нацыяналістычнай Польшчы. На патрыяты наваліліся незлічоныя рэпрэсіі і пастаянныя праследаванні. Так малады настаўнік аказаўся ў Беларускай канцэнтрацыйным лагэры.

Пасля выхаду на волю Дварчанін едзе ў Вільню. Тут ён здае экстрэмна экзамен на атэстат сталасці ў Віленскай беларускай гімназіі і як адзін з найбольш здольных вучняў атрымлівае магчымасць працягваць адукацыю ў Пражскім універсітэце. У 20-я гады чэхаславацкі ўрад штогод вылучаў некалькі дзе-

странаў, ведаў Дварчаніна ў той час, захаваўшы аб ім самыя цёплыя ўспаміны. У прыватнасці, адзін з удзельнікаў нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі журналіст і пісьменнік Якуб Міско, які ў тыя гады вучыўся ў Віленскай беларускай гімназіі, у сваёй кнізе «Маё маўклівае сэрца» піша пра Дварчаніна так: «Мы, вучні, нека адразу адчулі прыхільнасць да гэтага чалавека. Ён не проста выкладаў нам беларускую літаратуру, а стараўся, каб і разумелі яе, і любілі. (...) Кожны яго ўрок становіўся ўрокам любові да літаратуры, да свайго народа, урокам добрых чалавечых пачуццяў».

У пачатку 1927 года польскія ўлады забаранілі дзейнасць Беларускай сялянска-рабочай Грамады, арыштавалі і кінулі за кратамі кіраўніка Браніслава Тарашкевіча. Час патрабаваў крайняй мабілізацыі ўсіх прагрэсіўных сіл, самаахварнай барацьбы. У гэтых умовах не мог застацца ў баку ад актыўнай палітычнай дзейнасці чалавек, які яшчэ ў 1924 годзе напісаў такія вершаваныя радкі:

Смерць зладзеям, насільнікам; катам — агоні,
Я зруйнаю датла вамі створаны свет,
У пастках вашых уласных вы знойдзеце скон...
Я ўстаю выпайваючы векавечны завет.

У гэты цяжкі для змагання час І. Дварчанін не вагаўся ставіць на службу інтарэсам народа свой талент прамоўцы, даследчыка, сваю зрудыцыю, адукаванасць. «Без перабольшвання можна сказаць, — піша Якуб Міско, — што пасля разгрому Грамады і арышту Браніслава Тарашкевіча Ігнат Дварчанін стаў адной з цэнтральных фігур у нацыянальна-вызваленчым руху Заходняй Беларусі».

У 1928 годзе Дварчанін выбіраецца ад Навагрудскай акругі ў польскі сейм. Яго кандыдатура была адобрана Камуністычнай партыяй Заходняй Беларусі. Дварчанін становіцца намеснікам старшыні Беларускага рабоча-сялянскага пасольскага клуба «Змаганне», які фактычна быў парламенцкай фракцыяй КПЗБ. Стварыўшы вясной 1929 года амаль ва ўсіх павятах мясцовыя сакратарыяты, «Змаганне» стала ўплывавай палітычнай арганізацыяй працоўных Заходняй Беларусі, змагалася за дасягненне тых самых мэт, што і Грамада.

Умела выкарыстоўваў І. Дварчанін і трыбуну сейма. Ён рашуча выкрываў антынародную палітыку санацыйнага ўрада пілсудчыкаў, сістэмна сацыяльнага і нацыянальнага ўціску, выступаў у абарону палітычных вязняў. Пасол, якога многія лічылі левымістам, часта ездзіў па гарадах і сёлах, выступаў на мітынгх і сходах, заклікаў народныя масы да барацьбы.

У канцы 1930 года Дварчанін быў арыштаваны і асуджаны на 8 гадоў турмы. У гэты цяжкі дзень вучонага час ярка праявіліся яго якасці палітычнага змагара: мужнасць, непахісная воля, цвёрды характар. Тыя, хто бачыў Дварчаніна ў астрагах, успамінаюць, што паводзіў ён сябе як сапраўдны герой, не разгубіўся, не схіліў галавы перад пагрозамі і здзекамі. Калі аднойчы ў віленскай турме на Стафанавскай вуліцы да яго ў камеру зайшоў пракурор І. відаць, жадаючы склічыць яго да здрады, прапанаваў яму як вучонаму і большаму паслу найбольш спрыяльныя ўмовы, І. Дварчанін коротка і пагардліва адказаў: «Ласкі панскай не трэба».

У 1932 годзе І. Дварчанін прыехаў у сталіцу нашай рэспублікі. Адрозна ж пасля прыезду ў Мінск ён падаў заяву ў ЦК КП(б)Б з просьбай прыняць яго ў рады Камуністычнай партыі Беларусі.

Творчай спадчына і рэвалюцыйная дзейнасць Дварчаніна з'яўляюцца ярыяй старонкай у гісторыю нашай культуры і вызваленчай барацьбы. Яны патрабуюць папулярызацыі і вывучэння.

Вячаслаў ШАЛЬКЕВІЧ.

ЧАС ПАТРАБАВАЎ БАРАЦЬБЫ

Да 90-годдзя з дня нараджэння Ігната ДВАРЧАНІНА

скай дысертацыі па філасофіі: «Францыск Скарына як культурны дзеяч і гуманіст на беларускай мове».

На кафедры выйшаў 30-гадовы чалавек з русымі зачэсанымі назад валасамі і прыветлівым, адкрытым тварам. За яго плячамі пасля бяспраднага сялянскага дзяцінства ў беларускай вёсцы на Гродзеншчыне, засталіся нялёгка гады вясковага настаўніцтва, салдацкай службы ў царскай арміі і нават катаванняў ў Беларускай канцлагеры, куды яго кінулі ў 20-я гады белапалікі за актыўную рэвалюцыйную дзейнасць на роднай навагрудскай зямлі.

Пасля дакладнай, прадуманай прававой прэтэндэнцы на атрыманне навуковай ступені пачалі выступаць важныя, апраўжаныя ў традыцыйнай чорнай манты і сівыя напудраныя парнікі, прафесары. Члены Вучонага савета аднадушна прагаласавалі за прысуджэнне навуковай ступені дысертанту. Паведамленне пра гэта было сустрэта бурнымі воплескамі. Так беларускі студэнт Ігнат Дварчанін стаў доктарам філасофіі Пражскага ўніверсітэта.

Нарадзіўся ён 27 мая 1895 года ў вёсцы Погіры Слонімскага павета (цяпер Дзятлаўскі раён Гродзенскай вобласці) у шматдзетнай сялянскай сям'і. У яго было 11 братоў і сясцёр. Дзякуючы выпадковым акалічнасцям скончыў у Дзятлаве пачатковую школу, затым здаў экзамен на званне народнага настаўніка і колькі год настаўнічаў на Слонішчыне.

Вялікую Кастрычніцкую сацыялістычную рэвалюцыю І. Дварчанін сустрэў на фронце. Малады хлопец усёй душой вітае новую ўладу. У 1917 годзе ён актыўна ўключыўся ў палітычнае жыццё ў Мінску, а з 1918 года працуе ў Маскве ў Беларускай нацыянальным камісарыяце (Белнацкоме). Пасля таго, як Чырвоная Армія вызваліла заходнебеларускія землі ад войск германскіх імперыялістаў, Дварчанін вяртаецца ў родныя мясціны будаваць но-

вятнаў месц у Карлавым універсітэце для выхадцаў з Заходняй Беларусі, каб аказаць беларускаму народу дапамогу ў падрыхтоўцы надраў нацыянальнай інтэлігенцыі. З восені 1921 года Дварчанін вучыцца ў Празе.

Гады яго навучання ва ўніверсітэце супалі з падрыхтоўчай і святкаваннем 400-годдзя Беларускага кнігадрукавання, якое шырока адзначалася ў многіх краінах, у тым ліку і ў Чэхаславакіі, дзе былі выдадзены першыя беларускія кнігі. Дварчанін, які быў выбраны старшынёй аб'яднання прагрэсіўных беларускіх студэнтаў у Празе, вырашыў не заставацца ў баку ад гэтай знамянальнай даты. У сваіх даследаваннях, што перараслі потым у доктарскую дысертацыю, ён звярнуўся да аналізу дзейнасці і светапогляду беларускага асветніка, першадрукара і гуманіста — Францыска Скарыны.

Адначасова ён вядзе плённую навуковую работу ў галіне гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя, выступае па гэтай праблеме з дакладамі ва ўніверсітэцкім аб'яднанні беларускай моладзі, якая горача абмяроўвае іх, крытыкуе, дапаўняе. Так паступова, абшпіраючыся на вынікі студэнцкіх дыскусій, І. Дварчанін адбірае сістэматызуе і назапашвае матэрыял для другой сваёй грунтоўнай працы — «Хрэстаматыі па новай беларускай літаратуры (ад 1905 года)».

Пасляхова абараніўшы дысертацыю, якая атрымала высокую ацэнку прафесараў універсітэта У. Францава і Я. Махала, у 1926 годзе І. Дварчанін вяртаецца ў Вільню.

У маладога дондара філасофіі энергія, здаецца, б'е праз край. Ён з вялікім поспехам выкладае літаратуру ў беларускай гімназіі, выступае з артыкуламі і вершамі ў прагрэсіўным друку, займаецца выдавецкай дзейнасцю, аказвае творчую дапамогу маладым пісьменнікам, рыхтуе да друку свае працы. Ва ўсіх, хто вучыўся, су-

У 1927 годзе ў Вільні выйшла ў свет «Хрэстаматыя новай беларускай літаратуры (ад 1905 года)», складзеная І. Дварчаніным. У ёй былі надрукаваны найбольш значныя ў ідэйных і мастацкіх адносінах тэксты беларускіх пісьменнікаў і паэтаў XX ст., у невялікіх артыкулах дадзена характарыстыка іх жыццёвага шляху і творчай дзейнасці. «Хрэстаматыя» была выдадзена ў двух абсалютна ідэнтычных сваім зместам варыянтах. Першы складаўся з пяці асобных выпускаў, якія формай былі падобны да сучасных агульных сшыткаў і былі вельмі зручнымі для карыстання. У другім варыянце ўсе пяць выпускаў былі пераплетены разам. Выхад у свет гэтай работы маладога вучонага разглядаўся прагрэсіўнымі коламі як значная з'ява ў заходнебеларускім грамадскім жыцці 20-х гадоў. «Не адно пакаленне заходнебеларускай моладзі, — піша дацэнт Гродзенскага ўніверсітэта Аляксей Пяткевіч, — карысталася хрэстаматыяй Дварчаніна, якая стала тады неамяненным дапаможнікам пры вучэнні роднай літаратуры».

Працягвае працаваць І. Дварчанін і над скарынінскай тэмай. У пачатку 1927 года друкуецца яго артыкул «Аб годзе нараджэння Францыска Скарыны», у якім, між іншым, даследчык заўважае, што «як біяграфія, так і дзейнасць Скарыны патрабуе ўважлівых студый». Безумоўна, Дварчанін рыхтуе да друку (так лічыць і польская даследчыца Аляксандра Бергман) сваю доктарскую дысертацыю. Адначасова ён перанакладае творы Карала Чапкіна на беларускую мову... Здаецца, колькі выдатных прац мог стварыць гэты таленавіты малады даследчык!

Аднак у той час у Заходняй Беларусі адбыліся падзеі, якія крута змянілі напрамак дзейнасці І. Дварча-

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04212 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масвай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэнтарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўдзінаныя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машынацы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

3 17 ПА 23 ЧЭРВЕНЯ
17 чэрвеня, 20.00

Лаўрэаты рэспубліканскага тэлевізійнага конкурсу самадзейных мастацкіх калектываў «З'ЯМЛЯ МАЯ». Сустрэча з народным ансамблем песні і танца «МАЛАДОСЦЬ» Палаца культуры Упраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва г. Віцебска. 18 чэрвеня, 18.10

«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ». Выступленне М. Федзюкевіча. 18 чэрвеня, 19.45

«ВЕЧАРЫ КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ». Прагучаць творы П. І. Чайкоўскага. Выканаўца: заслужаны артыст БССР В. Скоробагатаў. Партыя фартэпіяна — заслужаная артыстка БССР Л. Мансімава. 21 чэрвеня, 19.45

ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК. «ДЗВІНА». Літаратурна-мастацкі часопіс. Адбудзецца сустрэча з удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны А. Паншыным, які прачытае свае вершы, з самадзейным мастаком А. Вертуновым і фотамастаком У. Базанам. 22 чэрвеня, 12.45

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ». Прагучаць новыя вершы Ю. Свіркі. Чытае аўтар. 22 чэрвеня, 13.05

В. КАНДРАЦЬЕВ. «САШКА». Спектакль Данецкага абласнога тэатра юнага глядача. 22 чэрвеня, 14.40

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ». Рэпартаж з рэспубліканскай выстаўкі, прысвечанай 40-годдзю Вялікай Перамогі. Вядучы — У. Бойна. 22 чэрвеня, 15.20

П. ПАДКАВЫРАУ. Канцэрт для скрыпкі з аркестрам «Памліці М. Гасталь». Выконвае сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё. Мастацкі кіраўнік і дырыжор заслужаны артыст БССР Б. Райскі. Саліст — народны артыст БССР Л. Гарэлін. 22 чэрвеня, 18.05

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ». Народная артыстка БССР С. Станюта. Аб творчасці антрысы раснажучы народны мастак СССР З. Азгур, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. Луцэнка, народны артыст БССР І. Дабралюбаў. Будучыя паказаны сцэны са спектакляў і ўрныўці з кінафільмаў з удзелам С. Станюты. 23 чэрвеня, 12.00

«МУЗЫЧНАЕ МАСТАЦТВА НАРОДАЎ СССР». Канцэрт майстроў мастацтваў Узбекістана. 23 чэрвеня, 13.20

«ПЕРАЗОВЫ ГАЛАСОУ МАЛАДЫХ». Паэты І. Багдановіч і А. Касцень. Вядучы — Р. Барадулін. 23 чэрвеня, 13.50

«НАШЫ ГОСЦІ». Іграе Дзяржаўны духавы аркестр РСФСР. 23 чэрвеня, 18.05

«ЭКРАН: ПРАБЛЕМЫ, ГЕРОІ». Сустрэча з народным артыстам РСФСР У. Дружнінавым. 23 чэрвеня, 19.40

«ВЫТОК». Рэпартаж з Літаратурнага музея Янкі Купалы. У перадачы прымае ўдзел дырэктар музея А. Кулакоўскі. Вершы Янкі Купалы прагучаць на мовах народаў СССР і народаў свету ў выкананні артыстаў мінскіх тэатраў і студэнтаў Інстытута замежных моў. 23 чэрвеня, 19.40

У «КНИГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

В. ЖУКОВІЧ. Цана цішыні. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 50 к.

А. КУЛАКОЎСКІ. Белы Сокол. Аповесці. Мн., «Юнацтва», 1985. — 85 к.

А. МІНКІН. Сурма. Вершы. Серыя «Першая кніга паэта». Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 15 к.

М. СКРЫПКА. Злазчыце — прыхалі! Байкі, гумарэскі, фельетоны. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 45 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.